

1983
SPALIO - OCTOBER
Nr. 8

KARYS

KARYS

1983
Nr. 8 (1595)

Redaktorius — ZIGMAS RAULINAITIS; SKYRIAI: Karinės Žinios, Mokslas ir Technika, Spaudoje Pasižvalgius, Kronika. Administratorius — ALFONSAS SAMUŠIS.

Tremties Trimitas: Redaguoja — STEFA KAUNELIENĖ
Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖS NEW YORKO SKYRIUS

TURINYS

L. K. V. S. Ramovės Adelaidės, Australijoje, skyriaus valdyba prie Žuvusiems už Lietuvos laisvę paminklo, Lietuvių Namų sodelyje. Iš k.: J. Jaunutis, V. Vosylius — pirm., J. Norkūnas; stovi: J. Bočiulis, J. Žiukelis	Viršelis
Dr. M. Krasauskaitė — Vytauto charakteristika	337
Baltijos Valstybės kariniu požiūriu	341
M. Tytuvėnis — Lietuvos karininko keliai	348
M. Šimkus — Apie santykius su Vokietija ir Lietuvos - Lenkijos ginčą	353
A. B. — Vietinės Rinktinės Karo Mokykla	358
J. Kručas — Paršiukų medžioklė	361
B. B. — J. A. Valstybių ginklavimo programa	363
Išvežtųjų Karių sąrašas 1940 - 41 m. laikotarpyje	364
TREMTIES TRIMITAS	366
A. Budreckas — Šauliškosios idėjos samprata	366
Šaulių kronika	370
KARINĖS ŽINIOS	373
MOKSLAS IR TECHNIKA	375
Mūsų spaudoje pasižvalgius	378
Kronika	379

ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Jonas Smailys
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE
TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas,
St. Prakapas.

SPAUSDINA
Franciscan Press,
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

V. VOKIETIJOJE
Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE
Albertas Žvirblis, 65 Walsgott St., North
Geelong, Vic. 3215
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$17.00, pusmečiui U.S. 9.00, atskiro nr. U.S. \$2.00.
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207, USA

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Subscription \$17.00 per year (single copy \$2.00). Second class postage paid
at Brooklyn, N.Y. POSTMASTER: Send Address changes to KARYS, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARYS

Atgavintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 8 (1595)

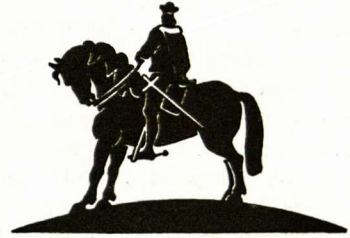
SPALIS — OCTOBER

1983

VYTAUTO CHARAKTERISTIKA

DR. M. KRASAUSKAITĖ

(Pabaiga)

Vytauto tikslas — Lietuvos savarankiškumo išlaikymas. Aplinkybių verčiamas lenkams nusileidžia, bet žiūri į juos tik kaip į sąjungininkus, naudingus jo užsienių politikai. Kaip realus ir gudrus politikas, jis suprato, kad jo jėgos buvo persilpnos kovai ir su Ordinui ir su lenkais. Abi tos valstybės trokšta Lietuvos ir jos kunigaikščio nepriklausomybės panaikinimo. Vytautui reikėjo padaryti kompromisą su viena jų, kad galėtų kovoti su kita. Bet tas kompromisas buvo tik priverstas, reikėjo padaryti taip, kad ir nusileidžiant galėtų turėti maksimumą naudos iš susidėjusių aplinkybių. Su lenkais susitaikęs, dėjo visas jėgas kovai su Ordinui, kad, apsigynęs nuo jo, vėl galėtų atsispirti prieš lenkų reikalavimus.

Tą Vytautas puikiai suprato ir to pasiekė. Ilgainiui tai pasidaro Vytauto politikos charakteringu pažymiu — naudoti vienų pagalbą prieš kitus ir atvirksčiai, nors čia jam naudingesni buvo lenkai. Palaikydamas labai gyvus politinius santykius su lenkais ir Ordinui, Vytautas turėjo visą laiką kreipti daug dėmesio ir į rytus. Per metų metus rytų reikalai jam vyrauja; jis taikosi ir su vakarų kaimynais, kad tik turėtų laisvas rankas rytuose, kur jam ir priešų ir draugų buvo daug: Pskovas, Naugardas, Maskva, Tveris, Riazanė, Okos aukštupio kunigaikščiai, totoriai. Vytautas nori visus juos paimti savo valdžion ar bent turėti jiems didelę įtaką.

Vienus jis galėjo veikti diplomatinio keliu, su kitais reikėjo kariauti, bet nė vieno momento negalima buvo kurių nors užmiršti. Kiekvieno

nusistatymas ir interesai reikėjo įspėti, suderinti, išnaudoti. Čia ne vieta dėstyti smulkiau tie santykiai. Bet reikia įsivaizduoti, kaip plataus dvasinio akiračio kiek gabumų ir energijos reikėjo visiems tiems uždaviniams.

Bet tai dar ne visa: Vytautas turi reikalų dar su ciesorium Zigmantu, popiežiais, bažnytinium susirinkimu, čekais, valakais, danais. Tais laikais nebuvo Europoje kito taip plačiai užsimojusio valdovo. Tose painiose aplinkybėse reikėjo mokėti orientuotis, apsvarstyti kiekvieną žingsnį, atsakyti nuo mažesnio pasisekimo, kad būtų galima pasiekti didesnis. Reikėjo prisitaikyti prie esamų sąlygų, pasinaudoti kiekviena pasitaikiusia proga, o aplinkybėms pasikeitus — mokėti prie naujų prisitaikinti. Svarbu buvo greitai veikti ir sugėbėti įvertinti savo ir savo priešų jėgas. Vytautas, gudrus diplomatas, nuolat veda derybas, siunčia ir priima pasiuntinius, rašo laiškus, kur reikia pats vyksta, dalyvauja suvažiavimuose. Jam tenka politikuoti, slėpti savo planus, nežūrėti sutarčių, žodžiu, — elgtis taip, kaip kiti anų ir šių laikų valdovai, kad elgiasi. Pamatęs, kad jo jėgos nebesutinka su užsimojimais, jis atsako nuo sumanymo: taip buvo su čekais, kai suprato, kad husitų siūlyta karūna galėtų jam per brangiai kaštuoti, taip buvo su bažnytinės unijos mėginimu, kai paaiškėjo, kad ją sunku įgyvendinti. Pastebėjęs, kad kuris pasirinktas kelias netinka, jis keičia kryptį, neatsisakydamas tuo nuo savo vyriausiųjų uždavinių. Būdamas tvirtos valios jis vis tik be reikalo neužsisirdavo ir buvo nuolaidus. Jo veiks-

muose dažnai pasireiškėdavo didelis atsargumas, kuris tačiau neviršdavo laiko gaišinimu. Jei Vytautas delsia, tai visada tas yra tikslinga: jis tuo arba priverčia priešus nusileisti, arba stengiasi sudaryti kokią naują kombinaciją. Vytauto politika lyg koks didelis tinklas: jis jo akis tai suveria, tai paleidžia, tai naujai sumezga.

Jo politika buvo neįmanoma be tinkamų padėjėjų. Vytautas pažinojo žmones, mokėjo sau surasti tinkamų bendradarbių. Per mažai jie yra žinomi, kad būtų galima spręsti apie tai, koks buvo jų vaidmuo ir jų dalyvavimas Vytauto veikime. Jeigu jie ir turėjo didelių nuopelnų, tai, be abejonės, iniciatyva ėjo iš paties Vytauto. Energija, darbštumu ir sumanumu jis pasiekė tokios galybės, kokios neturėjo nei prieš jį, nei po jo nė vienas Lietuvos kunigaikštis. Jo padėjėjais buvo daugiausia lietuviai bajorai. Jis teikė jiems turtų ir teisių, o jie padėjo jam valstybę valdyti. Tačiau jis nedavė jiems išgalėti, jie tik paklusnūs įrankiai jo rankose. Nors vyriausieji jo padėjėjai ir buvo lietuviai, bet jam tarnavo daug ir nelietuvių: lenkų, vokiečių. Visi jie, kaip ir pats kunigaikštis, buvo praktiškai nusiteikę žmonės: juristai, diplomatai, technikai, vertėjai. Jiems rūpėjo ne teorija, bet praktika. Net ir svetur Vytautas mokėjo įsigyti pagalbinkų ir šalininkų. Ilgą laiką jis turėjo lenkų ponų tarpe stiprią partiją, pasidavusią jo įtakai.

Kaip puikus diplomatas jis buvo geras ir karo vadas. Vytautas daug kariavo, — reti metai praeidavo be žygio. Jis pats karuose vadovaudavo. Rūpindavosi kariuomenės sutvarkymu, techniškais išradimais, įsteigė armotų liejyklą. Vytautas buvo geras strategas; pats mūšių nevengė, priešingai, juose aktingai dalyvaudavo. Žinomas tik vienas žymesnis jo pralaimėtas mūšis — ties Vorskla. Bet ir tada Vytautas nenusiminė, nenustojo energijos. Jo vaidmuo Žalgirio mūšyje yra taip pat žinomas.

Sakoma, kad vyriausias Vytauto veikimo akstinas buvęs garbės ir valdžios troškimas. Kaip ten bebūtų, žinome viena, kad jis buvo pilna to žodžio prasme „Machtmensch“. Dažnai kalbama apie Vytauto ambiciją. Tiesa, jis daug apie save manė, aukštai statė savo valdžią, įžeidimų nedovanojo, norėjo vis daugiau galybės turėti. Bet vienos ambicijos neužtenka jo būdai suprasti. Jis mėgo valdžią kaip tokią. Jame veikė ne tuščia ambicija, bet jis gyveno noru valdyti. Jame pasireiškė pati valdžios esmė. Valdžia, mat, turi tendencijos vis didėti, plėtotis. Vytautas negali sustoti, pasakyti — gana galybės. Turima valdžia pati stumtumia jį tolyn, verčia ją vis didinti. Tas ypač

pasireiškia jo santykiuose su lenkais. Bendrai jo galybės didėjimas verčia jį laisvintis iš naujų uždedamų suvaržymų. 1401, 1413, 1429 m. to proceso etapai. Faktinai jis daug daugiau pasiekė, net unijų aktuose pažymėta. Jogailos dukters globėjas, jis kurį laiką turi tiek įtakos Lenkijoje, kad tuo sukelia net nepasitenkinimo. Galingu tapęs, jis pradėjo nesiskaityti su lenkais, kaip tatau parodo kad ir Liubičo klausimas. Ir dėl to jo politika sukėlė Lenkijoje reakciją, kurios rezultatas buvo santykių pablogėjimas ir konfliktas dėl karūnacijos.

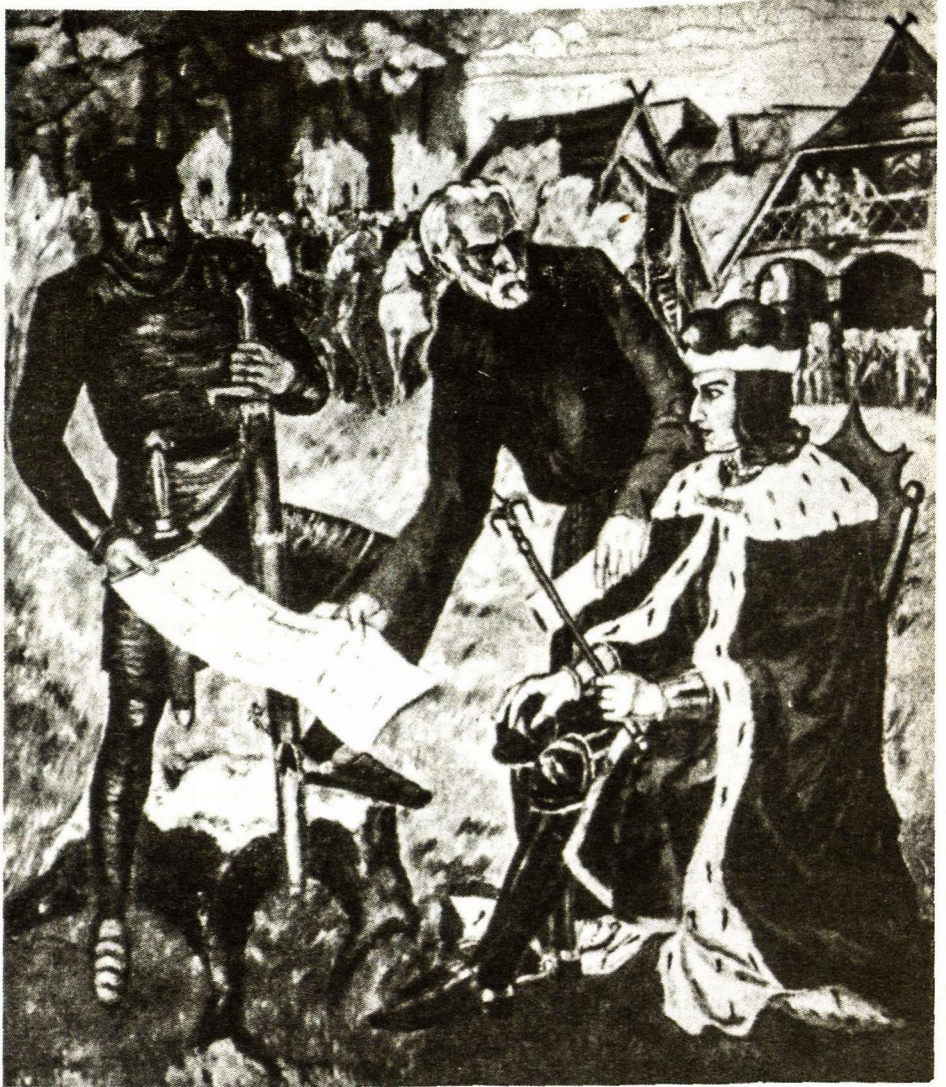
Vytautas buvo žymus ir kaip savo krašto tvarkytojas. 1392 m. gavo suirusią, neramią šalį. Jis pasirodė kaip nepaprastai gabus organizatorius. Greitai numalšino sukilusius kunigaikščius, sustiprino savo valdžią. Jis valdė kraštą kietai, nepakęsdamas jokio pasipriešinimo: be pasigailėjimo šalino savo giminaičius kunigaikščius nuo užimamų vietų, sukilusius žemaičius žiauriai numalšino. Net jo artimesnieji pagalbinkai jo pykčio bijodavo. Pasireiškęs jo veiksmuose žiaurumas sutinka su tų laikų supratimu ir negali būti laikomas vien individualine Vytauto ypatybe.

Vytautas buvo geras šeimininkas ir finansistas: pinigų jam netrūkdavo — jis galėdavo net žymias sumas skolinti Jogailai. Jis nebuvo šykštus, priešingai reikale pinigų nesigailėdavo. Šiaip, kaip minėjom, labai paprastas ir neišlaidus privatiname gyvenime, Vytautas nesigailėdavo jokių išlaidų, kai reikėdavo parodyti savo galybę, užimponuoti: siunčia brangių dovanų, kelia puikias puotas (Lucke).

Toks yra Vytautas kaip politikas valstybės vyras. Tai yra svarbiausioji jo asmenybės veikimo ir pasireiškimo dalis. Asmenybės vieningumas visur pasilieka, bet jis gali įvairiose aplinkybėse įvairiai pasireikšti. Reagavimo būdai visur turi tą patį pagrindą. Istorija mums parodo žmonių pasižymėjusių savo kilniu būdu, aukštomis moralinėmis ar estetinėmis, ar mokslinėmis idėjomis. Vytautas liko įamžintas ne dėl to, kad būtų pasižymėjęs tose srityse, bet tik kaip pavyzdingas ir gabus valdovas.

Vytautas yra be galo įdomus, ir mums būtų svarbu jį pažinti, kaip tam tikro laikotarpio ir tam tikros visuomenės atstovą. Tai yra besibaigiančių viduramžių žmogus, to laikotarpio sūnus, kada viduramžio idealai nusileidžia, o iškyla naujieji. Kaip jis į tai reagavo, sunku bepasakyti. Jis yra mišrios kultūros žmogus, todėl ir ne visas Vakarų Europos viduramžis jį veikė. Nežinia kurios kultūros krypties jis reikia skirti: vakarų ar rytų Europos. O tai juk yra skirtingos kryptys. Lietuva geografiniu atžvilgiu užėmė pereinamą

Dail. A. Valeška —
Vytautas priima
Kelmės bažnyčios
projektą.

vieta, tai ir valdovas, susidurdamas su abiem, daugiau už bet kurį valdinį, yra mišriosios kultūros atstovas. Jis iš dalies yra įtrauktas į besibaigiančio viduramžio kultūros krizį. Bet tik iš dalies, nes jis ne visa savo asmenybe tai kultūrai priklauso. Taigi nėra jame kultūrinio renesanso pėdsakų ir riteriškujų idealų griuvimo. Vien religiniuose klausimuose tėra daugiau sąryšio su vakarų Europa. Konsilijų ginčai jį liečia kiek daugiau, jam tenka susidurti su popiežiais ir susirinkimais. Bet ir čia apie gilesnį krizį kalbėti nebetenka, nes Vytautas yra tuose klausimuose naujas žmogus, su jais dar labai nesusigyvenęs. Tie klausimai, kurie daugumai vakarų Europos žmonių buvo gilūs ir skaudūs sąžinės reikalai,

Vytautą paliečia daugiau iš paviršiaus. Vytautas turi lyg du veidus: vienu jis žiūri į vakarus, kitu daugiau į rytus. Jo aplinkuma turi daugiau bendra su rytais. Politikos klausimais jis irgi ta kryptimi traukiamas. Taigi įvairiais atžvilgiais Vytautas yra asmuo, kuriame keitėsi įvairios tų laikų srovės.

Naujai įėjusią į vakarų Europos tautų šeimą Lietuvą tik iš tolo tepaliečia jaudinančios visuomenę problemos. Pats svarbiausias klausimas buvo bažnytinės reformos reikalas. Lietuvoje bažnyčia vos tik prigijusi, žmonės katalikiškumu dar nepersiėmę ir klausimai: popiežius ar susirinkimas — nejudina taip jų, kaip vakariečių — jie žiūri šalčiau, ypač kad jie neofitai daugiau iš rei-

J. Mackevičius — Vytautas Didysis prie Juodųjų jūrų.

kalo, negu iš įsitikinimo. Charakteringa, kad ir Vytautas pats panašiai šaltai žiūri. Jam atrodo lengva padaryti rytų ir vakarų bažnyčios uniją, nesunku sugražinti čekus Bažnyčiai. Kaip jam pačiam nebuvo sunku pakeisti tikėjimą, taip pat manė jisai, kad ir kitiems bus lengva.

Tuo atžvilgiu Vytautas daugiausia skiriasi nuo Jogailos, kuriam tikėjimo pakeitimas turėjo daug didesnės įtakos ir reikšmės. Taigi krikščionybė Vytauto būdui maža tepadarė įtakos: jis ir toliau pasilieka gana žiaurus ir kerštingas. Kovose su Naugardu jis pasirodo labai kietas, neužmirštąs padarytų jam įžeidimų. Nors Eneas Silvius Piccolomini ir perdeda, pasakodamas apie jo žiaurumą, bet švelniu valdovu Vytauto negalima vadinti. Sunku jį už tai kaltinti: juk ir labiau persiėmusioje krikščionybės dvasia vakarų Europoje žiaurumų buvo labai daug, tai dar daugiau jų turėjo būti mažiau kultūringuose rytuose. Žiaurumų ir dabar juk pasaulyje yra kiek reik, tik jie dabar dažniausiai ne vieno asmens užsigėidimų išdava. Daug ir kitų Vytauto savybių mums šiandien keistokos atrodo, sakysim, jo pamėgimas juokdary, kurių įžymiausias buvo Henne, drauge ir vokiečių agentas. Vytautas čia yra tų laikų vaikas.

Maža žinome apie Vytauto šeimyninius santykius. Jis buvo keletą kartų vedęs, jo vaikai anksti išmirė. Jo šeimyniniai santykiai buvo geri. Galima spręsti iš to, kad, žmonai susirgus, jis rūpinasi jai gydytojų, nesigaili jai papuošalų ir p. Matyt, kai kurios, kaip Julijona, turėjo jam žymios įtakos,

nes Ordino magistras deda nemažai pastangų, kad jai įtiktų. Be to, jo priešai neturi nieko bloga pasakyti apie jo šeimyninį gyvenimą. Tas jų vienas tylėjimas yra savo rūšies gerų santykių įrodymas. Greičiausia, ir su kitais šeimos nariais gerai sugyveno, kaip su Zigmantu, nors žymios vietos jam nepavedė. Tolimesni giminės jam dažniausiai tik kliudė užsimotą darbą, dėl to su savo pusbroliais daugiau kovoja, negu kad geruoju gyvena. Išimtį čia sudaro Jogaila. Nepaisant visų intrigų ir nesusipratimų, po 1392 m. juodu sugyvena ir jų santykiuose matome draugiškumo, kuris išliko iki pat gyvenimo pabaigos.

Baigdami šį darbą, mes norėtume pastebėti, kad Vytauto asmuo, kaip žmogaus ir kaip valstybės vyro — politiko ar diplomato kultūrininko ar karininko — nėra galutinai mums paaiškėjęs, nors apskritai yra galima susidaryti apie patį asmenį ir jo veikimą visai aiškų vaizdą. Vytauto asmeny ir jo plataus masto veikime slepiasi dar daug neaiškumų, kurie ir sukelia nemaža abejonių ir svyravimo, kas iš kitos pusės ir sulaukia mus tarti apie jį galutiną žodį. Todėl mes ir manom, kad mūsų istorikai šioj srity dar nemažai ras sau gražaus ir dėkingo darbo. Tuo tarpu mes mėginome tik bendrais bruožais nesigilindami į visas smulkmenas ir jų prasmę, charakterizuoti Vytautą. □

(Iš knygos "Vytautas Didysis", 1930 m. leidinio).

BALTIJOS VALSTYBĖS KARINIŲ POŽIŪRIU

(Pradžia KARIO 7-tam numeruje)

Po visą Rusiją išsklaidytos latvių šaulių divizijos dalys suvaidino labai svarbų vaidmenį rusų pilietinio karo fronte. Tas pats galiojo, iki tam tikro laipsnio, ir estų tarybiniais daliniams. Tie daliniai parodė nepaprastą narsumą, drausmę ir atsakomybės jausmą vykdydami uždavinius savų karininkų vedami ir labai skyrėsi nuo daugiausia labai nedrausmingų rusų revoliucinių dalinių. Dalis latvių ir estų karininkų, nublokštų į Rusiją, buvo skiriami sovietų kariuomenėje į aukščiausias vietas. Jie vadovavo brigadoms, divizionams, armijoms ir net armijų grupėms ir frontams. Latvių pulkininkas Joachim Vacietis, kritišku karo momentu, vadovavo net visai sovietų Rusijos kariuomenei. Latvių dalys išlaikė frontą ir laimėjo pilietinio karo lemtinguose Kazanės, Orlo, Perekopo ir kituos mūšiuose. Antantės ir Vokietijos kariniai stebėtojai įvertino latvių dalinių lemiančią reikšmę ir bandė juos prisitraukti. Tačiau, kaip vieni taip ir kiti padarė lemtingą klaidą žiūrėdami į latvius, kaip į samdinius, kurie už pinigus kovotų bet kurioje pusėje ir todėl nepasiūlė nieko kas užtikrintų jų nepriklausomybę ir socialinį teisingumą. Nežiūrint to, du latvių pulkai ir vienas lietuvių batalionas kovėsi sąjungininkų pusėje Tolimuose Rytuose, kur patyrė sunkių nuostolių (S. Andersons, 1914-1920 ir W. Baumgarten, Deutsche Ostpolitik 1918, Muenchen, Verlag Oldenburg, 1966), tuo pačiu metu šiaurinėje Rusijoje reikėsi estų legionas.

Sugriuvus vokiečių reichui atsirado galimybė imtis praktiško darbo visom tautinėm vyriausybėm Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje. Nors Sov. Rusija Lietuvos Brastoje ir Berlyno sutartyse atsisakė baltų kraštų, tačiau sugriuvus Vokietijai, jos vyriausybė bandė vėl jas pasivergti.

Pirmasis Pasaulinis karas pasibaigė. Buvo paskelbta tautų apsisprendimo laisvė, buvo sudaryta Tautų Sąjunga, tačiau dauguma mažų valstybių, jų tarpe ir Baltijos, turėjo dar daug ir sunkiai kovoti dėl nepriklausomybės. Komunistinėms ir antikomunistinėms daugelio valstybių jėgoms susidūrus, kitoms kovojant dėl imperialistiškų tikslų, Rusijos komunistinėms ir antikomunistinėms vyriausybėms mėginant vėl paimti baltų šalis savo kontrolėn, Baltijos valstybės buvo įtrauktos į kovas. Neuž-

teko, kad baltų valstybės buvo paskelbtos nepriklausomos. Joms reikėjo savų ginkluotų jėgų, kad apgintų savo tautinius interesus. Baltijos kraštų vadai turėjo išgyventi ir tai, kad Vakarų galybės ėmė ignoruoti jų pačių paskelbtas tautų apsisprendimo teises. Baltijos valstybes jos bandė išnaudoti saviems interesams ir rusų antikomunistinių jėgų parėmimui, be jokio baltams nepriklausomybės užtikrinimo. Vokietijos demokratinė vyriausybė, kuri iš esmės pritarė Baltijos valstybių nepriklausomybei, buvo per silpna, kad galėtų paveikti savo didžiulį administracinį ir karinį valdžios aparatą, kurio didesnė dalis buvo imperialistiškai nusistačiusių asmenų rankose. Vokiečių revoliucinių jėgų dalis simpatizavo Sov. Sąjungai ir buvo priešinga karui su ja už Antantės interesus. O ir Antantė nežadėjo Vokietijai jokios paramos už jos aukas, net jokio taikos sutarties palengvinimo už tai. Nors vokiečių kariuomenės VIII ir X armijai buvo pavesta ginti Baltijos erdvę kol Baltijos valstybės bus pajėgios pačios apsiginti, tačiau tos armijos buvo pavargę, bolševikų propagandos įtakoje ir besitraukdamos Vokietijos sienų link, jos subyrėjo. Jų vieton stojantys savanorių junginiai pateko į politiška trumparegių ir reacionierių įtaką. Pradžioje, po sėkmingų kovų su bolševikais, kurie grasino ir Vokietijai ir Baltijos valstybėms, tie asmenys įvėlė vokiečių savanorius kovon prieš antikomunistines baltų valstybes. Aiškiu to pavyzdžiu buvo 1919 m. birželio mėn. mūšis prie Cėsiu (Vendenu) prieš estų ir latvių dalinius. Vokiečių kariuomenė turėjo progą visiems laikams išgarsėti kaip Baltijos valstybių išvaduotoja, panašiai kaip Suomijos. Vieton to, ji užsitarnavo Estijos ir Latvijos nepranykstančią neapykantą ir nepasitikėjimą. Jei mūšis prie Cėsiu būtų pasibaigęs vokiečių pergale, tai Antantės armijos būtų turėję pagrindą okupuoti visą Vokietiją. Tačiau reikia pastebėti, kad vokiečių puolimas estų ir latvių dalinių įvyko dėl vokiečių kariuomenės tarpusavio įsakymų nevykdymo. Cėsiu mūšio pralaimėjimas būtų pastūmėjęs baltų valstybes bolševikų armijų glėbin. Tačiau tada laimėjo tautinės jėgos ir vokiečių prestižas tada smarkiai nukentėjo.

Kas aukščiau pasakyta rodo, kad Baltijos valstybės negalėjo pasitikėti jokioms nepriklausomybės

deklaracijoms. Joms būtinai reikėjo savų ginkluotų jėgų. Taip pat buvo būtinas ir tarpusavio bendradarbiavimas.

Kai I Pas. karas artinosi prie pabaigos, viena tik Estija turėjo praktišką galimybę, per trumpą laiką sukurti savą mažą kariuomenę, nes jos karinių vienetų didesnė dalis, įskaitant vadų kadra, išsigelbėjo, tik trūko ginklų ir pinigų.. Vokiečių parama tuo metu buvo ne tik menka, bet ir labai nenori. Stipriausia pagalba atėjo iš anglų laivyno ir iš suomių, nors bendrai paėmus, estai turėjo pasikliauti tik savo pačių jėgomis, savo sumanumu ir atkaklumu.

Latvių karių dauguma radosi Rusijoje, arba vokiečių belaisvių stovyklose. Rusijon patekę latvių daliniai, vardan sovietinės Latvijos, buvo paruošti kovoti prieš tautinę latvių vyriausybę. Tuo metu visos sovietinės kariuomenės vadu buvo latvių pulkininkas Joachims Vacietis, kuris nors ir buvo latvis patriotas, tačiau elgėsi lojaliai sovietinės Rusijos valdžiai, besivildamas jos parama Latvijos nepriklausomybei. Pradžioje, pačioje Latvijoje nebuvo nei karių, nei ginklų, nei pinigų. Nuo karo baisiai nukentėjusių žmonių tarpe vyravo kraštutinės radikalinės nuotaikos. Būklė pasunkėjo dar ir dėl to, kad vokiečių civilinės valdžios galvos ir karinių vadų dauguma buvo nusistatę prieš Latvijos nepriklausomybę ir prieš tautinių karinių jėgų sudarymą. Tie žmonės dar vis tebebuvo imperialistinių ir kolonistiškų idėjų įtakoje. Nors Lietuvoje kariniai daliniai geriau išsilaikė, tačiau jiems trūko apmokytų karininkų, ginklų ir pinigų. Kadangi Lietuva radosi tiesiai prie rusų-vokiečių sienos ir kadangi Vokietija, kaip ir Lietuva, kivirčijosi su Lenkija, tai vokiečių vyriausybė nutarė dalinai paremti lietuvių valstybę. Tačiau ta parama sumažėjo kai Lietuva oficialiai pareiškė savo pretenzijas į Klaipėdos kraštą.

Visi Baltijos kraštai buvo nepaprastai nusilpninti ūkiškai. Latvija ir didelė dalis Lietuvos buvo labai sunaikintos. Tuo tarpu Vakarų galybių finansinė ir ūkinė pagalba buvo nepaprastai ribota ir teikiama labai nepalankiomis sąlygomis. Teikiami ginklai ir kita ginklavimosi medžiaga buvo daugiausia jau pervartota ar apgadinta.

Tarpusavyje buvę svetimos, baltų valstybės pradėjo tam tikrą bendradarbiavimą, ypač Latvija, Estija ir Suomija. Lietuva tik dalinai teprisidėjo, tačiau jų suorganizuotos kariuomenės operavo viena nuo kitos nepriklausomai.

Reikia pažymėti tik kai kuriuos ryškesnius bendravimo atvejus, kurie nuolat baigdavosi žymiais kariniais ar politiniais laimėjimais, suteikusiai bendradarbiavusioms valstybėms lygiaverčius

pirmumus ar užtikrinimus. Ypač reikia pažymėti estų ir latvių šiaurinės kariuomenės bendradarbiavimą Cėsio ir Jugla (Jegel) mūšiuose, 1919 m. birželio ir liepos mėnesiais. Nors vokiečių kontrolėje stovėjusios latvių pietinės grupės neutralumas buvo neigiamas faktorius. Iki 1919 m. gruodžio mėn. estų kariuomenė pridengė ir saugojo taip pat ir dalį latvių rytinės sienos. O 1919 m. vasarą ji aktyviai dalyvavo kovose prieš bolševikų jėgas grasinančias Latvijai.

Latvių gi kariuomenė, savo eile, beveik be jokios pagalbos iš estų, arba lietuvių pusės, ilgesnį laiką atsilaikė prieš Bermonto armiją ir pagaliau ją nugalėjo. Tas gi buvo visų Baltijos valstybių reikalas. Sąryšyje su tuo galima nurodyti, deja, pavėlintą latvių ir lietuvių kariuomenių 1919 m. lapkričio mėn. bendradarbiavimą. Dėl pavėlinto dalyvavimo negalima daug prikišti lietuviams, nes jie bijojo galimo lenkų užpuolimo. Nežiūrint to, kad Lenkija nepripažino nepriklausomos Lietuvos, ir siekė lenkų-lietuvių unijos, tačiau ji pažadėjo Lietuvos sunkią padėtį, bermontininkams grasinant, neišnaudoti ir jų kariuomenė net saugojo lietuvių rytinę sieną, kol didesnė dalis lietuvių kariuomenės buvo įsitraukusi į kovas su Berontu (žiūr. J. Žukauskas, J. Steponavičius: Lietuvos Kariuomenė, Kaunas 1938 m. 8 p. ir Konstantinas Žukas, Žvilgsnis į Praeitį, Chicago, 1959 m., 394 p.).

Labai sėkmingas buvo latvių ir lenkų kariuomenių bendradarbiavimas 1920 m. sausio ofensyvos metu prieš sovietų jėgas. Reikia pabrėžti, kad Lenkija vienintelė iš didžiųjų valstybių, už savo pagalbą iš vargingos Latvijos nereikalavo jokio užmokesčio.

Istorinės tiesos dėliai reikia dar pabrėžti, kad ir Vokietija, kurios savanorių daliniai išvadavo vakarinę Latviją 1919 m., tarp sausio ir gegužės mėn., pagelbėjo sudaryti naujus latvių dalinius ir taip pat parėmė lietuvių kariuomenę, tačiau už tai negavo jokio atlyginimo. Vokiečių ginkluotų jėgų bendradarbiavimas su Baltijos tautų buvo tęsiamas ir II Pas. karo metu.

Pažymėtina yra anglų laivyno esminė pagalba suteikta Estijai nuo 1918 gruodžio iki 1920 m. sausio, o taip pat ir anglų bei prancūzų laivynų vienetų parama suteikta latvių kariuomenei kovose prieš Bermonto armiją 1919 m. spalio ir lapkričio mėn. Britų karo laivyno buvimas Baltijos jūroje, iš viso, Baltijos valstybėms, jų kovoje dėl nepriklausomybės, buvo garantija ir kartu moralinė parama.

Invazijos pradžioje, rusų-sovietų vyriausybė dėl politinių priežasčių rėmė Latvijos, Lietuvos

ir Estijos sovietinių vyriausybės ginkluotų jėgų organizavimą, tačiau vėliau, persvarsčiusi politines sąlygas, pakentė jų žlugimą ir sudarė sutartis su baltų valstybių tautinėmis vyriausybėmis. Tų baltiečių sovietinių ginkluotų jėgų žlugimo tikroji priežastis buvo rusų-sovietų vyriausybės prievartinė ir trumparegė politika, o taip pat ir jų karių nenoras kovoti prieš savo tautiečius. Sovietų mobilizuotų baltiečių didesnę dalis rado kelius ir būdą kaip pereiti į tautinių dalinių pusę ir toliau kovoti tautinių kariuomenių eilėse.

Bendrai žiūrint, vienas neigiamas faktorius, kuris nepalankiai atsiliepė į visų jų karinę ir politinę kryptį, tai Baltijos valstybių tarpusavio reikalavimai menkaverčių sienos pataisų. Tačiau jos tas problemas sugebėjo išspręsti labai greitai, jau 1920 ir 1921 metais.

Karo dėl nepriklausomybės metu tik dviem atvejais buvo bandyta suderinti baltiečių valstybių ginkluotų jėgų veiksmai. Pirmasis bandymas buvo darytas 1919 rugpiūčio 26 d., anglų generolo Frank G. March iniciatyva. Generolo Judeičio priešbolševikinės dalys, estų ir latvių kariuomenės dalys, priešbolševikinės Bermonto rusų vokiečių dalys, lietuvių ir lenkų kariuomenės turėjo būti sutelktos bendrai ofensyvai prieš bolševikus (Documents on British Foreign Policy, 1919 - 1939, First Series, 1919 - 1929). Antrasis bandymas įvyko 1920 m. sausio 6 d., kai britų generolas Arthur J. Turner pasiūlė sudaryti baltų valstybių karinę sąjungą. Estijos, Latvijos ir Lietuvos kariuomenių atstovai susirinkę Valke, susitarė reguliariai susitikinėti pasitarimams ir viendinti ginklavimą, tačiau tie pasitarimai neišsivystė į politinę ir karinę sąjungą. Baltijos valstybių vadai praleido vienkartinę progą, kad laimėtų savo šalims didesnę saugumą ir tarptautinį prestižą.

Po pradinio nesugaudymo pasauliniuose santykiuose ir po trumpos apatijos, nepriklausomybės karo istorijoje pastebimas spontaniškas tautinių jėgų augimas ir stiprėjimas. Tas ypač ryškiai matyti iš Latvijos tautinės kariuomenės sukūrimo pavyzdžio. Tačiau žymiausiai pastovi tai buvo Estija. Panašų pastovumą parodė ir Latvija, po to kai buvo nugalėti sunkumai, kuriuos sukėlė tiek išorinės, tiek išvidinės neigiamos jėgos. Mažiau pastovi buvo Lietuva. Kariuomenės kišimasis į politiką dažnai sudarydavo pavojingas situacijas, kurios galėjo baigtis katastrofiškai. Nors Latvija, dalinai ir Estija, atsiskyrus daliai jų karinių dalių į sovietines divizijas, irgi buvo neigiamai paveiktos. Tačiau ir tos, raudonosios armijos branduolyje kovojusios jų divizijos prieš rusų antisovietines, ne-

palankias baltų nepriklausomybei, jėgas, tuo pačiu, kad ir netiesioginiai, padėjo užtikrinti baltų valstybių nepriklausomybę (? Red.). (Reikia tačiau neužmiršti, kad visą savo nepriklausomą gyvenimą Baltijos valstybės bijojo sovietų Rusijos užpuolimo. Sovietai tik laukė patogaus momento, kad užgožtų savo galią baltų šalims. Toks patogus momentas atsirado 1939/40 m. ir antrą kartą 1944/45 m.).

Menkai ginkluotos ir užsienių politikų dažnai trukdomos, visos trys baltų valstybės vis tik pajėgė kovų laukuose iškovoti žymias pergales. Pasibaigus laisvės karui, estų tautinę kariuomenę sudarė 74,500 vyrų, 39 baterijos pabūklų, 10 šarvuotų traukinių, 8 šarvuoti automobiliai, 28 lėktuvai ir 10 karinių laivų. Nepriklausomybės kare Estijos kariuomenė neteko 3,588 karių (iš jų 2236 krito fronte) ir turėjo 13,775 sužeistus.

Latvių kariuomenė pasibaigus laisvės kovoms turėjo 76,394 karius, 91 pabūklą, 707 lengvuosius ir sunkiuosius kulkosvaidžius, 5 šarvuotus traukinius, 8 šarvuotus auto, 5 tankus ir 19 lėktuvų. Ji neteko 3046 žuvusių karių ir turėjo 4085 sužeistus.

Lietuvos kariuomenė tuo pat metu turėjo 60,000 karių keturiose divizijose ir trijuose raitelių pulkuose, 48 pabūklus, 450 sunk. kulkosvaidžių, 4 šarv. auto, 1 šarv. traukinį ir 18 lėktuvų. Laisvės kovose krito 614 karių nuo žaizdų mirė 822, sužeistų buvo 1175, invalidais liko 154.

I Pas. kare latviai buvo praradę apie 35,000 žuvusių, lietuviai apie 15,000, estų žuvusių skaičius yra nežinomas. Rusų pilietiniame kare latviai neteko mažiausiai 20,000 žuvusių. Tada daug žuvo ir estų. Lietuviai tada kovėsi taip pat ir britų ir amerikiečių dalyse. Didelių nuostolių patyrė latvių ir lietuvių vienetai, kurie kovėsi Sibire, Antantės pusėje.

Ši patiekta apžvalga liudija baltiečių karinę dviasią ir nebijojimą mirties kovoje. Ji taip pat liudija, kad dėka nepalankios geografinės padėties ir dėl istorinių aplinkybių, didelę savo tautų jėgos dalį baltai prarado kovose dėl svetimų valstybių interesų, tuo nelaimėdami jokios tiesioginės naudos savo šalims. Atsižvelgiant į baltų valstybių politinę ir karinę bendrą būklę ir joms nepalankias sąlygas, reikia pasakyti, kad baltiečių valstybininkai ir jų karinė vadovybė, iš viso, dirbo labai sėkmingai ir parodė nepaprastus sugebėjimus užtikrinant Baltijos valstybių nepriklausomybę. Žinoma, bendradarbiavimas būtų galėjęs būti daug platesnis, tačiau reikia sutikti, kad Baltijos kraštai negalėjo vienas kitam pagelbėti, nes jie kentė-

jo dėl visiškai sugriuvusio ūkio dėka Pasaulinio karo ir okupantų išnaudojimo.

Pasibaigus laisvės kovoms, pirmojo dešimtmečio laikotarpyje Baltijos valstybių vadai žvelgė į karinę padėtį gana optimistiškai. Buvo jaučiamas didelis pasitikėjimas Tautų Sąjunga ir tikėjimas į pasaulio tautų taikos troškimą po tokių didžiulių I Pas. karo sukeltų sunaikinimų. Buvo patikima sudarytomis sutartimis ir ypač didžiųjų valstybių interesu neleisti kad Baltijos valstybės patektų į kokios kitos valstybės kontrolę, ar į kokių valstybių bloką.

Baltijos valstybių vadai darė viską kas tik galima, kad plėstų taiką, bendradarbiavimą ir nusiginklavimą visame pasaulyje. Jie pasirašydavo ir ratifikuodavo visas tarptautines sutartis, kurios tik skatino tuos tikslus. Ne baltų valstybių yra kaltė, kad visos tos sutartys, dėl didžiųjų valstybių egoistinių sumetimų paliko tik popieryje ir gyvenime jų niekas rimtai nesilaikė.

Besispirdamos prieš Sovietų Sąjungą ir vėliau prieš nacionalsocialistinę Vokietiją, Baltijos valstybės kovojo dėl Tautų Sąjungos tikslų ir iki savo nepriklausomybės paskutinių dienų buvo jos nariai.

Baltijos valstybių vadai stengėsi užmiršti, kad jų valstybes 1920 m. į Tautų Sąjungą nepriėmė kaip tik dėl to, kad dėl jų nepatogios geografinės padėties kitos valstybės bijojo, jog gali tekti dalyvauti karuose ginant jų nepriklausomybę. Ir tik 1921 m. Tautų Sąjungos narių dauguma išdrįso į savo tarpą priimti ir Baltijos valstybes: Kol ji egzistavo, Tautų Sąjungos veiklai buvo būdingas trūkumas bendrumo jausmo ir drąsos. Ji buvo paraližuota jos narių perdėto egoizmo ir trūkumo rimto noro bendradarbiauti ir skatinti taiką. Tautų Sąjungos valstybėms-nariams greitai paaiškėjo, kad reikia pasitikėti tik savo dvasinėmis, ūkinėmis ir karinėmis jėgomis. Todėl mažosios valstybės bet kokio konflikto mestu skelbdavo savo visišką neutralitetą. Nors viltys ir blėso, kad Tautų Sąjunga užtikrins Baltijos valstybių nepriklausomybę, vistiek tų valstybių vadai tikėjosi, kad Pasaulinį karą laimėję galybės sugebės ilgą laiką išlaikyti savo padėtį ir kad jų praktiški interesai vers jas baltų valstybių nepriklausomybę tiesioginiai ar netiesioginiai paremti.

Tačiau ir čia buvo apsigauta. Kilo aiškūs nesutarimai tarp Didž. Britanijos, Prancūzijos, J. A. Valstybių, Japonijos ir Italijos, joms ūkiniai ir kariniai lenktyniaujant. Jų rodomas nenoras susitarti ir bendradarbiauti buvo stebimas su rūpestiu. Dėka karo ir po jo sekančios revoliucijos tas rūpestis, be abejo, buvo sumažėjęs dėl Vo-

kietijos ir Sov. Rusijos susilpnėjimo. Dar iki 1933 m. baltų valstybės žiūrėjo į demokratinę Vokietiją kaip į savo nepriklausomybės garantuotoją. Daugiausia neramumo kėlė rytinis milžiniškasis kaimynas Sov. Sąjunga. Nors Baltijos valstybės darė viską, kad Sov. Sąjunga galėtų naudotis jų uostais, ir tokiu būdu susidarytų glaudūs tarpusavio ūkiniai ryšiai, tačiau buvo aišku, kad Baltijos pajūrio praradimas Rusijai buvo nepaprastai skausmingas, ne vien tik dėl politinio prestižo, bet ir dėl praktiškų priežasčių. Suomų įlanka būna 6 ar 7 mėnesius užšalusi, tuo pačiu ir rusų Baltijos pajūrys. Tokiu būdu, Rusijos karinis ir prekybos laivynas Baltijoje tampa ledo belaisviu. Laivus palikti baltų uostuose negalima. Viena, didžiai galybei būtų nemalonu priklausyti mažų Baltijos valstybių malonei kas liečia prekių tranzitą, antra — buvo bijoma, kad jos pačios gali patekti svetimų didvalstybių ar jų grupių priklausomybėn.

Buvo bijoma ir Sov. Sąjungos skelbiamų pasaulinės revoliucijos tikslų. Pačioje Sov. Sąjungoje dar buvo pasilikusi kone septintoji dalis latvių tautos ir didelė dalis estų ir lietuvių. Sovietų Sąjungoje tarp tų baltų dažnai būdavo kurstoma neapykanta prieš demokratiškąsias Baltijos valstybių vyriausybes, o Sov. Sąjungoje globojamas kominformas ir baltų organizacijos pakartotinai žadėjo įvesti tarybinę sistemą baltų valstybėse, pavartojant revoliucines priemones.

Per Sov. Sąjungos sienas į Baltijos valstybes ėjo nenutrūkstanti srovė paruoštų šnipų, sabotuotojų ir politinių agitatorių. Toki dalykai negalėjo sudaryti gerų santykių tarp baltų valstybių ir Sovietų Sąjungos, nors pastaroji buvo pirmoji, kuri jas pripažino ir buvo atsisakiusi bet kokių pretenzijų į jų teritorijas.

Kiek vėliau baltiečių baimė Sov. Sąjungos sumažėjo, kai ten buvo nustumtos į šalį kraštutiniųjų grupės, kad išvengus lemtingo karo, kol sovietų socialinė struktūra dar nebuvo įsistiprinusi ir kol jos ginkluotos jėgos dar nebuvo paruoštos ofenzyvai.

Rimtą rūpestį kėlė nacionalsocialistinės Vokietijos reicho auganti gallia, jos agresyvi ideologija ir atviri ekspansyvūs siekiai, kurie lieté Baltijos valstybes ir visą Rytų Europą. Nuo 1933 m. baltų kariniai planuotojai turėjo bijoti galimos invazijos tiek iš Rytų, tiek iš Vakarų. Dar vis buvo vilčių, kad abi kaimyninės priešingos galybės neleis viena kitai įsigalėti Baltijos erdvėje, bet paliks ją kaip tarpinę saugumo zoną bent tol, kol nepasiryž pradėti atvirą karą.

Baltijos valstybių vadams, paskutiniaisiais metais prieš II Pas. karą, daug dvejonų kėlė

Pro Vilniaus katedrą 1920 metais.

Vakarų valstybių savižudiška politika, o taip pat ir faktinė ideologinė, demografinė ir karinė Europos “penktosios galybės”, Lenkijos, silpnybė. Nors Latvija ir Estija nebijojo, kad Lietuva pradėtų kariauti su Lenkija dėl Vilniaus, tačiau tas kivirčas buvo beprasmė kliūtis visų mažų valstybių, kurios buvo tarp Vokietijos ir Sov. Sąjungos, politiniam ir kariniam bendradarbiavimui ir bet kokiai gynimosi sistemos sampratai toje beviltiškoje būklėje.

Pirmaisiais pokario metais Latvija ir Estija savo stipriausią sąjungininę matė Anglijoje, Lietuva — Vokietijoje, o Lenkija — Prancūzijoje. Baigiantis I Pas. karui britai be abejo buvo suinteresuoti baltų tautų nepriklausomybės siekių palaikymu, kad tuo silpnintų savo priešą Vokietiją, ir kad savo galimo konkurento Rusijos viduje sukeltų kuo ilgiau trunkančią betvarkę, nesvarbu ar ta Rusija būtų bolševikinė, ar antibolševikinė. Vėliau Didž. Britanija rėmė Baltijos valstybes norėdama sutrukdyti Sov. Sąjungos invaziją į Europą per jų teritorijas ir vildamosi tas valstybes pasijungti ūkiniu atžvilgiu.

Iš visos imperijos žvilgsnio britams Baltijos

valstybės atrodė esančios per toli, geopolitiškai per daug pavojingoj situacijoje ir ūkiniai nereikšmingos. Jos buvo betarpiniame Vokietijos ir Rusijos pasienyje, toli nuo Britų salų, o priėjimas prie jų dėl Baltijos uždaro pobūdžio buvo apsunkintas. Be to dar ir stoka tarp Baltijos valstybių tarpusavio sutarimo, buvo kliūtis platesniam bendradarbiavimui.

Pirmaisiais pokario metais Didžiosios Britanijos atstovai pakartotinai ragino baltų ir skandinavų valstybes sudaryti ankštesnius politinius ir karinius tarpusavio ryšius, tačiau tie raginimai liko be pasekmių. Sudarinėti karinės paramos sutartis su atskirom, mažom, tarp savęs nesutariančiomis valstybėlėmis, jai atrodė ne tik neprotinga, bet ir pavojinga. Todėl ji nenorėjo kištis į Baltijos valstybių nereikšmingus kivirčius, tačiau išnaudojo jas, ypač Estiją, kaip žvalgybos į Sov. Sąjungą bazę. Susidarius nacionalsocialistiniam Vokietijos reichui britai skatino jo ir Sov. Sąjungos susidūrimą, vildamiesi, kad abi totalitarinės galybės sunaikins viena kitą, o Anglija liks nuošaliai neįvelta. Tik kai visiškai paaiškėjo, kad vokiečių politika buvo pavojingesnė Vakarų valstybėm už Sov. Sąjun-

gos, trumpai prieš karo pradžią Anglija nenoriai suartėjo su Sov. Sąjunga, kad tuo paragintų Vokietiją susiderėti su Vakarų galybėmis. Sąryšyje su tuo iškilo Sov. Sąjungos pasiūlytos garantijos Baltijos valstybėms. Tačiau dėl keletos įtartinų klauzulių tie Sov. Sąjungos garantijų pasiūlymai buvo pavojingi; tuo tarpu nei Anglija nei Prancūzija praktiškai nieko negalėjo baltų valstybėms garantuoti, nes tarpe buvo priešinga Vokietija.

Prancūzijos interesai Baltijos valstybėse skyrėsi nuo Anglijos interesų. Abi tos didžiosios valstybės buvo politinės ir ūkinės konkurentės. Tol kol ūkiniu atžvilgiu Vokietija neveikė prieš Didž. Britaniją, tol ši buvo suinteresuota turėti palyginti stiprią Vokietiją kaip naudingą ūkinį partnerį. Tuo tarpu Prancūzijos interesuose buvo kuo ilgiau išlaikyti Vokietiją silpną, o anapus vokiečių rytinės sienos, vieton prarasto sąjungininko ruso, sudaryti naujų sąjungininkų bloką, kuriam vadovautų padidinta ir sustiprinta Lenkija. Be to ji spaudė Rusiją norėdama atsiimti ten investuotą milžinišką kapitalą. Tačiau aplinkybėms palankiai pasikeitus, pavykus tiesioginiai susiderėti su Vokietija, arba su Sov. Sąjunga, Prancūzija buvo pasiruošusi Lenkiją ir kitas Rytų Europos valstybes palikti jų pačių likimui. Nežiūrint to, tarp Prancūzijos ir Baltijos valstybių generalinių štabų ėjo tam tikri pasikeitimai informacija. Daug latvių karininkų įsigijo apmokymą prancūzų karinėse akademijose ir dauguma latvių karinių laivų buvo statyti Prancūzijoje. Bet tai buvo ir viskas. Pirmaisiais pokariniais metais Latvija ir Estija atsisakė karinės sąjungos su Lenkija, kol pastaroji nesutvarkys savo konflikto su Lietuva abi valstybes patenkinančiu būdu. Dėl to jos abi nebuvo įtrauktos, kad ir netiesioginiai į prancūzų karinę sąjungą.

Su Vokietija tiesioginiai kariškai Latvija ir Estija nesantykiavo, nors vokiečių karine literatūra ir kariniais mokslais buvo plačiai naudojama. Karinio aprūpinimo reikalais ir aukštesniųjų karininkų paruošimo tikslu, kurį laiką Lietuva palaikė labai ankštus ryšius su Vokietija. Ilgą laiką Vokietija ir Sov. Sąjunga naudojo Lietuvą politiniam žaidimui prieš Lenkiją. Nors Lietuva bendradarbiaudama su tomis galybėmis jautėsi saugi nuo lenkijos agresinių planų, jos tačiau nieko nepadarė Vilniaus srities grąžinimo Lietuvai reikalu ir net nebuvo numatę ją ginti nuo lenkų galimo užpuolimo. Lenkijos užpuolimo atveju Vokietija buvo numachiusi atsiimti Versalio sutartimi Lietuvai tekusį Klaipėdos kraštą. Nacionalsocialistinės Vokietijos agresyvi laikysena Klaipėdos krašto atsiėmimo klausimu užbaigė glaudų karinį Vokieti-

jos ir Lietuvos bendradarbiavimą. Su Sov. Sąjunga Lietuva nebendravo, tik brangiai nupirko tam tikrą kiekį lauko artilerijos pabūklų. Kadangi Vakarų galybės nebuvo suinteresuotos įsipareigoti Rytų Europos valstybių saugumu, o Tautų Sąjunga nebuvo joks rimtas garantuotojas jų saugumui ir taikai, tai vienintelė galimybė teliko, būtent, kritinis karinis blokas. Tam buvo dvi rimtos galimybės: apsiungti į neutralų skandinavų ir baltų valstybių šiaurės bloką, arba sukurti apsigynimo sąjungą visų kaimyninių Sov. Sąjungos valstybių, nuo Šiaurės iki Juodosios jūros.

Geriausias sprendimas Baltijos valstybėms atrodė būtų skandinavų — baltų blokas. Toks blokas būtų šiaurėje nuo Vokietijos ir Sov. Sąjungos susidūrimo centrinėje Europoje, be to jo tiesioginiai neliestų teritorinės problemos iškilę tarp Lenkijos ir Rumunijos iš vienos pusės ir Sov. Sąjungos iš kitos. Tačiau skandinavų politikai galvojo, kad Sov. Sąjunga žūt-būt stengsis vėl įsitvirtinti Baltijos pajūryje ir todėl griežtai atsisakė įsileisti į bet kokius ryšius su baltų valstybėmis. Skandinavijos valstybės jautėsi saugios atsiskyrę savo pusiasalyje su savo tradiciniu neutralumu. Tokiu būdu Suomijai ir baltų valstybėms teliko tik susitarti savo tarpe, arba ieškoti kokio geresnio sprendimo. Ligi 1922 m. Suomijoje vyravo baltiškoji orientacija, tačiau ji buvo pakeista skandinaviškąja. Suomijos valstybės vyrai įžiūrėjo, kad baltų valstybės buvo pavojingesnėje būklėje kaip jų pačių šalis. Suomija, būdama taip toli šiaurėje, neturėjo to baltų valstybėm būdingo tilto funkcijų pobūdžio. Rusija jau iš seno žiūrėjo į Suomiją kaip į autonominį vienetą. Pagaliau, Rusijai nebuvo būtino reikalo turėti atramos taškų Suomijoje, jei jų galėtų turėti Baltijos kraštuose. Karui kilus Baltijos valstybių bendradarbiavimas būtų apsunkintas Suomų įlankos, kuri skiria jas nuo Suomijos. Be to, Suomijos ir Baltijos valstybių sujungtas karinis laivynas buvo per silpnas, kad sutrukdytų veikti stipriam sovietų laivynui, kuris buvo laikomas Suomų įlankos rytinėje dalyje. Tačiau suomius ypač baugino bendradarbiauti su lenkais. Lenkiją suomiai laikė saugumo grasintoja. Todėl Suomija stengėsi kuo labiau glaustis prie neutralaus skandinavų bloko ir atsisakė kariniai bendradarbiauti su baltų valstybėmis. Antrojo dešimtmečio bėgyje ir trečiojo pradžioje Baltijos valstybių ir Lenkijos generalinių štabų pasitarimuose dalyvaudavo suomių kariniai stebėtojai. Savus karinius manevrus dažnai lankydavo ir stebėdavo Suomijos, Estijos ir Latvijos aukštieji karininkai. Estija ir Latvija atskirais atvejais pasinaudavo naujai sukurtos suomių ginklavimo pramo-

nės patarnavimais. Išskyrus Lietuvą, kitos dvi baltų valstybės nesinaudojo aukštai išvystyta švedų ginklų pramone. Tą daryti vertė ūkiniai sumetimai. Švedams nebuvo reikalingi baltų gaminiai, todėl brangius ginklus ir municiją jie parduodavo tik už grynus pinigus, kas baltų valstybėms dėl finansinių sunkumų buvo nepriimtina. Britai ir prancūzai reikalavo, kad Baltijos valstybės ginklus ir municiją pirktų iš jų, jeigu jos norėjo parduoti savo gaminius Didž. Britanijai ir Prancūzijai. Tačiau baltų valstybėms jos parduodavo daugiausia tik vartotus ar pasenusius ginklus. Tuo tarpu karo atveju beveik nebuvo jokios vilties užsitikrinti iš jų nekliudomą dalių ir municijos tiekimą. Susisiekimas su Švedija būtų buvęs daug saugesnis ir tikresnis.

Karinio saugumo ieškomos Baltijos valstybės turėjo arba viena su kita susijungti, arba ieškoti glaudaus bendradarbiavimo su stipriausiu sovietų gretimu kaimynu, būtent, Lenkija ir jos sąjungininke Rumunija. Tačiau toks bendradarbiavimas būtų automatiškai įtraukęs Baltijos valstybes į lenkų - vokiečių ir Sov. Sąjungos sienų kivirčius, ir net į susikirtimą Balkanuose, ar pasienio nesutarimus tarp Rumunijos ir sovietų. Lenkija išorėje atrodė didelė ir stipri valstybė, tačiau viduje ji buvo nepastovi ir silpna. Lenkų teritorijos didelė dalis buvo nelenkiška, ypač išilgai sovietų sienos. Tik du trečdaliai Lenkijos gyventojų buvo lenkai,

kiti buvo ukrainiečiai, gudai, vokiečiai, lietuviai ir žydai. Vos tik 5% Lenkijos sienų ėjo su draugiška Rumunija, su kuria nors ir buvo sudaryta karinė sutartis, Lenkija neugdė jokio ankštesnio bendradarbiavimo. Visur kitur Lenkijos sienos lietsi su priešiškomis valstybėmis: Vokietija, Sov. Sąjunga ir Lietuva; su visomis ji turėjo sienų problemų. Su neutralia Latvija jos siena buvo 106 km ilgio. Laisvės kovų metu ši pastaroji buvo su Lenkija susirišusi, tačiau Lenkijos žygis prieš Lietuvą, kai 1920 m. ji okupavo Lietuvos istorinę sostinę Vilnių ir plačią sritį, be to, iš viso grasinimas Lietuvos nepriklausomybei, o taip pat teritoriniai reikalavimai iš Latvijos, vertė latvius vengti kokių artimesnių ryšių su ta valstybe.

Teoretiškai, Lietuva ir Lenkija buvo net karo būklėje viena prieš kitą ir 1926 m. Lietuva vienintėlė iš visų Rusijos vakarinių kaimynų grandinės pasirašė su Sov. Sąjunga neutraliteto sutartį. Tiesa sakant, savo išilgai Lietuvos į šiaurę besitęsiančia teritorija Lenkija lyg ir saugojo ją nuo galimo sovietų puolimo. Tačiau, didelę lenkų kariuomenę, dėl jos pasenusios organizacijos, baltų valstybių karinės vadovybės aukštai nevertino. Dėl grynai praktiškų sumetimų Estija buvo pasiruošusi susitarti su Lenkija, tačiau Latvija, kaip Lietuvos kaimynas, tam pasipriešino. Dėka to pasipriešinimo žlugo ir karinės sąjungos tarp Estijos, Latvijos ir Lenkijos projektas.

(*Bus daugiau*)

---oOo---

PRANAS DAINA—BANAS

D R A U G A M S

*Vis žydėkite, broliai, susitikę po daugelio metų,
O rodos tik vakar neteisieji atplėšė Tėvynę nuo mūsų,
Kad galingi teisieji per audringą Atlantą mus neštų
Pasveikinti laisvę — išbučiuoti klasės draugus! . . .*

*Be laivų ir be laiptų — be lėktuvų didžiųjų
Žengčiau per Atlantą, nors jis būtų ledinis —
Glausčiau prie širdies ir prie lūpų gimtinę
Panemunės žemelę — Nemuno gražią krantinę . . .*

*Ir bučiuočiau, bučiuočiau tą žemę šilkinę:
Rumšiškes, Pajiesius ir laiptus — į "kalnus lipimą",
Nes ten mūsų takeliai — mūsų žemė mieliausia —
Ten mūsų tėveliai per amžius Tėvynę brangina! . . .*

*Vis gyvuokit draugai susitikę — neskaičiuokite metų,
Nes, rodos, tik vakar neteisieji išplėšė mūsų brangius namus,
O kada gi teisieji, mums laisvę atėmę, kada gi atbus?
Kad galėtume laisvą Tėvynę bučiuoti ir mielus draugus! . . .*

Skiriu XV LKM laidai.

LIETUVOS KARININKO KELIAI

MARIUS TYTUVENIS

I. SUDIEV TĖVYNE

(Pradžia KARIO 6 Nr.)

Sėdim miškelyje ir laukiame. Po pusvalandžio išgirstame tris ilgus švilptelėjimus. Atsiliapiame. Ateina du pasienio gyventojai — Lietuvos vokiečiai. Einama tuoj prie reikalo. Daktaras ir ponias traukia iš kišenių po 2500 litų ir sumoka. Aš guliu ant žemės išsitiesęs ir ramiai rūkau cigaretę, nekreipdamas dėmesio į juos. Suskaitę pinigų, deda į kišenę. Matydami, kad nekreipiu dėmesio, vienas jų prieina prie manęs ir klausia:

“O, ponas?”

“Aš sumokėjau Kaune.”

“Kam?”

“Ponui Kosmanui, Kulturverbande.”

“Kur?”

“Anrame kambaryje.”

“Gerai.” Man dreba kinkos ir juokas ima. Tačiau stengiuosi išlaikyti kiek galint rimtesnį balsą. Tu, broliuk, galėsi prašyti Kosmano 2500 litų! Aš norėčiau matyti tavo ir jo veidus po to.

Atneša sumuštinių. Stiprinamės. Dar per anksti eiti per sieną. Pajudėsime apie 12 valandą.

Sudiev, Tėvyne! — Sėdim visi trys paskendę savo mintyse nakties ir miško tyloje. Sėdim ir mąstom... Greitai, greitai prabėgs valanda, ir mes paliksim savo gimtąją žemę; taip — žemę, tėvus, brolius, draugus, ir iškeliausim į svetimą kraštą — į Prūsų šalį. Ką mes ten rasim? Kas mūs ten laukia? Įkyrios mintys lenda galvon: vaidenasi nežinomas rytojus svetimoje žemėje. Kada aš vėl galėsiu į savo tėviškę sugrįžti: už metų, už dešimt, ar niekad?

Sėdim tyliai susigūžę nakties ir miško prieglobsityje. “Naktis ir miškas — tai drąsiųjų ir bailių priedanga” — sako vienas vokiečių karo rašytojas. Esame mes bailūs ar drąsūs? Manding, nesu bailus. Ne iš baimės bėgu, vengdamas kovos, bet bijodamas priešo smurtiškų veiksmų; bėgu iš baimės beprasmiškai Sibiran nukeliauti. Ten, Vakaruose, dar rusena vilties kibirkštis; ten aš gal dar galėsiu tęsti kovą prieš niekšingąjį pavergėją.

O dabar aš, slepiamas miško ir nakties, tūnau, lyg koks didžiausias nusikaltėlis, ir tykoju, kada galėsiu pereiti per sieną, palikti savo tėviškę. Tačiau mano širdis rami: aš savo tėviškės niekam nepardaviau, prieš ją rankos nekėliau ir su

užgrobiku nesusidėjau. Mano vienintelis noras — koku nors būdu prisidėti prie tėviškės išvadavimo.

-o-

“Rengsimės!” — vadovo balsas nutraukia mano mąstymus.

Ponias turi daug ko neštis. Aš paimu jos du sunkesnius lagaminus, o jai paduoju savo mažą. Ji ant nugaros turi didelę kuprinę, rankose du lagaminus, ir dar vieną lagaminą neša vadovas. Daktaras neša kuprinę ir du lagaminus. Aš atrodau mažiausiai turįs.

Veda mus vadovas jam žinomais keliais. Iš paskos eidamas, nešu sunkius ponios lagaminus ir laikiu, kada ji nuo kojų nuvirs. Jos kuprinė daug sveria; be to, dar tie du lagaminai rankose.

Skubame nakties tyloje per mišką, per raistus, griovius ir kirtimus. Lagaminai rankas piauna. Ponios žingsniai darosi vis sunkesni, ir kojos vis dažniau paslysta. Ji eidama visą laiką dūsauja ir pasakoja, kaip jos vyrelis bėgdamas turėjo daug baimės iškęsti. Jis biržčio mėnesį pabėgo į Vokietiją. Ji visą laiką pašnabždomis apie jį šneka ir gailisi jo, kad jis daug vargo ir baimės turėjo patirti. Galų gale, neiškentęs klausiu ponios, ką jos vyrelis bėgdamas nešėsi. Gi nieko nesinešė. Be kepurės išbėgo. Na jau, toks ten ir vyrelis, jeigu net be kepurės išbėgo ir dar biržčio mėnesį, kada nė vieno ruso pasienyje dar nebuvo. Matyti, gero kiškio būta. Pati vos tik paeina po sunkia našta, nešdama tam savo vyreliui, mažiausiai, pusę tuzino eilučių (kostiumų). Užmiršusi savo nuovargį ir baimę, ji tik apie vyrelį begalvoja.

Po dviejų valandų vargingo lagaminų tempimo, vadovas mus išvedą į pamiškę.

“Čia siena. Ten, tolumoje matosi vokiečių sodybos. Eikite toliau vieni.”

Dėkojam vadovui už pravedimą ir tempiam lagaminus tolyn. Gaila, nebegalim visų paimti nes rankų nebeužtenka. Panešam porą šimtų metrų vienus, pastatom ir grįžtam kitų paimti. Visiškai išvargę, prakaitu permirkę, pasiekiamo pirmuosius namus. Pabeldžiam į langą. Mieguistas balsas paklausia vokiškai, kas esame. Atsakome: “Pabėgėliai iš Lietuvos.” Ūkininkas įsileidžia mus vidu. Šeiminkė keliasi ir ruošiasi užkaisti kavos. Prie

tokių naktinių apsilankėlių jie jau pripratę. Nesą tos nakties, kad Dievas jiems panašaus svečio neduotų. Nevargindamas mūsų ilgais klausinėjimais, ūkininkas neša triobon šiaudų glėbį ir patiesia. Šeimininkė kloja patalus. Lova paruošta. Geriame karštos kavos ir veikiai gulame patalan. Pamiršom

“kavaliariškumą”, padorumą ir viską. Ponia atsigula į vidurį; mudu su daktaru — iš abiejų pusių. Vos tik prilietę galvas prie pagalvių — mes jau miegojom. Pavargę ir laimingi.

Laimingi, nes Stalino saulė nebešildys mūsų...

— — —

II. VOKIETIJOJ

Suvalkuose. Apie 10tą valandą ryto mus iš miego mandagiai pažadino svečias — muitinės valdininkas. Pirmą kartą išgirstu vokišką pasisveikinimą: “Heil Hitler!” Paklausinėja iš kur ir kada atvykome ir prašo 12-tą valandą su visa manta pasirodyti pas burmistrą. Iš ten mus vešią į Suvalkus.

Malonus ūkininkas pavaišina mus gerais pusryčiais ir palinki geros sėkmės. Mūsų įtempta nuotaika, pabuvojus pas supratingą ūkininką ir patyrus jo nuoširdumą bei vaišingumą, žymiai pagerėjo. Pirmutinis tikrai bičiuliškas priėmimas atgaivino jėgas ir įkvėpė pasitikėjimą ateitimi.

Nustatytu laiku vykstame pas burmistrą. Šis mus priima šaltai ir formaliai. Stengiasi kiek galint skubiau atlikti reikiamus formalumus, pasodinti mus į vežimą ir — keliaukit sau sveiki toliau.

Taigi ir važiuojame arkliukais per gražią Suvalkų žemę. Graži, bet labai skurdi ta žemė: smiltynai, kalneliai, mažos pušaitės, kai kur pasirodo ežerėlis; šiaudiniais stogais lūšnelės, susmigusios į žemę — apleistos ir griūvančios; vienur kitur pasimato koks didesnis dvaras, tačiau ir jie apleisti bei suirę. Be abejonės, čia blogo šeimininko viešpatauta, ir tos pažangos, kuri vyko Lietuvoje, čionai nežymu.

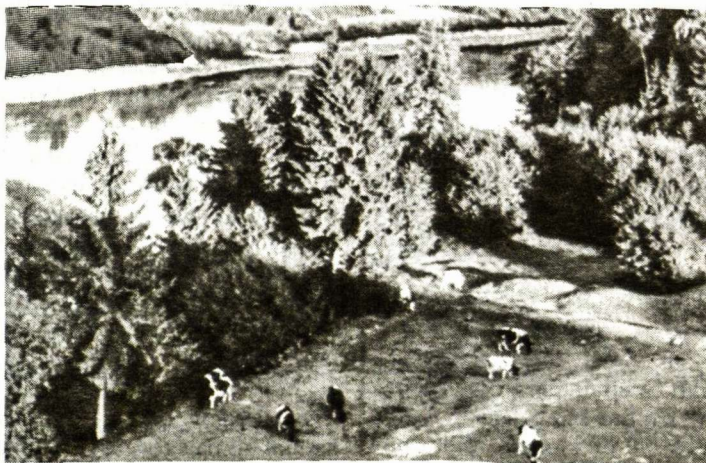
Po keturių valandų kelionės atsikrapštome į Suvalkus — tiesiog į geštapo buveinę. Čia mus mandagiai pasitinka. Paima mūsų dokumentus, nurodo, kur galim apsigyventi ir prašo rytoj 8-tą valandą vėl ateiti. Ponia prašosi, kad jai leistų tuojau pat vykti į Karaliaučių pas vyrą. Prižada leisti po poros dienų.

Einu su daktaru ieškoti nurodyto buto. Abu esame nustebinti geštapo mandagumu ir tokiu greitu laisvės suteikimu. Galvojome turėsią mažiausiai bent savaitę praleisti geštapo viešnagėje, o dabar — net pusės valandos užteko.

Užeiname į nurodytą butą. Jo šeimininkė lenkė, apie 40 metų amžiaus, gyva ir plepi moterėlė, mus gana maloniai pasitinka. Užleidžia mums vieną kambarį su dviem lovom. Daktaras ir aš silpnokai tekalbame lenkiškai; na, bet šiaip taip susišnekame. Ji labai domisi nematytais paukščiais — ir nebe kokiais! Mat, jų vienas, aš, lietuvis karininkas; todėl seka kiekvieną mano gestą ir judesį. Atrodo, jog nenori tikėti, kad esu iš Lietuvos — “litvinas chamas”.

Moteris tačiau nuoširdi ir rūpestinga, kiek įmanydama stengiasi mudviem padėti. Žymu, jog karas bei jo pasėkos smarkiai lenkus paveikė ir mus su jais sulygino. Jos vyras, mokytojas, išvež-

Lietuvos kaime — paupyje.

tas Vokietijon į darbo stovyklą. Pati, likusi su 17 metų dukra, turi pragyvenimui užsidirbti. Dukte dirba dirbtuvėje; ji pati irgi dirba kas tik po ranka pakliūva. Gyvena vargingai ir baiminasi dėl vyro bei ateities. Vargas padaro žmones nuoširdžius ir geras. Mes juntame šeimininkės nuoširdumą ir stengiamės atsilyginti tuo pačiu.

Rytojaus rytą 8-tą valandą atvykstu geštapan. Mane pasitinka jaunas, gana aukštas ir lieknas, gražus vyras. Vaišina cigaretėmis ir gana laisvoje bei malonioje atmosferoje klausinėja, kaip ir kodėl. . . Tačiau pamatęs, kad moku vokiečių kalbą pasiūlo man viską, kas būtų jam įdomu, namie raštu surašyti ir jam įteikti. Prižadu ir už poros dienų tai padarau. Paskirtu laiku įteikiu norimas žinias. Siūlo man grįžti Lietuvon ir dirbti geštapo naudai. Jo pasiūlymą atmetu, neverčia. Tik kviečia kartas nuo karto užėiti geštapan pasikalbėti. Elgesys visą laiką džentelmeniškas. Taip vaikštau laisvas po Suvalkus. Ponia ir daktaras išvažiavo savais keliais.

Čia, Suvalkuose, yra susidariusi maža lietuvių pabėgėlių kolonija, viso apie 30 asmenų. Dauguma jų — tai buvę saugumo valdininkai, su buvusiu Vilniaus saugumo viršininku priešakyje.

Vieną dieną, staiga, prie kampo sutinku buvusį krašto apsaugos ministrą, generolą Musteikį. Užmiršęs, kad esu civiliniame apdare, automatiškai pridedu ranką prie kepurės ir prisistatau: "Tamsta, Generole: — leitenantas D." Generolas sumišo, o aš išraudau. Abu pasijutome pritrenkti, nes prisiminėme, kas anksčiau buvome ir, pamatę save dabartyje, — susigėdome. Generolas sveikina mane nuoširdžiai ir mėgina guosti. Tačiau juntų, kaip jam tatau yra sunku. Jis kaip buvęs viršininkas, jaučiasi kaltas dėl mūsų karių. Bet jis bėgo ne tam, kad mūsų išsižadėtų, bet protesto dėlei. Jis, kad ir senas, bet savo kariškos dvasios nepraradęs. Vienintėlis iš visų ministrų, kartu su prezidentu, reikalavo priešintis ir gintis nuo rusų, tačiau dauguma silpnabūdžių nesutiko, ir dėl to jam teko pasitraukti Vokietijon, idant jo neišduotų, kaip generolo Skučo ir Povilaičio, rusams.

Čionai sutinku ir daugiau lietuvių. Bet su jais susidraugauti sunkoka. Žymioji jų dalis, drauge su Č. dirba geštape. Č, be to, laiko smuklę. Atrodo, jog jam smuklininku būti visų geriausiai tiktų.

Sėdi sau ir ramiai srebi sriubą. Gi, štai, įeina vokiečių kareivis, o ponas Č. prieina ir "gražiai" tave paprašo užleisti jam vietą. Tu turi laiko ir gali pastovėti ir palaukti. Vėliau galėsi antrą patiekalą pavalgyti. Vėliau, kai bus kur prisėsti . . . Kareivukas moka už pietus 90 pf., aš irgi tiek pat,

bet jam pirmenybė, nes jis kareivis, o aš dabar atbėgėlis, bedarbis.

Anksčiau manęs atbėgęs buvo iš Lietuvos turtuolis P., kuris nešėsi persijuosęs aukso diržą ant pilvo. Geštapas švariai nurėdė ir sumokėjo markėmis už auksą, žemiausia kaina. Spiaudosi ir keikiasi žmogus. Negi kam pasiskūsi . . . gali atgal į Lietuvą grąžinti, jei neįtiksi.

Tekdavo dažnai sužinoti, kad atbėgo naujų lietuvių, tačiau, jie nepasirodydavo niekur. Vėliau sužinojau, kad juos grąžino į Lietuvą. Kodėl ir kaip — neaišku. Gal geštapas užverbavęs pasiuntė, gal, kartais, pabėgėlis turtingas buvo ir nenorėjo laisvu noru atiduoti paskutinių savo santaupų . . .

Tokioje atmosferoje gyvenu. Mano turėtos septynios markės jau pasibaigė. Parduodu vienintėlį savo laikrodį už 15 markių. Šavaitę pragyvensiu. Už savaitės ir jos pasibaigė. Parduodu paskutinį — savo vestuvinį žiedą, už 25 markes. Geras pinigas. Karčiarninkas tik 10 markių tesiūlė. Uždirbau iš vokiečio 15 markių. Ką toliau teks parduoti?! Kariškos mano uniformos, manau, nieks nepirks. Reikia ieškotis darbo, tačiau sunku jį gauti. Viskas priklauso nuo geštapo, o jis manimi nelabai patenkintas, kadangi laikaisi rezervuotai ir nesiduodu įveliamas į jų pinkles, netampu jų bendradarbiu.

Pagaliau, gaunu darbą Ligonų Kasoje. Jiems reikalingas šoferis, mokąs lenkų ir vokiečių kalbas, lygiagrečiai mokesčių rinkėjas. Mano kvalifikacijos tam darbui atatinka. Atlyginimas — 165 markės mėnesiui. Galima gyventi.

Susirandu kambarį pas simpingą lenkę. Jos vyras lietuvis, mokytojas, likęs su dviem dukrom Vilniuje. Karas atskyrė Suvalkus ir Vilnių valstybine siena. Moterėlė vargsta čia viena. Ji tikra lenkė, tačiau, širdis lyg geros, senos žemaitės. Rūpinasi manimi, kaip savo tikru sūnumi, net savo vyro drabužiais aprėdo. Pas ją dar gyvena studentas Juozas V., Suvalkų lietuvis, knygnešys, pagrindžio veikėjas ir tikras tėvynės mylėtojas. Jam žinomas per sieną kiekvienas takelis į Lietuvą. Taip pat pažįsta daug Lenkijos kalėjimų. Pajuntu namų šilumą ir lietuvišką dvasią čia. Džiaugiuosi, kad nebereikės valgyti pas lietuvių karčiarninką ir turėti reikalų su anokiais tėvynės mylėtojais.

Dirbu vokiečių įstaigoje ir turiu progos stebėti vokiečius ir lenkus. Prieš piet dirbu įstaigoje, po pietų einu per miestą rinkdamas mokesčius Ligonų Kasai. Įstaigos darbas atsiduoda vokišku mums neįprastu raugu, bei dvasia. Tvarka griežta, darbas nenuoširdus, disciplina išorinė. Darbo metu negali būti jokių pasikalbėjimų, nes tuoj gaunama pastaba iš viršininko-inspektoriaus. Sė-

dima ir dirbama tik tam, kad tik prastūmus laiką ir išgirdus direktoriaus pranešimą: "Malzeit". Tai būna, paprastai, 5 min. prieš 12. Ar turi ką dirbti, ar neturi — reikia sėdėti ir vartyti popierius darbo metu, vaizduojant kruopščiai dirbantį. Aš tebedirbu lietuvišku papročiu, visuomet vienodai atsidavęs darbui, tad mano bendradarbiai vokiečiai mane vis pristabdo su "langsam", kadangi jis nepadaro nei dešimtadalio to, ką aš. Jie dirba tik viršininko akyvaizdoje, o jam tik išėjus pro duris į kitą kambarį tuoj visi meta plunksnakočius ir gage-na kaip žąsys tarpusavyje. Grįžus viršininkui atgal ir vėl mirtina tyła viešpatauja. Rūkyti darbo metu irgi draudžiama tarnautojams, nors čia pat sėdįs skyriaus viršininkas traukia dūmą, kiek jam patinka. Atrodo, norima mane atpratinti nuo rūkymo, tačiau, aš išeinu į koridorių ir ten rūkau, nors direktoriui tas ir labai nepatinka. Būdamas vienas viintelis lietuvis vokiečių tarpe, nesu, betgi, jų ignoruojamas. Jaučiuosi gana gerai, tačiau į dideles draugystes, nei jie, nei aš nesileidžiame. Viršininko esu traktuojamas lygiai taip, kaip ir kiti įstaigos tarnautojai vokiečiai. To beveik tikrai nesitikėjau.

Ilgiau ten pagyvenus teko išgirsti ir pamatyti vokiečių elgęsi su lenkais. Čia jau viskas kitaip. Nugalėtojai su savo vergais elgiasi kaip jiems patinka. Pačiame Suvalkų mieste lenko vyro nepamatysi — vien senos moterys ir vaikai. Jaunų moterų irgi mažai. Gražesnės paliktos. Jos dirba išimtinai vokiečių įstaigose. Vyrus ir jaunas moteris išgabeno į Vokietiją, į darbo lagerius ir kur kitur. Išgabeno, mūsų supratimu, nepaprastu būdu surinkdami. Sekmadieniais, baigiantis pamaldoms, vokiečių policija apsupdavo bažnyčias ir iš minios išsirinkdavo sau tinkamus vyrus ir moteris. Žiaurus tai būdas ir visiems siaubingas.

Likusios lenkų šeimos gyvena vargingai iš juodo darbo, labai menkai apmokamo. Visas jų turtas nusavintas, ūkiai ir namai atimti ir išdalinti vokiečiams. Per metus laiko vokiečiai kolonizavo beveik 80% Suvalkų krašto. Teritorialiai — kraštas įkorporuotas į Rytprūsius.

Lenkai čia neturi jokių teisių. Visi lenkai privalo nešioti raidę "P", ant kairės krūtinės pusės, viršuje, kas reiškia lenkų tautybę. Traukiniuose lenkams atskiri vagonai. Visur prie restoranų, kavinių ir pan. vietų yra užrašai: "Eintritt fuer Polen verboten", (lenkams draudžiama įeiti). Vienu žodžiu, lenkas šuns vietoje. Eina gatve ir turi bijoti, kad kas koja nespirtų.

Geštapas rankioja likusius vyrus su didžiausiu kruopštumu.

Kartą teko man būti apskrities gydytojo įstaigoje sveikatos patikrinimui, kur radau policijos ir

geštapo atvartą būrį lenkų. Visus juos išrengė priėmimo kambaryje. Tikrino tinkamumą darbams Vokietijoje. Beveik visų jų nugaros buvo kruvinai bizūnų išraižytos, rankų krumpliai ir nagai sudaužyti, pirštų sąnariai ištinę ir pajuodę. Matyti, kad tarp pirštų buvę įdėti pagaliukai ir pirštai su jais spaudžiami. Tai žiaurūs geštapo metodai; pasirodo ta sena, barbariška kankinimo priemonė pas juos tebeegzistuojanti ir praktikuojama. Su tokiais sulaužytais rankų pirštais žmogus kokį pusmetį nedarbingas, tačiau šis daktaras rado juos visus darbingus. Daktarui tenka išrinkti ir gyvius lenkų krūtinės plaukuose pasitaikančius. Paima pincetu ir įmeta į bonkutę. Taip tikrino jis lenkų sveikatą ir akis, rankomis žmogaus nepaliesdamas.

Popietyje kasdieną eidavau mokesčių rinkti. Pas vokiečius neteko eiti. Nesumokėję būdavo tik lenkai. Ir iš kur jie gali sumokėti, pagalvodavau, kad nėra kam ir menko pinigų uždirbti, belikę daugiausia seniai ir vaikai; gyvena daugiausia miesto pakraščiuose, sulūžusiose bakūžėse. Visuose geresniuose namuose gyvena vokiečiai. Griežia vargšai lenkai dantimis ir tyli. Kuomet pasisakau, kad esu lietuvis, darosi atviresni ir leidžiasi į kalbas. Beveik visi nevietiniai. Pilsudskis, vieton lietuvių, į Suvalkų kraštą atsiuntė iš gilumos Lenkijos legijonierius. Čia jie apgyvendinti. Apie Lietuvą mažai ką bežino ir neturi lietuviams jokios neapykantos. Paprasti, vargingi žmogeliai, inteligentų nėra. Teko vieną kitą lenkaitę užklausti istoriniais klausimais. Jų istorija nieko nerašiusi apie praeitį. Vilnius buvęs visą laiką jiems lenkų miestas ir niekuomet Lietuvai nepriklausęs. Apie Suvalkų sutarties pasirašymą ir jos sulaužymą lenkų istorija tyli. Mokyklinis jaunimas Lietuvos atžvilgiu nusiteikęs nedraugiškai, šoviniškai. Jų nuomone, lietuvis esąs "cham litvin".

Vienas pagyvenęs lenkas, gana lietuviška pavarde, sužinojęs, kad esu lietuvis, mane užkalbino ir pradėjo politinį pašnekėję: "Pane, pane, kaip čia atsitiko, kad lietuvių ir gudų tautos nuo amžių taip draugiškai ir broliška gyvenusios, paskutiniu laiku taip nesugyveno?" Priskaitė jis didelių nuopelnų Lenkijai, Liublino unijai, ir dar daug ko. Tik jam neaišku, ko dabar pykstamasi. Aš jam parodau dabartinius Rathhaus, buvusius Suvalkų magistrato rūmus ir klausiu:

— Ponas, matai tuos rūmus?—

— Matau — atsako.

— Ar žinai kokią sutartį juose Pilsudskis 1920 m. spalį mėn. 7 d. pasirašė su Lietuva?

— Žinau.

— Ir žinai, kad spalį 9 d. ją sulaužė ir smurtu užėmė Suvalkus ir Vilniaus kraštą?

— Žinau.

— Na, tai aš manau, kad tamsta žinai, dėl ko Lietuva 20 metų su Lenkija pykosi. Ir, kol tie rūmai čia stovės ir liudys Želigovskio smurtą, kol jis nebus atitaisytas, tol netenka laukti, kad Lietuva draugautų su Lenkija.

Daugiau lenkelis nebenorėjo iš manęs sužinoti, kodėl Lietuva su Lenkija pykosi.

Pats Suvalkų miestas atrodė liūdnei. Kokiame stovyje Želigovskis jį užgrobė, tokiam jis ir dabar tebėra. Neišdygo nei vienas naujas namas, nei vienos gatvės grindinys nebuvo taisytas per tą laiką. Apleistas ir užmirštas miestas, palyginus jį su Lietuvos apskričių miestais, kurie puošėsi naujais, moderniais pastatais. Reikėtų lenkams dar gero šimtmečio, kad pasivytų Lietuvos pažangą padarytą per 22 nepriklausomo gyvenimo metus. Sunki dalia čia buvo lietuvių. Anksčiau Suvalkų trikampyje gyvenę apie 100,000 lietuvių. Lenkams Suvalkus užgrobus, lietuvius iškraustė iš čia į Lenkijos gilumą, o į jų vietą atkėlė ir įkurdino Želigovskio legionierius. Dabar Suvalkų apylinkėje belikę gal 10,000 lietuvių, daugiausia Punsko srityje. Tačiau, kažin ar jie atsilauks, ar išliks dėl vokiečių kolonizacijos. Vokiečiai juos irgi pradeda spausti.

Sunki ir varginga buvo jų kova už lietuviybę lenkų okupacijos laikais. Dar didesnis jų nusivylimas atėjo 1939 metais Lietuvai Vilnių atgavus, susidūrus su Lietuvos inteligentija Vilniuje. Jie 20 metų kovojo po lenkų jungu, dauguma pereidami beveik visus Lenkijos kalėjimus, platinami draudžiamą spaudą, nešdami spaudą per sieną iš Lietuvos. Jie išlaikė savo tyrą lietuvišką dvasią ir savo būdą. Gi, Lietuvos valdininkija, Vilnių atgavus, suplūdo į jį ir pradėjo graibstyti gražias lenkes sau į žmonas net lenktyniaudami. O vyriausybė skyrė į Vilnių tik tokius valdininkus, kurie mokėjo lenkų kalbą ir Vilniuje, Lietuvos sostinėje, tesigirdėjo tik lenkų kalba. Be to, Lietuvos valdininkija ir inteligentija atnešė į Vilnių ir savo "patriotiškas" pažiūras: šilta vieta, karjera, protekcijos. Kas, iki šiol, Vilniaus ir Suvalkų krašto lietuviams buvo svetimos ir nesuprantamos sąvokos.

Vilniaus krašte suklestėjo lietuviška biurokracija ir lenkiškumas. O Vilniaus krašto lietuvis, tas, kuris vedė kovą už Vilnių lenkų priespaudoje tapo išstumtas ir užmirštas, taip, kaip Lietuvoje savanoriai ir Vyčio kryžiaus kavalieriai, kurie už savo kovą negavo jokie materialinio nei moralinio atlyginimo (? Red.).

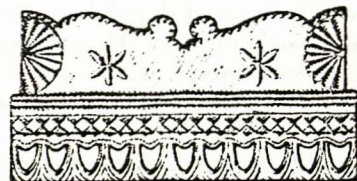
Dauguma vilniečių veikėjų pasiliko savo vietoje, kur jie gyveno lenkų priespaudos metu ir toliau skurdo. Skurdo nusivylime, kad tiek metų

dėl Lietuvos kovojusių niekas jų neįvertino. O jie tikėjosi, kad Lietuvoje ta pati dvasia ir tokie patys dori patriotai lietuviai. Vilniečiai nenorėjo prarasti savojo "aš", tad geriau jie užsidarė savyje likdami nusivylę savame kampe tylėdami. Vokiečiams užėmus Suvalkų kraštą jie nebėgo į Lietuvą, nes žinojo, kad ten jie netiks ir, kad ten niekas jų nelaukia.

Gyvenu su lietuviu studentu Juozu ir laukiu, kuomet galėsiu grįžti atgal į tėvynę. Juk taip netoli ji nuo čia, tik 30 kilometrų, tačiau iš ten nesulaukiam jokios žinios ir nežinome, kas ten dedasi. Kartas nuo karto atbėga vienas kitas lietuvis iš Lietuvos. Apstojame tada visi ir klausinėjame, kaip ten, kas ten gero, ką rusai daro? Žinios, deja, vis liūdnesnės, kas kartą, vis mažiau atbėgančių. Matyt siena labiau saugoma, ar Kulturerbandas pradėjo smarkiau skleisti gandus apie sienos stipresnį saugojimą ir jos nepereinamumą. Lietuvoje, dar man pačiam esant, buvo plačiai paskleisti gandai apie rusų-vokiečių sienos nepereinamumą. Iš gandų atrodė, eiti per sieną, tai tiesiog mirtin. Tačiau tikrovėje ji buvo visiškai menkai saugoma. Kulturerbandas sąmoningai skleidė gandus, kad lietuviai nedrįstų vieni rizikuoti, bet kreiptųsi į juos, o už pervedimą jie lupsią gražius pinigus. Sugalvojo neblogą biznį, tačiau Lietuvai didelė žala, daug vertingų žmonių pasiliko Lietuvoje, įbauginti sienos nepereinamumu.

Atvyko ir mano geradaris kapelionas, kun. Gronis. Pabuvęs tik kelias dienas išvažiavo toliau. Ir man vienam darosi čia liūdna ir nuobodu. Išgirdau, kad Berlyne esą susirinkę daugiau lietuvių ir bando pradėti veikti. Ruošiuosi ir aš ten vykti. Daug kartų mėginau susirišti su leitenantu Juozu Vilniuje, siunčiau tris laiškus per vykstančius žmones į Lietuvą, bet negavau jokio atsakymo. Nežinau kas su juo atsitiko. Buvome tvirtai susitarę, kad aš nurodysiu jam kelius pabėgti ir duosiu žinią iš Vokietijos. Tačiau, jis tyli. Ar nenori bėgti, ar rusai jį suėmė — negaliu to mintyje išspręsti. Gruodžio pradžioje atsisveikinu su bendragyventojų studentu Juozu ir malonia šeimininke ir vykstu į Karaliaučių.

(Bus daugiau)

Prof. Augustinas Voldemaras, I ir XIV ministerių kabineto pirmininkas.

Rašant ne tiktai apie Lietuvos - Vokietijos santykius, bet ir apie Lietuvos - Lenkijos, negalima apeiti knygos: Gustav Stresemann Vermaechtniss (Palikimas). Der Nachlass in drei Baenden. Herausgegeben von Henry Bernhard unter Mitarbeit von Wolfgang Goetz und Paul Wiegler. Dritter Band. Berlin, 1933.

Gustav Stresemannas (g. 1878 m. Berlyne, m. 1929 m.) kancleris 1923 m. ir užsienio reikalų ministeris 1923 - 1929 m.

Prof. Augustinas Voldemaras, ministeris pirmininkas ir užsienio reikalų ministeris nuo 1926 m. gruodžio 19 d. ligi 1929 m. rugsėjo 23 d.

Prezidentas A. Smetona Voldemaro sudarytą ministerių kabinetą paleido 1929 m. rugsėjo 19 d., o J. Tūbelio sudarytą ministerių kabinetą patvirtino 1929 m. rugsėjo 23 d. (Vyriausybės Žinios, Kaunas, 1929 m. spalio mėn. 4 d. Nr. 308).

Stresemann'o - Chamberlain'o pasikalbėjimas

Stresemann'o užrašai

Ženeva, 1927 m. kovo mėn. 6 d.

Mes kalbėjome dar apie Lenkų-Lietuvių klausimą. Chamberlain'as pasakė man, kad viskas, kas kalbama apie glaudžius ryšius tarp Anglijos ir Lenkijos yra netiesa. Su Lenkija nėra nė karinės, nė finansinės sutarčių. Jis (Chamberlain'as) mano, kad Lenkijos valdžios politika pagrįsta taika. Lietuvoje vyko nepaprasti dalykai. Kuomet Kaune vyko perversmas (gruodžio mėn. 1926 m., Voldemaras tapo ministriu pirmininku ir užsienio reikalų ministriu) vieną dieną Chamberlain'as gavo dvi telegramas. Varšuva pranešė, kad sukilimas Lietuvoje yra padarinys slapto vokiečių veikimo. Berlyne sakoma,

APIE SANTYKIUS SU VOKIETIJA IR LIETUVOS - LENKIJOS GINČĄ

MORKUS ŠIMKUS

kad sukilimo užnugaryje glūdi Lenkija. Tuo tarpu, ponas Čičerinas pareiškė, kad tai yra Chamberlain'o darbas. Tikrenybėje, tai buvo įvykis, kurio niekas negalėjo numatyti iš anksto. Jis (Chamberlain'as) su įvykiais Lietuvoje neturėjo bet kokio ryšio (114 psl.).

Europos ir pasaulio politika

Stresemann'as grįžęs iš Ženevos, 1927 m. birželio mėn. 20 d., pranešė spaudai apie Tarybos posėdžius (Ratstagungs).

Jis ypatingai apgailestauja, kad vis daugiau ir daugiau įsigali pas juos kryptis, atvaizduoti įvykius Ženevoje, atsižvelgiant grynai tiktai į vokiečių reikalus ryšyje su alijantais. Kas šį kartą Ženevoje buvo aptarta, gerokai peržengia šių ypatingų reikalų ribas. Nėra abejonės, kad svarbiausias klausimas yra taika Europoje.

Kritikai Vokietijoje pirmiausia palietė Klaipėdos krašto reikalų tvarkymą. Išmintingi ponai, kurie apie tai kalbėjo, sakė, kad vokiečių delegacija parodė silpnumą. Nesigėdino rašyti, kad klausimas išspręstas patenkinant Lietuvos norą. Tai yra didelis melas ir reikalo iškreipimas. Kas atsitiko, kai pati Tautų Sąjungos Taryba klausimą svarstė, nagrinėjo? Buvo pasiūlyta Lietuvai, kad turi tą ir tą daryti. Ar mes ne daugiau atlikome?

Lietuvos ministeris pirmininkas, per savo sekretorių, mėgino susitikti ir pasikalbėti su Vokietijos užsienio reikalų ministriu. Jis išsireiškė, kad pasiruošęs į mūsų nusistatymą atsižvelgti. Jo pareiškimas mums buvo nepakankamas. Tuo klausimu jis ir toliau palaikė su mumis ryšį. Mes dalyką išnagrinėjome ir apsvaistėme, kas iš pasiūlymų priimtina, kas ne. Kaip žinome, nesilaikant teisės ir įstatymų, Klaipėdos kraštas buvo paliktas be parlamento. To priedanga buvo, kad kai lietuviai galės įsijungti, tai tada bus rinkimai. Nebuvo nustatytas rinkimų laikas. Svarbiausia, kad Klaipėdos kraštas turi demokratinę konstituciją, dėl to valdžia turi būti atsakinga parlamentui, bet, kad tas nenorima pripažinti. Po trijų dienų derybų Lietuvos ministeris pirmininkas pareiškė, kad paskelbs rinkimus vėliausiai rugsėjo 1 d. ir, kad rinkimuose galės tik tie dalyvauti, kurie pastoviai gyvena Klaipėdos krašte. Buvo žinoma, kad šios taisyklės anksčiau nebuvo laikomasi. Viskas buvo daroma betarpiškai, be Tautų Sąjungos. Lietuvos ministeris pirmininkas minėtą pareiškimą perdavė Tautų Sąjungos Tarybai. Tarybos pirmininkas, Anglijos užsienio reikalų ministeris, išreiškė viltį, kad daugiau tuo klausimu nereiks užsiimti (164-165 psl.).

Stresemann'o užrašai (iš skyriaus Tautų Sąjungos reikšmė) 1927 m. spalio pradžioje

Svarsto klausimą, ar Vokietijai eiti su didžiosiomis, ar su mažosiomis valstybėmis.

Yra eilė mažųjų valstybių, kurios daug vargo suteikia Tautų Sąjungai, kai iš jų reikalaujama pildyti įsipareigojimus. Nurodysiu Lietuvą. Turėjimas reikalų su ponu Voldemaru nėra džiuginantis, tai ką galima galvoti apie santykius su kitomis valstybėmis (213 psl.).

Žvilgsnis atgal. Vokietija — Lietuva

Stresemann'o užrašai. 1926 m. lapkričio mėn. 11 d.

Šiandien mane aplankė Lietuvos pasiuntinys (ministerių kabineto pirmininku tada buvo M. Sleževičius). Sakęs, kad Lietuva pageidautų artimų ryšių su Vokietija. Po to, kai lietuvių - rusų sutartis (1926 m. rugsėjo mėn. 28 d.) buvo užbaigta, seka sutvarkymas santykių su kitais didžiaisiais kaimynais. Jis yra ministerio įgaliotas manęs paklausti, kaip Vokietija į tai žiūri. Jau anksčiau jis buvo šiuo reikalu kreipęsis. Dabar norėtų žinoti, ką Vokietija apie tai galvoja.

Pasakiau jam, kad mes pageidaujame ir linkę palaikyti su Lietuva draugiškus santykius. Bet draugiški santykiai vis labiau ardomi, vykdamas Klaipėdos krašte nuvokietinimo politiką.

Pasiuntinys užginčijo, kad vykdoma nuvokietinimo politika. Nurodė, kad Klaipėdos krašte yra apie 300 vokiškų mokyklų ir tikrai apie 15 lietuviškų. Lietuvos valdžia nemano slopinti vokiečių kalbos. Priešingai, tiki, kad tauta gali daug ką iš vokiškos kultūros priimti, nes yra ištvėrusi rusų priespaudą. Klaipėdos krašto teisme kalbama tikrai vokiškai, kadangi teisėjai nemoka lietuviškai.

Nesigilindamas į atskirus dalykus, pasakiau pasiuntiniui, kad savo laiku atsakysiu (226-227 psl.).

Lenkija ir Vokietija. Lenkijos užsienio reikalų ministeris Zaleskis savo kalboje, 1927 m. sausio mėn. pradžioje, pabrėžė, kad vokiečių - lenkų santykiai yra labai svarbus veiksnys taikai Europoje.

Stresemann'as savo "Vokiečių atsakymas Zaleskiui", 1927 m. sausio 11 d., tarp kitko rašo, kad užsienio spaudoje buvo minėtas planas koridorių iškeisti į Lietuvą ir Klaipėdos kraštą. Tuo keliamas nepasitikėjimas tarp Vokietijos ir Lietuvos (228 psl.).

Lietuvos - Lenkijos ginčas

Komisaro pavaduotojas Litvinovas apsilankė pas Stresemann'ą Berlyne 1927 m. lapkričio mėn. 25 d.

Ponas Litvinovas praneša užsienio reikalų ministeriui, kad Sovietų Sąjunga pasiuntė Varšuvai notą, kurioje išreikšta susirūpinimas dėl įtampos tarp lietuvių ir lenkų. Jis bijo, kad lietuviai emigrantai lenkų valdžios remiami gali pakeisti Lietuvoje valdžią ("Fait accompli"). Valdžiai Lietuvoje pasikeitus, gali susidaryti nauja unija tarp Lietuvos ir Lenkijos. Pusiau oficialiai buvo paaiškinta, kad Vokietija nėra palanki Lietuvos valdžiai, nes dėl jos veiksmų, ryšyje su Klaipėdos kraštu, ji turėjo kreiptis į Tautų Sąjungos Tarybą. Bet niekas neturi teisės kėsintis į Lietuvos savivaldą, jei rūpi taika Eu-

ropoje.

Tautų Sąjungos Taryba posėdžiaudama, 1927 m. gruodžio mėn. 4-12 dienomis, buvo užimta lenkų - lietuvių ginču. Lietuvą atstovavo diktatorius Voldemaras, Lenkiją — užsienio reikalų ministeris Zaleskis ir karinis diktatorius Pilsudskis.

Tarybos posėdžių pradžioje Stresemann'as ir Voldemaras kalbėjosi du kartu. Voldemaras pabrėžė, kad Lietuva yra taikingai nusistačiusi Lenkijos atžvilgiu. Ir, kad jis pasiruošęs sudaryti su Lenkija taikos sutartį, pav. nepuolimo paktą. Nežiūrint visko, Lietuva turi saugoti savo teises į Vilnių. Kadangi Lenkija siekia, kad būtų baigtas karo stovis, tai Voldemaras siūlo į lietuvių - lenkų pasienį pasiųsti kontrolės komisiją. Abi valstybės turi įsipareigoti atitraukti kariuomenes nuo sienos.

Stresemann'as pataria Voldemarui prisilaikyti nuosaikumo, nes jis (Stresemann'as) keletą kartų yra kalbėjęs tuo reikalu su Briand'u, Chamberlain'u ir Litvinov'u. Stresemann'as sako Voldemarui, kad Lietuva neigiamą nusistatymą dėl santykių užmezgimo su Lenkija turėtų pakeisti.

Ginčo išsprendimas

Stresemann'as spaudai. 1927 m. gruodžio mėn. 10 d.

Šiandien, prieš piet, mes turėjome bendrą posėdį, kuriame dalyvavo ponas Pilsudskis ir ponas Voldemaras. Šiame posėdyje didelį džiaugsmą sukėlė labai pageidaujamas karo stovio atšaukimas. Buvo kalbama apie Te Deum giedojimą ir kitką. Bet ponas Voldemaras pareiškė, kad yra kelios rūšys Te Deum. Vienas Te Deum yra taikos, kitas Te Deum yra pergalės. Pirmajam jis pritaria, antrajam ne (239 psl.). (Te Deum laudamus — lot. Tave, Dieve, garbiname; iškilmingas džiaugsmo ir padėkos himnas. Giedamas ir po mūšio laimėjimo. Lietuvių Enciklopedija XXX t. 489 p.).

Pagrindan buvo priimtas pono Beelaerts (Olandijos užsienio reikalų ministerio) aiškus pranešimas, kuris įgolino abi puses pasireikšti, išsiaiškinti. Minėtas pranešimas sprendimų neapėmė, bet baigėsi tuo, kad abi pusės galėtų pasisakyti. Taigi, mes iš savo pusės tam visiškai pritarėme. Pranešimas savo požiūriu atatiko mūsų nusistatymą, kurį aš prieš keletą dienų išreiškiau. Visą dieną vyko pasitarimai tarp Lietuvos ir Lenkijos. Ponas Voldemaras buvo penkiolikai minučių posėdį apleidęs. Kai susitarimo turinys buvo sudarytas, ponas Voldemaras pareikalavo padaryti keletą pakeitimų.

Ponas pranešėjas Beelaerts tiki, kad ponas Sokal su Voldemaro pakeitimais gali sutikti ir sutiks. Yra patirta, kad taikinant priešingas puses, reikia veikti neatlaidžiai, kitaip sakant, kalk geležį kol ji karšta. Tarybos nariai buvo paprašyti, kad būtų pasiruošę dar vienam posėdžiui tą patį vakarą. Jei Sokal pakeitimus atmestų, tai nežinom, ar dar vienas posėdis įvyktų šiandien, ar būtų nukeltas rytoj. Dirbame visomis pajėgomis, kad reikalas dar šiandien būtų atliktas (240 p.).

Stresemann'as spaudai, 1927 m. gruodžio mėn. 11 d.

Prancūzų spaudos pranešimai apie slaptą posėdį

yra visiškai neteisingi. Rašoma, kad slapto posėdžio metu maršalas Pilsudskis pono Voldemaro paklausęs: "Ko Tamsta nori, karo ar taikos?". Voldemaras išblyško (pabalo) ir sumurmėjo: "Taikos". Po to Pilsudskis pasakęs: "Tuomet tolimesnį reikalą tvarkymą aš perleidiu savo užsienio reikalų ministeriui", ir išėjęs iš posėdžių salės.

Iš tikrųjų buvo taip: Vakar buvo perskaitytas Olandijos užsienio reikalų ministerio pranešimo pirma dalis, kurioje buvo įrodyta, kad karo stovis tarp dviejų tautų, kurios priklauso Tautų Sąjungai, yra nepakenčiamas dalykas. Vėliau buvo paliesti kiti punktai, kuriuos Lenkija pripažino. Dar vėliau buvo kalbama apie ypatingas sąlygas ryšyje su Vilniumi; plačiau ir aštriau pranešimas palietė sienos kontrolės klausimą. Voldemaras pareiškė, kad nors dauguma Lietuvos reikalavimų yra patenkinta ir jis galėtų sprendimą bendrais bruožais priimti, tačiau yra nepakankamai atsižvelgta į jo skundą dėl mokyklų. Voldemaras kalbėjo labai smulkiai viską išdėstydamas. Po to trumpai kalbėjo maršalas Pilsudskis: "Aš vis girdžiu apie išdėstymą apie mokyklų būklę, bet tai nėra tas, kas pirmoje eilėje man rūpėtų. Aš noriu žinoti, ar tarp mūsų valstybių yra taika, ar karo stovis. Pono Voldemaro išdėstymuose aš pasigendau žodžio taika". Ponas Voldemaras neišbalso ir nepasakė: "taika", nes tuoj pat aš kalbėjau, nurodydamas maršalui Pilsudskui, kad jis tik turi perskaityti pranešimą, kur yra pabrėžta, kad nėra suderinamas karo stovio buvimas tarp dviejų tautų priklausančių Tautų Sąjungai. Kadangi ponas Voldemaras su tuo sutiko, taigi šis klausimas yra jau sutvarkytas. Ponas Voldemaras dar pareiškė, kad karo stovio jau nėra, bet mažumų klausimas visgi turi būti sutvarkytas. Pilsudskis išreiškė savo džiaugsmą (jau vakar minėjau), sakydamas, kad dabar galima bažnyčiose groti Te Deum, dėl to jis yra linksmas, tai jam yra labai svarbu. Tuomet Voldemaras atsakė, kad yra dvejopi Te Deum, vienas taikos, kitas pergalės; tolimesnėse derybose turi būti atsižvelgta ir į jo pažiūras dėl atskirų klausimų.

Aprašymas prancūzų laikraščiuose "Matin" ir "Journal": "taika ar karas"; ir "Journal": "murmura Voldemaras" yra visiškai melas. Kad, girdi, maršalas Pilsudskis atvykęs ir pasakęs: "aš noriu, kad tu karo stovį atšauktum", po to visi sugniužo ir stengėsi, kad būtų susitarta. Ne, mano ponai, pranešimas jau buvo sudarytas prieš tai, kai atvyko Pilsudskis. Susitarimas jau buvo pasiektas, o Pilsudskis buvo dar nė vieno žodžio neištaręs. Pranešimą papunkčiui priėmė ponas Zaleskis. Taip pat Briand'as, Vokietija ir Litvinovas ir kokio nors įsikišimo visai nereikėjo. Šališkam aprašyme, o taip pat ir prancūzų karikatūrose maršalas pavaizduotas asmeniui, kuris bejėgę organizaciją palenkia savo norams. Apie tai netenka nė kalbėti. Primenu, kad ir Briand'as dėl Pilsudskio yra išaiškines (242 psl.).

Tautų Sąjungos posėdžiams pasibaigus Stresemann'as lankė Rytų Prūsiją. Būdamas Karaliaučiuje pareiškė, kad Vokietija nori su Lietuva palaikyti draugiškus santykius. Tačiau tam kliudo Voldemaro elgesys ir jo nusistatymas prieš vokiečius Klaipėdos krašte (247 psl.).

Ministeris pirmininkas Voldemaras atvyko į Berlyną 1928 m. sausio mėn. 25 d. Sutartį sudarė ir pasirašė sausio mėn. 29 d. (251 psl.).

Tautų Sąjungos Tarybos posėdžiai Ženevoje prasidėjo 1928 m. kovo mėn. 4 d.

Seka Stresemann'o užrašų iš 1928 m. kovo mėn. 17 d. (333 psl.) ištrauka, kuri liečia Lietuvą

Apie lenkų - lietuvių ginčą. Buvo paklausta, kaip vyksta susitaikinimas tarp dviejų valstybių. Pasirodo, kad abi valstybės neprisiuntė apie tai pranešimų, nors telegrafu buvo jų prašyta. Pagaliau Zaleskis pranešimą įteikė. Voldemaras buvo pakviestas atvykti į Ženevą. Jis atsakęs, kad jam turi būti pranešta gerokai iš anksto apie reikalingumą dalyvauti Tautų Sąjungos Tarybos posėdžiuose. Voldemaras ir Zaleskis susitarė kovo mėn. 30 d. susitikti Karaliaučiuje. Kai ponas Voldemaras buvo Berlyne, mes patyrėme, kad pasitarimų metu būtų gerai turėti Tautų Sąjungos atstovą. Dvi šalys, kartais besiginčydamos gali nutolti nuo reikalo, tuomet trečioji šalis jas prilaiko nuo nukrypimų.

Aš netikiu, kad pasitarimai būtų sėkmingi. Derybos lies pasienio susisiekimą, pašto - telegrafo susisiekimą ir t.t., neliečiant Vilniaus srities klausimo. Jei Vilniaus sritis į susisiekimą klausimą tarp abiejų valstybių neįeina, tai koks gali būti susisiekimas. Be to, Voldemaras nori, kad derybose būtų svarstomi tik tie klausimai, kurie betarpiai liečia geležinkelį ir pašto susisiekimą (339 p.).

Lietuvos - Lenkijos ginčas plačiai buvo aprašomas užsienio spaudoje, ypač Amerikos. Pasekime.

Vilniaus klausimas Tautų Sąjungoje. Lenkija kaltinama rengimu sąmokslų prieš Lietuvos nepriklausomybę.

Ženeva, Šveicarija, spalio mėn. 19 d. Šiandien pranešta, kad Lietuva kreipėsi į Tautų Sąjungą ir įteikė skundą prieš Lenkiją. Lenkija kaltinama veiksmais, nukreiptais prieš Lietuvos nepriklausomybę. Taip pat, kad Vilniaus krašte, kuris anksčiau priklausė Lietuvai, uždarinėjamos lietuvių mokyklos ir, kad suiminėjami lietuviai kunigai.

Uždarinėjimai mokyklų yra laužymas 1919 m. Lenkijos mažumų sutarties. Lietuva prašo Tarybą, kad Lenkija būtų patraukta atsakomybėn. Kunigų persekiojimas pažeidžia konkordatą, sudarytą tarp Lenkijos ir Vatikano, kuriuo yra užtikrinta kunigų teisinė apsauga.

Kunigų persekiojimas yra laužymas Tautų Sąjungos narių įsipareigojimų laikytis įstatymų ir sąžiningai pildyti sutartis. (The New York Times, 1927 m. spalio mėn. 20 d.).

Lietuva vėl nenusileidžia didiesiems. Atmeta jų patarimą atstatyti diplomatinį santykius su Lenkija.

Manoma, kad Ženevoje ministeris pirmininkas Voldemaras vėl pareikalaua grąžinti Vilnių. Ženeva, lapkričio mėn. 21 d.

Didieji, paskutiniu metu, susirūpinę santykių paastėjimu tarp Lenkijos ir Lietuvos. Jų mėginimas paveikti Lietuvą, kad "karo stovis" būtų baigtas, nepavyko. Tokia būklė yra nuo 1920 m. spalio mėn.,

kuomet Lenkijos generolas Želigovskis užėmė Vilniaus miestą.

Tautų Sąjungą pasiekė žinios, kad Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir Italijos draugiški pasikalbėjimai su Lietuvos vyriausybe Kaune siekė daug toliau, negu prašymas, kad Lietuva nereikalautų kunigų persekiojimą Vilniaus apygardoje svarstyti Tautų Sąjungoje.

Ragino baigti "karo" būklę.

Minėtų valstybių ministrai patarė ministeriui pirmininkui Voldemarui atstatyti diplomatinis santykius su Lenkija. Jie nurodinėjo, kad "karo" stovis tarp Lietuvos ir Lenkijos palaiko politinį nepastovumą Pabaltijo kraštuose. Taip pat, pareiškė, kad ekonominio išsivystymo atveju Lietuvai būtų geriau teisiniai pripažinti Lenkijai Vilnių.

Lietuvos valdžiai minėti patarimai nepriimtini. Ministras pirmininkas Voldemaras atvyks į Tautų Sąjungos gruodžio mėn. posėdžius ir pareišk Lietuvos pažiūras kunigų ir mokyklų reikalais. Galimas dalykas, kad jis palies visą Lenkijos - Lietuvos santykių klausimą ir pareikalaua grąžinti Vilnių.

Lenkijos užsienio reikalų ministeris Zaleskis pranešė, kad ir jis atvyks.

Lietuvos nusistatymas yra, kad Lenkijos elgesys kunigų ir mokyklų atžvilgiu Vilniaus krašte gadina draugiškus santykius. Lenkai nurodo, kad ryšyje su "karo stoviu" nė vienas lenkas negali atvykti į Lietuvą.

Kaunas, Lietuva, lapkričio mėn. 21 d. Ginčas, kad ir toli nuo mūsų vyktų, aštrumo nenustoja. Toliausia pavojaus sritis yra Lietuvos - Lenkijos "uždaryta" siena. Neseniai susirūpinta, kad vaidas neišsiplėstų. Ginčas vyksta dėl teisių steigti mažumų mokyklas — lenkiškai kalbančių piliečių Lietuvoje ir lietuviškai kalbančių Lenkijoje. Taip pat, ryšyje su tuo, dėl atatinamų vyriausybės pareigų.

Dėl Vilniaus tarp abiejų valstybių nėra taikos, nors karo veiksmai sustojo 1920 m. lapkričio mėn. Taigi, pilietybė ir tarpusavio įsipareigojimo klausimai nekeliama. Sudarant taiką buvo prijungta Lenkijos sutartis su sąjungininkais, kuri apėmė mažumų teisių užtikrinimą. Tuo tarpu, kai Lietuva buvo pripažinta de jure, ji pasižadėjo nedaryti skirtumo tarpe piliečių.

Lietuva įteikė skundą Tautų Sąjungai, kuris bus svarstomas sekančiuose Tarybos posėdžiuose.

Lietuvos skunde nurodyta apie lietuvių suėmimus ir ištrėmimus. Vilniaus ir Gardino apygardose, spalio mėn. pirmąją savaitę buvo uždaryta 48 mokyklos ir mokytojų seminarija. Netiesa, kad lenkų mokyklos Lietuvoje yra varžomos.

Netiesa, kad 28 lenkai mokytojai Lietuvoje yra pasiūsti į Varnių stovyklą. Mažumų mokyklos ten turi tas pačias teises kaip ir visos mokyklos.

Toliau nurodyta, kad persekiojimai yra neteisėti. Lenkijos tikslas yra sunaikinti lietuvių tautinį judėjimą ir paruošti kelią Lietuvos užėmimui.

Iš Lenkijos pusės sakoma, kad ir be Varnių yra pakankamai priešasčių, pateisinančių jos griežtą elgesį.

Varnių reikalo aprašymas Vilniaus laikraščiuose visiems lenkams parodė, ko galima laukti iš lenkus erzi-

nančios Lietuvos administracijos.

Lietuvos valdžia daro viską, kad tiktai sunaikinus lenkų kultūros liekanas.

Persekiojimai galėjo būti jau anksčiau įvykdyti ir po kokia nors kita priedanga, nes nubaustieji iš seno buvo žinomi kaip nepalankūs Lietuvai.

Nuolatinis, triukšmingas Lietuvos reikalavimas dalies Lenkijos teritorijos ir didėjantis pavojus lenkų mažumai galima aiškinti, kad tai yra silpnumas prieš Lenkiją nusistačiusių grupių, kurios prikiša, kad Lenkija nevykdo teisių, kurias ji yra suteikusi mažumom. Taip teisinasi lenkai.

* * *

Apie dvidešimt aštuonis lenkus mokytojus, kurie pasiuntė "pagalbos šauksmą Lenkijai iš Varnių priverčiamųjų darbų stovyklos" Kauno lenkai ir Pochodnia nieko nežinojo. Sužinojo apie jų kančias iš slaptai atsiųsto Varšuvos dienraščio. Lietuvos rašte Tautų Sąjungai pareikšta, kad nebūtų tikslu tvirtinti, kad Varniuose nėra lenkų. Gal jų yra nemažai. Pasuose tautybė įrašoma atskirai. Pilietis norėdamas nuslėpti politinį nusistatymą, imdamas pasą, tautybę gali pakeisti. Taigi būtų neprotinga nustatinėti tikslų lenkų skaičių Varniuose.

Lenkai nurodo, kad karo metu vokiečiai buvo jiems leidę steigti trisdešimt mokyklų. Tuo tarpu, Lietuvai tapus nepriklausoma, nuo 1919 ligi 1926 m. mokyklų skaičius buvo sumažintas iki penkių. Prie Sleževičiaus, 1926 m., pirmą kartą šios respublikos gyvenime panaikinus karo stovį, lenkams buvo leista steigti septyniadešimt keturias mokyklas. Lenkai neturėjo mokytojų seminarijos ir mokytojų. Laikini leidimai buvo išduoti aštuoniasdešimtis penkiems mokytojams. Netrukus mokinių skaičius viršijo 4000.

Įvykus kariniam perversmui valdžią paėmė tautinė vyriausybė, mokytojų skaičius buvo sumažintas iki trylikos ir atatinamas mokyklų skaičius buvo uždarytas. Sekančią vasarą devyniasdešimtis lenkų laikė mokytojo egzaminus ir nė vienas neišlaikė.

Toliau lenkai skundžiasi, kad tėvų tautybė laikoma atsižvelgiant į karo metu vokiečių išduotus asmens pažymėjimus. Tuomet vokiečiai dažnai lenkus užrašė lietuviais. Daugelis tėvų mėgino tautybę pakeisti, bet nepavyko.

Lietuviai kaltina, kad paskutinių mokslo metų laiku lenkų grupė važinėjo Vilniaus apygardoje, žadėdama knygas ir priešpiečius tiems vaikams, kurie lankys lenkų mokyklas.

Daugelis lenkų atvirai smerkia persekiojimus Vilniaus apygardoje. (The New York Times, 1927 m. lapkričio mėn. 22 d.).

Lietuvos - Lenkijos derybos Karaliaučiuje prasidėjo 1928 m. kovo mėn. 30 d. Lietuvos delegaciją sudarė: delegacijos pirmininkas ministeris pirmininkas ir užsienio reikalų ministeris prof. A. Voldemaras (atvyko su žmona), užsienio reikalų ministerijos direktorius dr. Zaunius, Lietuvos pasiuntinys Vokietijai Sidzikauskas, generolas Radus Zenkavičius ir važiavo kartu su delegacija "Lietuvos Aido" redakcijos narys prof. Tamošaitis

(Lietuvos Aidas, 1928 m. kovo mėn. 30 d.).

Du posėdžiai įvyko 1928 m. balandžio mėn. 2 d. Išrinktos trys komisijos. Prof. Voldemaras grįžo Kaunan.

Komisijų sudėtis. Išrinktos Karaliaučiuje komisijos pradės dirbti po Velykų. Komisijų sudėtis tokia:

I-oji komisija — ekonominė ir susisiekimo. Jos pirmininkas iš Lietuvos pusės yra dr. Zaunius, iš Lenkijos — p. Šumlekovskis. Ji posėdžiaus Varšuvoj.

II-ji komisija — saugumo ir želigovskiadoms likvidavimo. Jos pirmininkai — lietuvių generalinis užsienių reikalų ministerijos sekretorius p. B. K. Balutis, lenkų — p. Holowko. Ji posėdžiaus Kaune.

III-oji komisija. Vietinio susisiekimo. Jos pirmininku iš Lietuvos pusės p. Sidzikauskas, iš Lenkijos — p. Tamowski. Posėdžiaus Berlyne.

Mums teko sužinoti, kad prie darbo komisijose bus pakviesti atskiri dalykų žinovai — ekspertai.

Kai dėl darbo pradžios, tai po balandžio mėn. 20 dienos pradės tartis tarp savęs atskirų komisijų pirmininkai (Lietuvos Aidas, Kaunas, 1928 m. balandžio mėn. 3 d.).

Trečioji komisija — vietinio susisiekimo tarėsi su lenkais Berlyne gegužės mėn. 22-26 dienomis ir lenkai sutiko su lietuvių pasiūlymu sureguliuoti perkirstų ūkių padėtį.

Lietuvių ir lenkų delegacijos vėl suvažiavo Karaliaučiu 1928 m. apkrčio mėn. 3 d.

Ištrauka: "Kaip žinoma, tik Berlyno komisijai pavyko priėmti susitarimo. Šios komisijos išdirbtas tarp abiejų šalių vietinio susisiekimo projektas pirmame plenumo posėdyj buvo aprobuotas ir vakar abiejų šalių pasirašytas" (Lietuvos Aidas, 1928 m. lapkrčio mėn. 8 d.).

* * *

Lietuvių Enciklopedija rašo: "Administracinė linija kompromisinis pavadinimas Lietuvos - Lenkijos "sienos", sudarytos Želigovskio žygio (anksčiau Lietuvoje vadinama demarkacine linija), nustatęs de facto abiejų valstybių valdžios vykdymo ribas. Šis terminas buvo abiejų šalių sankcionuotas, vykdant Tautų Sąjungos 1927.XII.10 rezoliuciją ir pasirašant Karaliaučiuje 1928.

XI.7 "sutartį su Lenkija apie Lietuvos - Lenkijos administracinę liniją". (I t. 34 psl.).

Kažin kodėl Lietuvių Enciklopedija nerašo, kad administracinė linija atsirado ryšyje su pasienio susisiekimo sutvarkymu, nes daugelis ūkių buvo perkirsti.

Pilsudskis buvo labai nepatenkintas, kad Zaleskis pasirašė šį susitarimą, kur demarkacijos linija buvo pavadinta administracinė linija.

"Karys", 1983 m. nr. 6 išspausdino trumpą P. Lelio straipsnį Lenkija ir Lietuva.

Ištrauka: "Už tai lietuviai suėmė keletą lenkų mokyklų mokytojų ir uždarė juos Varnių koncentracijos stovykloje" (249 psl.).

Dabar p. Leliui galima pasakyti, kad tiktai tuomet Lietuvos lenkai sužinojo, kad jų mokytojų yra Varnių stovykloje, kai jie slaptaį gavo laikraštį iš Varšuvos.

Antra ištrauka: "Iš tribūnos, barškindamas savo kardu, Pilsudskis pakeltu tonu paklausė Voldemarą: "Tarka ar karas?" (250 psl.).

Stresemann'as aprašo prancūziškų žurnalų šališkas ir neteisingas žinias apie derybų eigą ir nurodo, kad viršuje minėto klausimo visiškai nebuvo.

Trečia ištrauka: "Buvo susitarta tik dėl pasienio susisiekimo ir dėl demarkacijos linijoje perkirstų ūkių sutvarkymo" (250 psl.).

Sutartyje su Lenkija, kuri buvo pasirašyta Karaliaučiuje 1928 m. lapkrčio mėn. 7 d. vietoje demarkacinės linijos atsirado administracinė linija.

Vargu, ar galima kalbėti apie perkirstų ūkių sutvarkymą, kuomet sutartimi sutvarkius pasienio susisiekimą, buvo labai palengvintas administracinės linijos peržengimas, kad atliktų žemės ūkio darbus kitoje pusėje.

Šitais metais daug rašoma apie 100 metų sukaktį nuo "Auszros" pasirodymo, bet mažai rašoma apie pirmojo Lietuvos ministerių kabineto pirmininko ir užsienio reikalų ministerio prof. Augustino Voldemaro 100 metų gimimo sukaktį.

Augustinas Voldemaras gimė 1883 m. balandžio mėn. 16 d. Dysnos kaime, Tvereciaus parapijos, Švenčionių apskrities.

Šią sukaktį paminėti, šių metų pabaigoje, numatoma išleisti kitą A. Voldemaro raštų tomą, kur, taip pat, bus jo kalbos pasakytos III Seimo posėdžiuose.

Okupuotoje Lietuvoje mirus broliui

BLAŽIEJUI RAČKAUSKUI,

nuoširdžiai užjaučiame mūsų kapelioną
KUNIGĄ ANTANĄ RAČKAUSKĄ.

*New Yorko Ramovėnai
ir KARIO štabas*

XX kadro karininkų laidos

A. A. Ltn. PAULIUI RŪTENIUI

Australijoje mirus, brolij Joną su žmona, seserį Onutę Osmolskienę ir jų šeimas nuoširdžiai užjaučia tos laidos kolegos Bostone:

Juozas Vaičjurgis
Jonas Vizbaras

VIETINĖS RINKTINĖS KARO MOKYKLA

A.B.

1938 metai, Kupiškis.

Į 4 p. L.K. Mindaugo pulko 1-ą sunkiųjų kulkosvaidžių kuopą atvyko jauni kareiviai ir buvo paskirti į mano būrį. Visi vyrai buvo kilę iš Kupiškio ar kaimyninių valsčių, išskiriant tris, kurie buvo iš Klaipėdos krašto ir nei vienas nekalbėjo lietuviškai. Aš ir dabar prisimenu visų trijų pavardes: Baeker — Klaipėdos nacių partijos sekretorius, Schaefer — labai tatuiruotas jūrininkas ir P. su gražia lietuvišką pavarde ūkininkaitis nuo Šilutės.

Kuopos vadas kpt. Č. Pasišaukė mane ir tuos jaunus kareivius į kuopos vado kambarį ir mums atvykus, įsakė jiems per tris mėnesius išmokti lietuviškai, o man, kad aš jiems per pertrauką kiekvienos pamokos turinį trumpai paaiškinčiau vokiškai.

Praeina trys mėnesiai ir jie vistiek nekalba lietuviškai. Neišmoko. Man jau iki gyvo kaulo buvo įgrišęs neturėjimas pertraukų ir jieškojimas po žodynus vokiškų žodžių. Per vieną pertrauką, vietoje aiškinti praeitą pamoką vokiškai, aš pradėjau kalbėti apie drausmės statutą, primindamas, kad karys už įsakymo nevykdymą taikos metu gali būti nubaustas kalėjimu, o karo metu — net gyvybės netekimu. Čia pat jiems pasakiau, kad šiuo atveju jie nebus atiduoti į teismą, nes aš nuo savęs šį terminą pratęsiau dar trims savaitėms ir, kad tai yra paskutinis pratęsimas (prieš šį pasikalbėjimą buvau kalbėjęs su kuopos vadu ir jis man leido pratęsti dar tris savaites).

Nepraėjo nei trys savaitės, kaip jie gražiai klaipėdiečių tarme pradėjo kalbėti lietuviškai. Pasirodo, visi trys mokėjo lietuviškai, tik Schaeferis kalbėjo kiek sunkiau. Vėliau sužinojau, kad Baekeris, kaip naxis, turėjo jiems didelės įtakos.

Po naujokų apmokymo visi trys buvo paleisti atostogų tik eil. Baekeris ir eil. P. po atostogų sugrįžo, O eil. Schaeferis pabėgo su svetimos valstybės laivu išplaukdamas į jūrą, kaip jūrininkas. Vėliau atlikus karinę prievolę, eil. Baekeris ir eil. P. buvo paleisti į atsargą.

1944 metų gegužės mėnesis, Marijampolė.

Marijampolėje buvo organizuojama Vietinės Rinktinės karo mokykla. Pradžioje gegužės mėn. Panevėžio apskrities komandantas man įsakė vykti į Marijampolę ir prisistatyti karo mokyklos vir-

šininkui. Tuoi laiku aš dirbau Panevėžio skyriaus administracinėje kontrolėje, kaip kontrolierius. Atvykęs prisistačiau mokyklos viršininkui ir buvau paskirtas eiti 4 kuopos vado pareigas. Mokykla buvo pradėjusi rinkti kadrus, o kariūnų atvykimas turėjo prasidėti vėliau. Mokykla kūrėsi buvusiose 9 p.p. patalpose. Patalpos skirtos 4 kuopai buvo visiškai tuščios. Mokyklos ūkio viršininkas kpt. A. sakė, kad apginklavimas ir mundiruotė bus gauta iš vokiečių, o visa kita, kaip lovos, čiužiniai, maistas ir pan. bus parūpinta iš Vietinės Rinktinės. Atvykus daugiau karininkų, į 4 kuopą buvo paskirti dar 2 jaunesni leitenantai. Praėjus kelioms dienoms dalis kuopų inventoriaus buvo atvežta ir paskirta į pirmą ir antrą kuopas, o kitos kuopos negavo nieko. Jų buvo be-rods šešios.

Atėjo ir kariūnų atvykimo diena. Kariūnai visi jauni, tik ką baigę gimnazijas. Į 4 kuopą buvo paskirta apie 100 kariūnų (tikro skaičiaus neprisimenu). Atvykę kariūnai išsišlavė patalpas, prisinešė šiaudų, kurie buvo atvežti prie kareivinių ir juos pasikloję turėjo miegoti ant grindų. Tik pirma ir antra kuopos gavo lovas, patalinę ir vokiškas pėstininkų uniformas. Mano ir kitos kuopos, išskyrus pirmas dvi, kariūnai turėjo dėvėti savo nuosavus civilinius rūbus. Pradžioje kariūnų nuotaika buvo labai pakili, o vėliau diena iš dienos pradėjo smukti. Pamokos vyko klasėje ir tik teoretinės. Rikiuotės nebuvo mokoma — avalinės ir uniformų trūkumas. Visi laukėm uniformų ir lovų. Gegužės mėn. 13 d. gavau kuopai "marketenderei", kurią ir išdalinau kariūnams.

Gegužės m. 15 d. 10 val. nuėjau į mokyklos štabą, kuris užėmė tas pačias patalpas, kaip ir 9 p.p. štabas, pas ūkio viršininką pasiteirauti apie kuopai reikalingą inventorių. Radau ūkio viršininką ir dar kelis karininkus labai rimtais veidais bediskuotuojant. Viršininkas informuoja ir mane, kad su Vietinės Rinktinės štabu Kaune nėra ryšio nuo pat ryto niekas neatsako į telefono skambinimą ir kad iš Kauno parvažiuojančio sunkvežimio šoferis pasakęs, kad Vietinės Rinktinės štabas ir gen. Plechavičius areštuoti. Čia prie manęs ūkio viršininkas vėl mėgino telefonu susisiekti su Vietinės Rinktinės štabu, bet ir šį kartą niekas neatsakė.

Aš grįžau į kuopą, bet kariūnams nieko ne-

sakiau. Apie 12 ar 13 val. mokyklos viršininkas sušaukęs kuopų vadus pranešė, kad Vietinės Rinktinės štabas vokiečių areštuotas ir kad mūsų mokyklos likimas visiškai neaiškus. Čia pat jis įsakė visus neuniformuotus kariūnus paleisti namo. Grįžęs į kareivines, tuojau liepiau kariūnams išsiskirstyti ir mažomis grupelėmis aplinkiniais keliais eiti namo ir niekam neiti į Marijampolės geležinkelio stotį. Bijojau, kad didelis būrys jaunų vyrų neatkreiptų vokiečių dėmesio. Paleidau ir kuopos karininkus. Apie 15 val. nuvykau į mokyklos štabą su kuopos raštinės dokumentais, norėjau juos atiduoti ir pats pasišalinti. Mokyklos štabas mano dokumentų nepriėmė ir pasakė, kad dokumentus atneščiau rytoj, t.y., gegužės m. 16 d. Grįžau į savo butą, kuris buvo virš štabo antrame aukšte. Aš ir jaun. ltn. gydytojas N. gyvenome viename bute atskiruose kambariuose.

Mano kambaryje buvo lova su šiaudiniu čiužiniu, geležine užrakinama spinta, stalas ir pora kėdžių. Tas pats buvo ir pas daktarą, o visi kiti buto kambariai buvo tušti.

Kuopos dokumentus įdėjau į portfelį ir užrakinau spintoje, kurioje dar buvo likę kai kurie "marketenderei" daiktai, kurie nebuvo skirti kariūnams, kaip vynas, degtinė ir man skirti rūkalai.

Aš kalbinau daktarą, kad jis pasišalintų ar bent išeitų šiam kartui į miestą. Jis atsakė, kad mokyklos viršininkas jam įsakė pasilikti. Mūsų abiejų nuotaikos buvo nekokios.

Kareivinės buvo visiškai tuščios, išskiriant buvusią 9 p.p. ligoninę, kurioje buvo patalpintos uniformuotos kuopos. Štabas tuojau pat ištuštėjo. Pavalgę vakarienę abu su daktaru išėjome į miestą pasidairyti. Mieste žmonės buvo susijaudinę. Atrodė, kad jie jau žinojo apie Kaune įvykusius areštus. Sutikti vokiečių kareiviai buvo korektiški — mus sveikino atiduodami pagarbą, nors mes buvome pilnoje Lietuvos kariuomenės karininkų uniformoje. Vakare grįžę į kambarius atsigulėme. Pradžioje miegas neėmė, bet apie vidurnaktį aš gana kietai, kaip visada, užmigau. Nenumigau nei kelių valandų, kaip daktaras mane prikėlė. Švito. Lauke buvo girdėti motorų ūžimas, o koridoriuje nesuprantama kalba žmonės garsiai kalbėjo lyg duodami įsakymus — komandas. Mes abu greit apsirengėm ir aš, dėl visako, savo pistoletą ir kuopos kariūnų sąrašą ikišau į praplėštą čiužinį. Greit atsirado ir mūsų bute juodai apsirengę su automatiniais ginklais kariai, kurių kalbos nei aš, nei daktaras nesupratom. Vėliau paaiškėjo, kad tai buvo vengrai. Jie su mumis elgėsi labai žiauriai, nesiskaitė, kad mes buvome karininkai ir neginkluoti. Atrodė, kad reikėjo tik mažiausios pro-

gos, kad pradėtų šaudyti. Apžiūrėję kambarius, ginklais rodydami kelią, varė mus laiptais žemyn ir į nugaras įrėmę automatus šaukė: "raus — schnell". Mus visus surinko kareivinių kieme ir karininkus atskyrė nuo kariūnų. Karininkų buvo 8, o kariūnų — abi uniformuotos kuopos. Mus buvo apsupę su automatiniais ginklais ir juodom uniformom kariai. Prie vartų stovėjo du tankai. Po poros valandų prie mūsų aštuoniukės priėjo du vokiečių karininkai, atrodė kad šio dalinio vadas ir adjutantas. Rankas liepė nuleisti žemyn. Adjutantas mums išdalino po tam tikrą formą, kurią mes turėjome pasirašyti ir pasirašėm. Vadas paaiškino, kad tose formose yra parašyta, kad mes esame belaisviai ir tokiais būsimė traktuojami, ir jei bandytumėm bėgti būsim nušauti. Apie pietus šie "juodieji" kariai buvo pakeisti vokiškais pėstininkų uniformomis uniformuotų karių. Šie vokiečiai kariai gana mandagiai mus nuvedė į virš štabo buvusią salę. Vokiečiai greitai mums parūpino lovas, kurios buvo toje salėje sustatytos. Pietus parūpino buvusios kariūnų virėjos, kurios dabar perėjo į buvusios 9 p.p. Ramovės patalpų virtuvę ir pradėjo mums virti. Iš salės pro langą į gatvę matėsi gatvėje stovintis tankas ir vokiška pėstininkų uniforma dėvintys sargybiniai. Mūsų kambario abiejos durys kaip tik išėjo į šį koridorių. Pavakariais buvo atvesti dar penki karininkai. Tai buvo Vietinės Rinktinės Kalvarijos bataliono nuginkluoti karininkai.

Mums visiems sumigus, buvome prikelti kulkosvaidžių šūvių. Atrodė, kad šaudė į pelkę mūsų užpakalyje. Nespėjome užmigti ir vėl šūviai, bet šį kartą šūvių garsasėjo nuo buvusiu 9 p.p. arklidžių ar sandėlių.

Rytą, kai mūsų virėjos grįžo iš miesto į virtuvę, pusryčių metu sužinojome, kad čia pat prie mūsų patalpų buvo nušautas jaun. ltn. Juozapavičius. Jis buvo pasislėpęs štabe ir nakties metu per pelkę mėgino pabėgti link cukraus fabriko, bet sargybos buvo pastebėtas ir žuvo. Sandėliuose buvo patalpinta antroji kariūnų kuopa. Vienas kariūnas išlaužęs langą mėgino pabėgti link Šešupės ir čia buvo nušautas. Tas mūsų nuotaikas dar labiau pablogino.

Rytojus dieną, t.y. gegužės mėn. 17, prieš pietus prie manęs prieina jaun. ltn. gydytojas N. ir papasakoja tokį atsitikimą: jis paprašęs sargybos viršininką, kuris buvo vyr. viršila (Oberfeldfaebel), kad kas nors jį palydėtų, ar leistų jam vienam nueiti į buvusį savo kambarį, pasiimti jo daiktus — čemodaną. Viršila jo vienok neleido, bet jį palydėjo pats ir belydint paklausė apie mane ar aš esu ltn. B. Daktarui atsakius teigiamai, viršila

paprašė, kad jis pasakytų man, jei aš norėčiau eiti į savo kambarį, kad paprašyčiau jo, viršilos palydovu. Aš to viršilos nepažinau ir galvojau, kad kažkas yra ne taip ir negerai. Žinoma, aš tuojau paprašiau vokiečio sargybinio, kuris buvo koridoriuje, kad pakviestų sargybos viršininką. Atėjęs viršilai, jis mane palydėjo į mano kambarį. Beinant koridoriumi jis manęs paklausė ar aš jo nepažįstu. Koridorius buvo tamsus ir aš žvilgterėjęs į jį atsakiau neigiamai. Tada jis man priminė apie mano būryje tarnavusius tris klaipeidiečius ir sakė esąs buvęs eil. P. Jausmas nekoks ir galvojau, kad jis dar prisimena, kaip aš jiems trims aiškinau kas gali būti už įsakymo neįvykdymą. Vaidindamas, kad aš esu patenkintas, kad jis mane pažino, pradėjau kalbėti lietuviškai. Jis tuojau man pasakė kalbėti vokiškai, nes jei kas išgirstų kalbant lietuviškai, tai jam, o gal ir man būtų blogai. Kada nuėjome į mano kambarį radome mano spintą atplėštą ir viską suversta. "Marketenderei" ir mano portfelis buvo dingę. Aš jam pasiūliau mano čiužinyje paslėptą pistoletą, nes nebuvo jokios vilties kada nors jį pasiimti. Jis jį paėmė ir pažadėjo, kad po karo, jei liksim gyvi, man grąžins. Čia kambarielyje patyliai pasakė, kad šią naktį iš mūsų koridoriaus bus nuimta sargyba ir pastatyta ten kur jos nesimato, kad niekas nemėgintų bėgti ir kad aš niekam apie tai nepasakočiau. Nutariau visą naktį nemiegoti ir jei kas eitų į kitą koridoriaus pusę, kur buvo tualetų kambarys, jį palydėti. Mūsų kambarys turėjo dvejas duris į koridorių. Ką daryti su antro-

mis durimis, kas saugos jas? Turėjau dar vienam pasakyti. Pasirinkau majorą U. Aš jį gana gerai pažinau dar iš Karo Mokyklos laikų, kada aš buvau aspirantų kadre, o jis buvo kuopos vadu. Naktis praėjo be nuotykių ir ryte vėl buvo pastatyta sargyba koridoriuje. (Bus daugiau)

Chicago, Ill.

1983 m. liepos mėn. 2 d.

VILNIAUS KRAŠTO LIETUVIŲ SAJUNGOS SUAŽIAVIMO ATSIŠAUKIMAS

Vilniaus Krašto Lietuvių Sąjunga, atstovaujanti Rytų Lietuvos Rezistencinį Sąjūdį, nenuilstamai budi mūsų sostinės Vilniaus ir Lietuvos rytinių bei pietinių etnografinių žemių sargyboje ir stebi mūsų tėvynainių, gyvenančių, taip vadinamame, Suvalkų trikampyje ir sovietinėje Baltarusijos respublikoje, tautiniai kultūrinę bei religinę padėtį. Mus pasiekia žinios, kad ten vykdomas tautinis genocidas, kuriam sustabdyti reikalinga visų lietuvių vieninga pasipriešinimo akcija. Tad suvažiavimas apsvaustęs susidariusią padėtį, kreipiasi į visus, laisvajame pasaulyje gyvenančius, patrijotiniai nusiteikusius tautiečius prašant organizuotos talkos kovoje su vykdomu tautinio gyvastingumo marinimu, mūsų etnografinėse, tačiau svetimųjų valdomose Lietuvos žemėse. Tad visi geros valios lietuviai kviečiami atlikti tautinę pareigą, kad nebūtumėm istorijos pakaltinti.

Suvažiavimo Prezidiumas

Pirm. Kazys Baronas; sekr. Donatas Šukelis

V. Švabienė, Lietuvos laukuose. Lino raizginys.

PARŠIUKŲ MEDŽIOKLĖ . . .

JUOZAS KRUČAS

Rytų fronte vokiečių karo mašina braškėjo . . . Trūkstant maisto, žvarbiems šiaurės vėjams ir sniego pūgoms siaučiant, karių geležiniais ir riterio kryžiais nepamaitinsi . . . nori valgyti ir šiltai apsirengti. Todėl, reicho komisaras Lietuvai, Rentelnas, per Lietuvos tarėjus įsakė pravesti turto surašymą, užpildant tam tikslui išleistas anketas-surašinėjimo blankus. Užpildant, lietuvis ūkininkas turėjo atsakyti į šiuos klausimus: kiek turi žemės, kiek laiko karvių, avių, kiaulių, vištų, bičių avilių ir t.t. Pagal surašymo davinius buvo skirstomos prievolės — grūdų, mėsos, pieno, vilnų, linų, medaus, kurios per nustatytą laiką turėjo būti pristatytos vokiečių civilinei valdžiai.

Valsčiuose surašymą pravedė vietos seniūnai, aplankydami gyventojus vietoje ir visus reikalaujamus davinius įrašydami į tas anketas. Iš tų davinių buvo užvestos prievolių knygos, o kiekviename valsčiuje įsteigtas ūkio gaminių paskirstymo skyrius. Tarnautojų etatus nustatė apskričių viršininkai pagal vokiečių komisariato nurodymus. Kaip susitarus, visuose Lietuvos valsčiuose buvo stengiamasi vokiečius apgaulinėti, savo tautiečiams padėti, kad kuo mažiausiai lietuvių prakaitu ir vargu užaugintų gėrybių patektų Hitlerio karinei mašinai. Seniūnai, surašinėdami gyvulius, į sąrašus įtraukdavo tik trečiąją dalį, o kartais dar mažiau, kad kuo mažesnis kiekis mėsos, pieno, vilnų, kiaušinių ūkininkui tektų atiduoti vokiečiams.

Šimonių valsčiuje labai mažai ūkininkų laikomų gyvulių buvo įtraukta į sąrašus. Be to, dar daugeliui ūkininkų, pradžioje nepasiturinčių, o vėliau ir kitų, dalinai prievolės atlikus, o daugeliui ir visai jų nepristačius buvo išduoti klasotai kvitai, kad prievolės atliktos. Per lietuvišką "kombinaciją" iš Kupiškio prievolių priėmimo punkto, t.y. kooperatyvo buvo gauta ankstyvesnių metų kvitų knygučių. Vienas kvitas buvo išrašomas ūkininkui, pirmas nuorašas likdavo gaminių įstaigoje ir iš jo atžymėdavo išvežtų gėrybių kiekį, skaičių, svorį įstaigos knygoje, o ant rasis nuorašas turėjo rasti prievolių supirkimo punkte. Tačiau juos turėdavome naikinti, nes į pirkyklos kvitų eilę nebebuvo galima juos įterpti.

Raminomės, kad per milijonus kvitų supirkimo punktuose revizija nieko "nuodėmingo" mūsų atžvilgiu surasti negalės.

Ūkininkai nors ir nevežę prievolių, bet gavę iš mūsų įstaigos kvitą, pagal pažymėtą jame skaičių, bei svorį, gaudavo "taškus". Už taškus buvo galima viskas pirkti, žinoma, ir degtinė. Tuo būdu, beveik trečdalis valsčiaus ūkininkų prievolių nestatė. Tai yra tikra tiesa. Tiems faktams patvirtinti daug gyvų liudininkų randasi Amerikoje ir Kanadoje. Gaminių paskirstymo knygos, mums išbėgant iš tėvynės, buvo paslėptos vieno ūkininko sodyboje, o tas pats ūkininkas dabar randasi Kanadoje ir turi gražų savo ūkį.

Jei karvė kartais nugaišdavo, ūkininkas turėdavo pristatyti seniūno pažymėjimą, o gaminių įstaiga tą karvę knygoje nurašydavo ir už ją nereikėdavo duoti pieno prievolės. Karvių, kiaulių, vištų gaišimas greitai laiku pasiekė aukščiausią laipsnį. Baimė ėmė, kad vokiečiai neprisiųstų veterinarijos daktaro patikrinti, ar tik kokia ligų "epidemija" nebus apnikusi Šimonių valsčiaus ūkininkų gyvulius.

O, jei atvyks "rudmarškiniai" tikrinti gyvulių vietoje ir "mirčių aktų" knygoje, kas gi mums tarnautojams reiks daryti? Viršaitis, vedėjas ir aš sekretorius, ramindavomės pagalvoję, kad Šimonių giria yra paslaptinga ir didelė, ten vokiečių rankos nepasieks. Kartu imdavo ir baimė, nes ta pati giria buvo pilna lėktuvais numestų rusų ir prsidavėlių lietuvių-vadinamų banditais. Mums su jais buvo ne pakeliui.

Taip laikas ir bėgo . . . diena po dienos bridome gilyn į prievolių nurašymo pinkles.

Kaip Dievas duos, taip ir bus, nes į balą puolęs sausas nekelsi, ramindavomės, nes esame kalti, ne lietuviams, bet vokiečiams. Pradžioje gelbėjome padėtį nepasiturinčiųjų ūkininkų ir uždraudėme apie prievolių nurašymą pasakotis. Pastarieji, gi, iš džiaugsmo pasipasakodavo savo artimiesiems irgi su sąlyga, kad niekam nepasakotų, taip "paslaptinai" sužinojo beveik viso valsčiaus ūkininkai. Kelio atgal jau nebebuvo.

Kaip tikėjomės, taip ir atsitiko. Vieną gra-

žią dieną susilaukėme trijų revizorių, bet baimės neturėjome, jie buvo lietuviai. Į pagalbą atėjo ūkininkai, kuriems prievolių nevežus buvo išduoti kvitai, o pagal juos jie gavo "taškus" ir panaudojo degtinės pirkimui, nes reikėjo vaišinti "revizorius". Revizoriai per savaitę laiko patikrinę lietuvišką vaišingumą, knygų mažai težiūrėjo, bet revizijos aktą parašė kuo puikiausią. Broliškai atsisveikinome ir jie išvyko į Panevėžį.

Ir vėl ramybė pas mus, tur būt prieš audrą, pagalvodavome.

Atvažiuoja pas jus "rudžiai", pakelėje tikrinami ūkininkų gyvulius, telefonu pranešė Kupiškio valsčiaus viršaitis. Jis "rudžių" buvo užkluptas netikėtai, nespėjęs viską paslėpti, todėl nukentėjo. Mūsų valsčiaus viršaitis tuojau suorganizavo penkis šaulius raitelius ir, Šimonys-Kupiškis vieškeliu, pasiuntė Kupiškio link, kad praneštų ūkininkams gyvenantiems 1-2 km nuotolyje iš abiejų vieškelio pusių, pas kuriuos tik apsilankys vokiečiai ir surašys jų gyvulius, kad tuojau, kuo greitesnėmis susisiekimu priemonėmis, atvyktų į valsčių. Čia komisijos rastas vietoje gyvulių skaičius tuojau buvo perrašytas surašymo blankuose, pakeičiant pirmąją ir suklastotą įrašą. Vokiečiams išvykus, kas norės, galės vėl grįžti į pirmąją įrašymą. Raiteliams išvykus, po gero pusvalandžio gaminių įstaigos kambaryje jau rikiavosi nemaža eilė ūkininkų, kurie vokiečių komisijos buvo aplankyti. Kad keliems dirbant neįvyktų klaidų, blankų ištaisymą pasiėmiau aš pats. Seniūnai blankus užpildė rašydami paišeliu, todėl jų ištaisymas buvo nesunkus. Dar stovėjo nemaža eilė laukiančių, o vokiečių delegacija jau buvo valsčiaus kieme. Gyvenime mažai jaudindavau, bet šį kartą pajutau stiprų širdies plakimą, ranka pradėjo drebėti, rodos, viską mesti į šalį ir per užpakalines

duris spausti į mišką... nes kitaip, negalėjau atsikratyti minties... niūrių kalėjimo sienų. Bet, visgi susivaldžiau. Delegacijoje buvo: rudmarškinis, žandarmerijos kapitonas, vienas civilinis ir lietuvis-vertėjas.

Viršaitis, matydamas labai rimtą padėtį ir norėdamas uždelsti laiką, juos maloniai sutiko ir pakvietė į savo kambarį-kabinetą "svarbiems" pasitarimams. Įvairių klausimų išsiaiškinimas su vokiečių atstovais užtruko keliolika minučių, o per tą laiką sąrašų ištaisymas buvo baigtas. Žmonės visi skubiausiai išbėgiojo.

Ruda uniforma, nutukęs, raudonais veidais ir ilga nosimi vokiečių, lydintis žandarmerijos kapitono ir lietuvių-vertėjo išdidžiai įžengė į gaminių paskirstymo įstaigą. Drebančia ranka pavaliau reikalaujamus sąrašus-blankus. Laukiu kas bus, Matau, kad ir per įstaigos vedėjo veidą veržiasi šaltas prakeiktas. Vokiečių rastos pas ūkininkus gyvulių sąrašus sutikrino su valsčiaus — mano ištaisytais... Atrodo, kad tinka, kaip matyti iš jo išvaizdos, bet nesu visgi tikras. Nel Skirtumas — daugiau vienas mažas paršiukas, įrašytas į jų sąrašus. Rudmarškinis buvo labai patenkintas, nes jo nuomone čia įvykusi "mažytė" klaida. Padėkojo viršaičiui ir įstaigos vedėjui, nurodydamas mūsų valsčių pavyzdžiu kitiems. Nuo mano širdies nusirito sunkus ir pavojingas "akmuo"...

Vėliau, viršaitis išbuvęs 15 metų Sibiro pusnyuose, grįžo į Lietuvą, man gi teko tremtis Vakarų pasaulyje, o dar kitų keturių tarnautojų, likimas man nėra aiškiai žinomas. Todėl, man, laisvoje lietuvių spaudoje, savo ir kitų tarnautojų vardu, tenka atlikti šią išpažintį. Baudą mums tegul uždeda pavergtos Lietuvos ir laisvojo pasaulio lietuviai. □

ARĖJAS VITKAUSKAS

ISTORIJOS VĖJAS

Ar tik ne posakis Napoleono —
Kad nuo šlamėjimo sijono
Daugiau istorija pakito
Negu nuo armotų ir viso kito:

Atsimenate, ponai, Eleną tą iš Trojos,
(Nors ne tokia jau graži ji buvo, gal, ir šleivos, gal,
jos buvo kojės)—
Jos veidas, būk, sukėlė tūkstančio laivyną,
(Sutiksit su manim, tai buvo bent šauni "džėvėyna"!)

O toji britų Botičėja,
(Legenda, gal, ar tik idėja),
Sukėlė balius džentelmenus
Prieš okupuojančius romėnus.

Na, gi, prancūzė ta, Joana ta Arkietė —
Pulkus lengvai sudarė kai vyrus flirtiškai ji kvietė.

Kaimietės rusės "Saškos", va, sijonas
"Mirties (paliko vardą) Bataljonas"...
Na, kaip sau norite, bet mielos damos,
(To net nespėjo Nostradamus!)
Padalkomis sukėlė vėją... —
Valio, Arkietė, "Saška", Botičėja!..

J. A. VALSTYBIŲ GINKLAVIMO PROGRAMA

B. B.

Rusams okupavus Afganistaną, amerikiečiai paskyrė 155 bil. dol. padidinimui ir pagerinimui metinio ginklavimo, žemės, oro ir jūrų pajėgoms.

Pirminės svarbos yra laikomas F/A-18 naikintuvas, kuris pakeis laivyno A-7 ir A-4 naikintuvus, taip pat F-4 naikintuvus - bombonešius. Su kai kuriais lėktuvo konstrukcijos ir ginklavimo pakeitimais F/A-18 turės naikintuvo ir tiesioginės žemės jėgų paramos paskirtis, tokiu būdu, vienas lėktuvo tipas atliks kelių, iki šiol turėtų, lėktuvų paskirtis. Vienvietis, dviem varikliais varomas naikintuvas, šiuo metu yra bandomas, daromos pataisos ir 1983 metais amerikiečių ginklavime jų bus apie 1380. Dabartinė vieno lėktuvo kaina yra apie 17,5 mil. dol., biudžetas yra 25,3 bil. dol.

Po dvidešimties planavimo ir diskusijų metų pasirodė pirmasis pagrindinis šarvuotų dalinių tankas, kuris 1981 metais pakeitė atgyvenusius M-60 tankus. Naujasis 60 tonų XM-1 tankas varomas 1500 a. j. turbininio variklio, keliais važiuoja 45 mpv — 72 kmv, laukais — 30 mpv - 50 kmv. Ginkluotas 120 mm pabūklų ir stambaus kalibro kulkosvaizdžiais; turi įrengimus (laserio gyroskopą), kurių pagalba šaudant gali kliudyti taikinį judesyje — nesustojus. Keturių kovotojų įgula. Ypatingo lydinio sustiprinti šarvai. Numatoma įvesti ginklavian apie 7100 naujų XM-1, kurie turės visas pirmenybes prieš šiuo metu turimus sovietų tankus. Vieno tanko kaina 1,0 mil. dol., biudžetas apie 12,2 bil. dol.

Tiesioginei pėstininkų (žemės jėgų) priešlėktuvinei apsaugai skirta 6,1 bil. dol. pagaminti "Patriot" varuojamą raketą. Naujos raketos užtaisais sprogsa nepasiekęs taikinio, tokiu būdu padidina galimybę išvesti taikinį iš rikiuotės be tiesioginio kliudymo. Keturių raketų laidymo baterija vežiojama ant platformos, kurių aštuonios sudaro vienetą, aptarnaujamą kompiuterių su sekimo ir valdymo įrengimais. Visos elektroni-

nės priemonės turi įrengimus apsaugojimui nuo priešo trukdymų (šiuo metu turimos "Hawk" ir "Nike", "Hercules" tokių įrengimų neturi). "Patriot" baterijomis pabaigoje 1980 metų buvo aprūpintos ir NATO jėgos Europoje.

"Trident" povandeniniam laivams ir "Trident" raketoms skirta \$28,7 bil. Bus pakeistos ankstyvosios "Poseidon" ir "Polaris" klasės raketos. Naujų povandeninių laivų ilgis yra apie 560 pėdų — 170 metrų, 44 pėdos — 14 metrų skersmenio, su 160 vyrų įgula (senasis "George Washington" povandeninis šiuo metu esantis tarnyboje, yra 381 pėdų — 116 metrų ilgio). Pirmas naujos laidos "Ohio" povandeninis laivas tarnybą pradėjo 1981 m. pradžioje, kurį paseks sekantys aštuoni. Likusieji šeši bus pastatyti iki 1984 m. Kiekvienas povandeninis laivas bus ginkluotas 24 naujomis 34 pėdų — 10 m. ilgio daugiagalvėmis, branduoliniais užtaisais raketomis. Tolinaša 4000 jūrmylių — 7400 km.

Lėktuvnešių ir karinių laivų apsaugai skirta 16,6 bil. dol. kreiserių statybai, kurie turės visoms oro ir laiko sąlygom pritaikytus radaro įrengimus sekimui ir per kompiuterius sujungtus su raketų laidymo mechanizmais. Nauji kreiseriai vienu laiku galės veikti prieš 18 taikinų (pav. rusų Tu-26 - Tupolev) bombonešius, kurių šiuo metu sovietų ginklavime yra virš 400. Kreiserių ilgis — apie 560 pėdų — 170 m., plotis apie 55 pėdos — 17 m. Veikimo radius 5000 mylių — 8000 km., greitis 30 mazgų (mazgas — 1,582 km.). Iki 1985 metų numatoma pastatyti 18 naujų kreiserių. Pirmi du tos klasės laivai, 1980 metų pabaigoje, buvo jau tarnyboje.

Trys "Nimitz" klasės atominė energija varomi lėktuvnešiai tarnyboje buvo 1980 metų pabaigoje. Ketvirtas yra statyboje ir tarnybą pradėjo 1982 metais; ilgis siekia 1092 pėdas — 331 m., ir plotis 252 pėdas — 76 m. su 6280 tarnybos ir aviatorių. Penktas bus nuleistas į vandenį 1986

metais. Iš viso lėktuvnešių statybai yra skirta 5,4 bil. dol. Nauji lėktuvnešiai branduolinio kuro, be papildymo, turės penkiolikai metų.

Apie 20 pėdų — 6 m. ilgio skraidančioms raketoms (cruise missiles) laidomoms nuo žemės, laivų ir povandeninių, taip pat iš lėktuvų, numatyta išleisti apie 9 bil. dolerių tikslu sustiprinti NATO gynybos jėgas Europoje. Minėtos raketos skrenda 550 mpv. — 880 kmv., iki 1500 mylių — 2400 km. atstumo, su branduolinės energijos užtaisais. Elektroninių įrengimų pagalba jos "susiranda" taikinį be pagelbinio vairavimo. Numatoma pagaminti viso apie 4500 skraidančių raketų. Šiuo metu, taip pat ir artimoje ateityje, prieš minėtas raketas rusai neturi ir neturės apsaugos priemonių.

Žemės jėgų paramai helikopteriai turi ypatingos reikšmės, todėl papildomai jų statybai skirta 11,2 bil. dol. Tai bus YAH-64 pėstininkų tiesioginės paramos kautynių helikopteriai, kurie pakeis iki šiol turėtus "Cobra" ir UH-60A, "Black Hawk", transporto helikopterus. YAH-64 dviejų kovotojų įgulos helikopteriai skrenda 145 mazgus — 268 kmv. elektroninių įrengimų pagalba galės skraidyti visokiose oro ir laiko sąlygose, modernūs kovos ir navigacijos įrengimai. Helikopteriai ginkluotas laseriu valdomom raketom. 1980 metų pabaigoje buvo pagaminti apie 500 YAH-64 helikopterų. "Black Hawk" helikopteriai transporto pajėgumas bus dvigubai didesnis už senų "Hueys", be to, turės šarvus apsaugai nuo pėstininkų ginklų.

Sunkaus transporto naujiems kariams CX lėktuvams gaminti biudžetas skiria 6 bil. dol. CX lėktuvai bus naudojami greitai jėgų permetimui didesniame atstume; galės nešti 60 tonų svorio XM-1 tanką ir nusiųleisti mažuose aerodromuose (turimi C-5 reikalingi ilgų nusileidimo takų), ir yra pusiau mažesni už C-5. Apie 200 naujų CX numatoma turėti 1984 m.

Naujas strateginis ginklas MX tarpkontinentinė, 71 pėdos — 21 m. ilgio raketa, kuri ant specialių platformų vežiojama iš vienos požeminės

(Nukelta į psl. 383)

IŠVEŽTUJŲ KARIŲ SĄRAŠAS 1940-1941 M. LAIKOTARPYJE

(Pradžia KARIO 7 Nr.)

179. Gražulis Juozas, gim. 1900 m., ats. plk. inž.
180. Grebliukas Jurgis, gim. 1905 m., ats. ltn.
181. Grėbliūnas Vladas, gim. 1913 m., karininkas.
182. Greičius Kazys, kareivis.
183. Grigalauskas Juozas, psk.
184. Grigaliūnas Petras, gim. 1901 m., kpt.
185. Griganavičius Antanas, gim. 1917 m., kareivis.
186. Grigas Adolfas, 29 m., kareivis.
187. Grigiškis Juozas, gim. 1896 m., ats. plk.
188. Grigonis Martynas, gim. 1913 m., ltn.
189. Grimalis Kazys, gim. 1918 m., kareivis.
190. Grinius-Grinevičius, Vladas gim. 1907 m., kpt.
191. Gritis, Bronius, gim. 1912 m., ltn.
192. Grižas Povilas, gim. 1909 m., ltn.
193. Gromnickas Stasys, gim. 1906 m., kpt.
194. Grudzinskas Juozas, gim. 1918 m., kareivis.
195. Gruodis Antanas, gim. 1900 m., plk.
196. Grušauskas Vytautas, gim. 1917 m., kareivis.
197. Gruzdas Petras, kareivis.
198. Gubala Antanas, kareivis.
199. Gudaitis Juozas, gim. 1907 m., kpt.
200. Gudauskas Juozas, gim. 1912 m., kareivis.
201. Gudeliauskas Vladas, gim. 1906 m., ltn.
202. Gudinaksa Bronius, gim. 1912 m., psk.
203. Guobis Jonas, gim. 1907 m., ltn.
204. Gustaitis Antanas, gim. 1898 m., gen.
205. Gustaitis Leonas, gim. 1897 m., gen. št. plk.
206. Gustas Antanas, gim. 1910 m., ltn.
207. Guzikas Nikodemus, gim. 1909 m., kpt.
208. Ignatavičius Aleksandras, gim. 1896 m., ats. kpt.
209. Ikamas Vladas, gim. 1896 m., kpt.
210. Ilgūnas Julius, gim. 1910 m., ltn.
211. Inčiūra Adolfas, gim. 1907 m., ltn.
212. Indrišiūnas Julius, gim. 1901 m., savanoris.
213. Insoda Juozas, gim. 1915 m., ltn.
214. Irlikis Mikas, jaun. ltn.
215. Ivanauskas Bronius, virš.
216. Jackevičius Viktoras, 32 m., karininkas.
217. Jakaitis Juozas, 33 m., ltn.
218. Jakimavičius, kariūnas.
219. Jakobas Antanas, 42 m., ats. kpt.
220. Jakštas Antanas, 45 m., ats. plk. ltn.
221. Jakšukas Stasys, gim. 1914 m., ltn.
222. Jakubauskas Kazys, gim. 1916 m., psk.
223. Jakutis Petras, gim. 1906 m., kpt.
224. Jamontas Aleksandras, gim. 1912 m., ltn.
225. Jančys Alfonsas, gim. 1901 m., plk.
226. Jankaitis, jaun. ltn.
227. Jankauskas Edvardas, gim. 1912 m., ats. ltn. inž.
228. Jankevičius Aleksas, gim. 1913 m., ltn.
229. Janušas Jonas, gim. 1917 m., kareivis.
230. Janušauskas Ipolitas, 29 m. psk.
231. Januškevičius Antanas, gim. 1909 m., ltn.
232. Jaraminas Vincas, gim. 1912 m., psk.
233. Jarašūnas Antanas, jaun. ltn.
234. Jarmantavičius Vosylius, kareivis.
235. Jaruševičius Petras, gim. 1903 m., kpt.
236. Jasėnas Kazys, 42 m., ats. ltn.
237. Jasiulaitis Stasys, ltn.
238. Jasonas, psk.
239. Jasiulaitis Vincas, gim. 1898 m., savanoris, ats. plk.
240. Jašinskas Mykolas, gim. 1898 m., plk.
241. Jašmontas, kareivis
242. Jazbutis Aleksas, gim. 1918 m., ltn.
243. Jocius Jonas, gim. 1903 m., kpt.
244. Jocius Kazys, kareivis.
245. Jodelis Pranas, gim. 1897 m., kpt.
246. Jodis Feliksas, gim. 1918 m., kareivis.
247. Jasiūnskas Stasys, gim. 1907 m., kpt.
248. Jasaitis Juozas, gim. 1907 m., kpt.
249. Jonavičius Adomas, gim. 1892 m., plk. ltn.
250. Jucevičius Alfonsas, 35 m., psk.
251. Juodėnas Justas, kareivis.
252. Juodikis Bronius, ltn.
253. Juodis Kazys, gim. 1910 m., karininkas.
254. Juodišius Jonas, gim. 1892 m. savanoris, gen.
255. Juozvalkis Pranas, gim. 1897 m., mjr.
256. Juozapaitis Leonas, gim. 1901 m., kpt.
257. Juozapavičius Kazys, gim. 1906 m., ltn. gyd.
258. Jurevičius Andrius, gim. 1917 m., kareivis.
259. Jurgelionis Henrikas, ltn.
260. Jurgelionis Petras, gim. 1918 m., jaun. ltn.
261. Juška Vacys, ltn.
262. Juškevičius Jurgis, 27 m., karininkas.
263. Kaladė Povilas, gim. 1899 m. kpt.
264. Kalsiūnas Juozas, gim. 1911 m., ltn.
265. Kalendra Balys, gim. 1918 m., kareivis.
266. Kalibatas Alfonsas, gim. 1914 m., ltn.
267. Kalibatas Kazys, gim. 1904 m., ltn.
268. Kalpokas Pranas, gim. 1910 m., ltn.
269. Kanovičius Juozas, 32 m., kareivis.
270. Karevičius Bronius, gim. 1898 m., mjr.
271. Karosas Antanas, gim. 1891 m., plk. ltn.
272. Kascenskas Juozas, gim. 1911 m., ltn.
273. Kasperas Juozas, gim. 1910 m., ltn.
274. Katelė Jonas, gim. 1913 m., ltn.
275. Katilius Klemensas, gim. 1917 m., kareivis.
276. Kaunas Jonas, gim. 1911 m., ltn.
277. Kaunas Kajetonas, jaun. ltn.
278. Kauneckas Bronius, gim. 1909 m., kpt.

279. Kaupas Jonas, 26 m., kareivis.
 280. Kaušila Juozas, gim. 1917 m., kareivis.
 281. Kavolius Vytas, 29 m., kareivis.
 282. Kazimieraitis Kostas, 22 m., kareivis.
 283. Kazlauskas Alfonsas, gim. 1904 m., mjr.
 284. Kazlauskas Bronius, gim. 1918, kareivis.
 285. Kenstavičius Balys, 55 m., karininkas.
 286. Kentavičius Leonas, gim. 1895 m., ats. plk. ltn. gyd.
 287. Kerbelis Motiejus, gim. 1918 m., kareivis.
 288. Kiaulėnas Bronius, ltn.
 289. Kiaulėnas Romualdas, gim. 1905 m., mjr.
 290. Kibildis Vladas, gim. 1917 m., kareivis.
 291. Kisielius Izidorius, 30 m., virš.
 292. Kikutis Stasys, gim. 1917 m., kareivis.
 293. Kilius Juozas, gim. 1909 m., kpt.
 294. Kimantas Juozas, 24 m., psk.
 295. Kirlys Petras, gim. 1891 m., plk. ltn.
 296. Kiršius Juozas, gim. 1918 m., kareivis.
 297. Kizlauskas Dominikas, gim. 1894 m., plk. ltn. gyd.
 298. Klibas Alfonsas, gim. 1891 m., kpt.
 299. Klinga Kazys, gim. 1918 m., kareivis.
 300. Klivečka Bronius, 23 m., jaun. ltn.
 301. Klopatauskas Vladas, gim. 1917 m., kareivis.
 302. Klumbokaitis Kazys, gim. 1918 m., kareivis.
 303. Klusas Stasys, gim. 1920 m., kareivis.
 304. Knaita Antanas, gim. 1913 m., ltn.
 305. Kokas Jonas, kareivis.
 306. Kondrotas Jonas, gim. 1904 m., kpt.
 307. Kontrimas Leonardas, gim. 1904 m., kpt.
 308. Korakas Pranas, 40 m., psk.
 309. Korla Jonas, gim. 1900 m., plk. ltn.
 310. Kovera Stasys, 30 m., karininkas, inž.
 311. Kriaučiūnas Alfonsas, gim. 1917 m., kareivis.
 312. Kriaučiūnas Stasys, gim. 1905 m., kpt.
 313. Kriaunevičius Aleksas, gim. 1918 m., kareivis.
 314. Krikščikas Stasys, gim. 1907 m., kpt.
 315. Krisnickas, ltn.
 316. Kriščiūnas Matas, gim. 1912 m., psk.
 317. Krištopavičius Povilas, gim. 1898 m., mjr.
 318. Krivickas Jurgis, gim. 1917 m., kareivis.
 319. Kronkaitis Vaelovas, gim. 1912 m., ltn.
 320. Krukis Martynas, gim. 1913 m., ltn.
 321. Kubilius Jurgis, gim. 1890 m. ats., karininkas.
 322. Kučinskas Antanas, gim. 1918 m., kareivis.
 323. Kukta Tomas, gim. 1900 m., plk. ltn.
 324. Kušleika Jonas, gim. 1917 m., kareivis.
 325. Kušlikis Stasys, gim. 1905 m., kpt.
 326. Kvedys Bronius, gim. 1917 m., kareivis.
 327. Ladiga Kazys, gim. 1893 m., savanoris, ats. gen.
 328. Lapinskas Vincas, gim. 1905 m., ltn.
 329. Lapšys Adolfas, gim. 1899 m., plk.
 330. Lapurka Juozas, gim. 1899 m., ats. kpt.
 331. Laskys Stasys, gim. 1916 m., kareivis.
 332. Lastauskas Adomas, gim. 1902 m., kpt.
 333. Latonas Leonas, 38 m., karininkas.
 334. Latvis Alfonsas, 38 m., psk.
 335. Laučys Petras, gim. 1919 m., ltn.
 336. Laugalys Antanas, gim. 1903 m., ats. ltn.
 337. Laužonis Jonas, gim. 1891 m., plk.
 338. Lavinskas Juozas, gim. 1897 m., plk. ltn.
 339. Lelėnas Eugenijus, 25 m., jaun. ltn.
 340. Lelešius Jonas, jaun. ltn.
 341. Lenkauskas Edvardas, gim. 1902 m., savanoris.
 342. Lenkauskis Leonas, gim. 1906 m., kpt.
 343. Leonavičius Kazys, 23 m., kareivis.
 344. Leonavičius Kostas, gim. 1907 m., ltn.
 345. Lesauskas Pranas, gim. 1900 m., plk.
 346. Leukevičius Jonas, 24 m., kareivis.
 347. Levanas Juozas, gim. 1908 m., ltn.
 348. Levinas Antanas, gim. 1907 m., ltn.
 349. Levinskas Adolfas, gim. 1908 m., jaun. ltn.
 350. Liauda Jokūbas, gim. 1904 m., savanoris, ats. karininkas.
 351. Liaugaudas Antanas, kareivis.
 352. Laukaitis Vincas, gim. 1916 m., kareivis.
 353. Liba Petras, psk.
 354. Limba Jeronimas, gim. 1908 m., kpt.
 355. Linartas Juozas, gim. 1899 m., savanoris, ats. karininkas.
 356. Lipčius Mikalojus, gim. 1894 m. savanoris.
 357. Lipnickas, virš.
 358. Lisauskas Pranas, gim. 1918 m., kareivis.
 359. Listopadskis Juozas, gim. 1899 m., plk.
 360. Lišauskas Vytautas, gim. 1922 m., kareivis.
 361. Litterskis Liūdas, gim. 1909 m., kpt.
 362. Litvinas, savanoris.
 363. Losevičius Juozas, gim. 1903 m., ats. karininkas.
 364. Lukša Ignas, gim. 1912 m., ltn.
 365. Lumbis Pulgis, gim. 1891 m., savanoris, ats. karininkas
 366. Lurkevičius Petras, 43 m., karys.
 367. Luža Antanas, 21 m. karininkas.
 368. Macijauskas Alfonsas, gim. 1916 m., kareivis.
 369. Mačkus Kazys, psk.
 370. Mačiulis Petras, gim. 1918 m., kareivis.
 371. Maitusas Juozas, 25 m., kareivis.
 372. Maksimaitis Antanas, gim. 1900 m., kpt.
 373. Makutėnas Pranas, gim. 1918 m., kareivis.
 374. Malijonas Antanas, gim. 1904 m., plk. ltn.
 375. Maliukas, ltn.
 376. Mandrijauskas Stasys, 23 m., kareivis.
 377. Mankonis Jonas, 27 m., ltn.
 378. Mankonis Zenonas, 28 m. kareivis.
 379. Marcinkevičius Pranas, gim. 1908 m., ltn.
 380. Marcinkus, mjr.
 381. Markauskas Jonas, kareivis.
 382. Markevičius Jurgis, psk.
 383. Markonis Jonas, 27 m., karininkas.
 384. Markvėnas Alfonsas, 22 m., kareivis.
 385. Martinaitis Alfonsas, gim. 1907 m., ats. ltn.
 386. Martinėnas Stasys, gim. 1913 m., jaun. ltn.
 387. Martišiūnas Justinas, gim. 1918 m., jaun. ltn.
 388. Martusas Juozas, jaun. ltn.
 389. Martuvas Juozas, 25 m., karininkas.
 390. Masandukas Jonas, gim. 1897 m., kpt.
 391. Masiliūnas Jonas, gim. 1899 m., savanoris, ats. ltn.
 392. Masys Petras, gim. 1908 m., kpt.

(Sąrašas bus tęsiamas)

Redaguoja —
S. Kaunelienė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREMTIES TRIMITAS

ŠAULIŠKOSIOS IDĖJOS SAMPRATA

ALGIRDAS BUDRECKAS

Lietuvos Šaulių S-ga Tremtyje yra lietuvių tautinė, kultūrinė organizacija, kuri tvarkosi demokratiniais pagrindais ir nepriklauso jokiai politinei partijai. Ji lojaliai bendradarbiauja su išlikusiomis Lietuvos valstybinėmis institucijomis ir Lietuvos laisvinimo veiksniais.

JOS TIKSLAS: išlaikyti ir stiprinti lietuvių tautinį ir valstybinį atsparumą, o taip pat visomis turimomis išgalėmis remti kiekvieną lietuvybei naudingą darbą.

JOS UŽDAVINIAI: atkurti Lietuvos valstybės nepriklausomybę, atgaivinti Šaulių S-gą laisvoje Lietuvoje, siekti vienybės ir tautinio bei valstybinio susipratimo lietuvių tarpe, o priaugančiai kartai skiepyti meilę ir pagarbą savajai kilmei, bočių kalbai.

1940 m. liepos 11 d. bolševikų paskelbtu įsakymu Šaulių S-ga su visais jos padaliniais nuo 1940 m. liepos 15 d. nustoja veikusi ir likviduojama. Tai vienintelė Lietuvoje organizacija, kuri bolševikų tuojau buvo likviduota, o šauliai suimnėjami, tardomi, kankinami ir tremiami. Birželinų trėmimų siaubingos dienos mūsų tautai, o ypač šauliams turi būti atmintinos iki jie bus gyvi. Ir dabar okupuotoje Lietuvoje, jei bolševikai suranda buvusius šaulius, jų likimas yra žiaurus. Jie yra tardomi, kankinami, tremiami ir pan.

Lietuvos šauliai, kuriems buvo laimė išlikti gyviems, buvo priversti palikti savo tėvynę. Jie pasitraukė ne savo noru, bet dėl politiškai nepakenčiamo persekiojimo ir žudymo, kurį vykdė komunistinis režimas Lietuvoje. Šauliai ir patriotai, palikę savo tėvynę, ieškojo kituose kraštuose prieglaudos. Ta prieglaudos teisė yra vadinama azilio teisė.

Azilio teisė turėtų būti puoselėjama tarptautiniu mastu. Deja, ne visos, kad ir kultūringos tautos - valstybės politiniams asmenims tą teisę

suteikia.

Karui pasibaigus daugelis negrįžo į savo kraštus. Taigi, po II Pasaulinio karo atsirado tremtiniai.

Be azilio teisės yra dar egzilė. Žodis egzilė reiškia priverstinį pasitraukimą iš savo krašto — tremtį.

Niekam negalime uždrausti vadinti save bėgliu, emigrantu, išeiviu. Bet kas liečia Šaulių S-gą, ji yra tremtyje ir tokia pasiliks, tai turi būti žinoma ir ateinančioms kartoms. Tremtyje ji veiks iki atsikurs laisva, nepriklausoma Lietuvos suvereninė valstybė.

Be pagrindinių tikslų, nurodytų Statute, šauliai privalo žinoti ir apie šaulišką veiklos ideologiją, kurią ideologas — Šaulių S-gos įkūrėjas Vladas Pūtvis aprašė ir užakcentavo savo parašytose knygose.

Šaulių S-gos įkūrėjas Vladas Pūtvis buvo ne profesionalas karys, bet didelis ir gilus kultūrininkas. Jis buvo užsimojęs per Šaulių S-gą perauklėti lietuvių tautą, kad ji būtų stipri savo tautiniu atsparumu ir pasiryžusi visad ginti Lietuvą. Jo galvoje Šaulių S-ga turi būti visuomeninė demokratinė organizacija, griežtai vengianti partinės politikos. Šioje organizacijoje galėjo tilpti įvairių politinių srovių bei įsitikinimų žmonės. Kiekvienas padorus lietuvis, kuris norėjo nepriklausomos Lietuvos, galėjo būti Šaulių S-gos narys. Jo charakteringas pareiškimas, kad, esą, šauliai privalo, reikalui esant, apsaugoti Lietuvos Seimą, bet patys jame nepolitikuoti.

Jis rašė, kad visi tautos meilės sucementuoti galėtume sudaryti tvirtovę, kurios amžiais niekas neišgriautų, kurios bent vieną plyta bet kur pasaulyje atsidūrusi, liudytų apie Lietuvą, keltų jos vardą ir dirbtų jos labui. Ar tai nebuvo pranašiškas Didžiojo Lietuvosio pasisakymas? Ir šiandien mes turėtume tą Pūtvio posakį auksinėmis raidė-

mis išrašyti ir savo būstinėse ant sienų kabinti, idant nei vienas iš mūsų neužmirštų, kokia yra mūsų pareiga tremtyje.

Labai svarbu, kad kiekvienas šaulys žinotų ne tiktai Statutą, bet pilnai suprastų šaulio pareigas ir šauliškos veiklos pagrindus.

Kaip visa tai įgyvendinti?

Reikalinga, kad daliniuose būtų aiškinama ir skaitomos paskaitos apie šaulišką ideologiją ir jos uždavinius tremtyje; kad šauliai žinotų ne tik šauliškos veiklos paskirtį, bet ir apie dabartinę mūsų tautos tragediją, genocidą ir t.t.

Iš patirties žinau, o taip pat ir iš spaudos, kad šauliai gana dažnai rengia įvairius pobūvius, kurie dažniausiai pasižymi tik pramogomis, tačiau niekur neradau aprašymų, kad būtų skaitomos paskaitos apie šaulių pareigas bei jų paskirtį.

Kuomet apie aukščiau minėtas paskaitas primeni, dažniausiai gauni atsakymą, kad šauliai paskaitų klausyti nemėgsta . . .

Tokie atsakymai yra naivūs ir paskaitas ignoruoti yra neleistina, (Statuto) 38 nuostatas įsakmiai tai nurodo - reikalauja.

Jeį galima visą laiką pramogauti ir leisti valandų valandas linksmybėms, o nerandama laiko išklausyti paskaitos, laikau tai neleistinu apsileidimu ir Statuto nuostatų nesilaikymu.

Būkime susipratę ir visą tai įgyvendinkime, kad taptume tikrais ir sąmoningais šauliais.

Iš mažos kibirkštėlės ne kartą kyła didelis gaisras, kuris padaro neapskaičiuojamus didelius nuostolius. Taip atsitinka ir organizacijose, kai pavieniai asmenys tarpusavy dėl menkų nesutarimų, ar savo asmeniškų ambicijų taip toli nusivaidija, kad net pati organizacija nukentčia ir kartais net smarkiai pairsta. Tokių pavyzdžių mūsų išeivijoje nestinga. Tokie pavyzdžiai tenebūna šaulių tarpe.

Šaulių S-ga yra nelyg šeima, todėl tarpusavy viena kitą vadina broliu, sese. Jei iš Šaulių S-gos tarpo narys nėra tolerantas ir nenori būti subordinotas, toks narys turi būti sudraustas, pabartas ir net nubaustas.

Geriau tebūna sveikas organizmas, negu maža pūliuojanti žaizdelė, kuri gali užkrėsti ir stipriai apnaikinti patį organizmą, todėl ji turi būti laiku išoperuota.

Geriau neklauzadą narį iš organizacijos pašalinti, negu pačią organizaciją ir jos vardą nuvertinti. Į mūsų organizaciją atkreiptos visų geros valios lietuvių akys, neišskiriant ir priešų, kurie norėtų mūsų sunaikinimo. Tokių ir mūsų lietuviškiosiose organizacijose vis daugiau atsiranda. Jų turime ir privalome juos išnaikinti ir kaip piktžoles iš savo tarpo išrauti.

Šaulių S-goje neturi būti vietos peikiančiam, griaunančiam, negatyviam elementui. Mūsų organizacijoje privalo būti teigiamai nusistatęs drausmingas elementas. Čia renkasi lietuviai, kurie myli savo tėvynę, kurie mato ir supranta, kad mūsų pareiga jai duoti, aukotis ir dėl jos laisvės atstatymo visomis išgalėmis kovoti. Šauliai turi stengtis išlikti lietuvybėje tvirti ir tautiškai susipratę, o taip pat ir savo vaikus toje dvasioje auginti.

Išeivijoje dažnai klabama ir rašoma apie vienybę. Gera, kad prisimenama. Bet mums šauliams dar to neužtenka ir mūsų tikslams atsiekti vien tik vienybės, toli gražu, per maža. Kad šauliškus tikslus įgyvendintume, privaloma yra drausmė ir susiklausymas. Tik drausmingas šaulys gali būti geras.

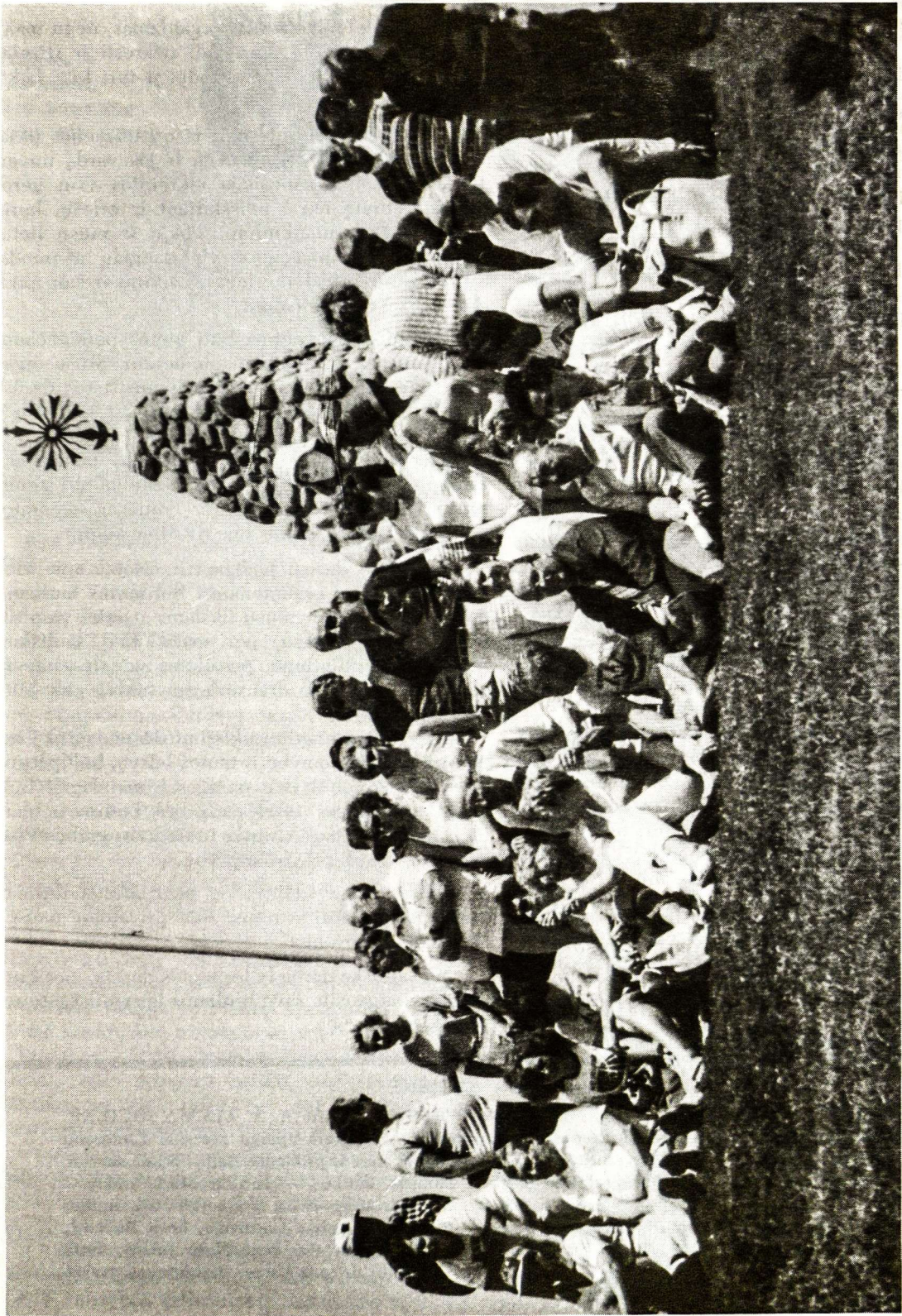
Pagrindiniai šaulio auklėjimo dėsniai: gink Lietuvos nepriklausomybę ir tautos laisvę, būk patriotas ir švieskis, būk drausmingas ir mandagus, būk tiesus ir teisingas, tesėk žodį, būk budrus ir blaidus, brangink šaulio vardą ir lietuvių garbę. Visa tai sudaro Šaulių S-gos stiprybę.

Mums esant tremty, šie pagrindiniai dėsniai šauliams yra labai svarbūs. Juos privalome puoseleli ir jais vadovautis.

Jeį šaulišką darbą lydės tautos dvasia, mes šauliai tikrai atgausim savo broliams laisvę ir Lietuvai nepriklausomybę. □

A. A. ZELMA JOCIENĖ

Liepos mėn. 13 d., Oakwood ligoninėje, po sunkios ir ilgos ligos, mirė A. A. ZELMA JOCIENĖ. Palaidota liepos mėn. 16 dieną Holy Sepulchre kapinėse, po religinių apeigų Messiah Liuteronų bažnyčioje Detroite. Buvo aktyvi "Švyturio" jūrų šaulių kuopos narė ir priklausė Balso 76-tam skyriui. Giliam nuliūdime paliko vyrą Petrą, dukrą Edith Giedraitis, anūkus — Eric ir Mark; dukrą ir žentą Lindą ir Mike Dunkin, anūkus Patrick ir Andy; dukrą ir žentą Ericą ir George Hill, anūkus Paul, Al ir Heidi; sūnų Erwin Jocius, sesutę Martą Jurkšienę su šeima Lietuvoje, brolių Richardą Ambrozaitį su šeima Detroite, brolių Emilį Ambrozaitį su šeima Camden, New Jersey, brolių Otto Ambrozaitį su šeima Ukrainoje, bei daug kitų giminių ir pažįstamų. Laidotuves tvarkė laidotuvių direktorė Yolanda Zaparackienė.

Australijos lietuviai svečiai su detroitiečiais prie Laisvės paminklo Pilėnų stovykloje. Nuotr. K. Sragausko

Australiečių svečių vadovai Detroito visuomenininkų tarpe: iš k. į d.: Antanas Laukaitis — Australijos liet. sportininkų vadovas, Nijolė Rožinskaitė — Detroito LB apylinkės v-bos narė, Albertas Misiūnas — VKLS-gos pirm., Bronius Valiukėnas — jūrų šaulių "Švyturio" kp. pirm., Jonas Kazėnas — Australijos "Gen. Plechavičiaus" šaulių kp. v-bos narys, Algis Rugienius — Detroito sporto klubo "Kovo" atstovas, Vincas Tamošiūnas — Detroito "St. Butkaus" šaulių kp. pirm. ir Antanas Grinius — "Dirvos" bendradarbis. Nuotr. K. Sragausko

KRITUSIEMS ŠAULIAMS

Antano Vaičiūno žodž. ir muzika

*Kovoj, jūs jau žuvot, mielieji draugai,
Garbingi didvyriai, tėvynės sargai.
Jūs matėte tekančios saulės varsas,
Pajutote skriaudas, nelaimės visas.*

*Lavonais nuklojom visus kelelius,
Krauju numazgojom griovius, takelius.
Į laisvę mes žengiam, kur saulė šviesi,
Negąsdina priešai, mirtis nebaisi!*

*Nevystančių lapų vainikus pinu,
Kartu su sesutėm kapus dabinu:
Garbė jums tebūna, pirmieji šauliai,
Kurie taip Lietuvą mylėjot giliai!*

1922 metais Lietuvos Šaulių Sąjunga paruošė šaulių chorams įvairių lietuvių kompozitorių giesmių ir dainų rinkinį "Šaulių Třimitai", kurį išleido taurus JAV lietuvis Juozas Bačiūnas, jau miręs. Rašytojas, poetas, žurnalistas Arėjas Vitkauskas savo nuosavų egzempliorių atsiuntė "T. T." redaktorei. Širdingas ačiū!

“ŠVYTURIO” JŪROS ŠAULIŲ KP. STOVYKLA PILĖNAI

Australijos lietuviai sportininkai, atvykę į Ameriką, lankydami Amerikos lietuvių kolonijas, neužmiršo ir Detroito. Jie čia atvykę apžiūrėjo Detroito miestą, sulošė keletą rungtynių su Detroito sportininkais. Ketvirtadienį, birželio 9 d., atvykę apžiūrėjo jaunimo stovyklą Dainavą ir po to užsuko į “Švyturio” jūros šaulių kuopos stovyklą Pilėnai. Kuopos pirmininkas Bronius Valiukėnas svečiams aprodė stovyklą, o sesės šaulės Angelė Bukšnienė, Sofija Sirutienė ir Grace Valiukėnienė paruošė pietus ir svečius pavaišino. Gėrimais joms talkininkavo Petras Bukšnis ir Vincas Rinkevičius. Po pietų detroitiečiai su australiečiais sportininkais nusifotografavo prie Žuvusiems dėl Lietuvos Laisvės paminklo. Australijos sportininkų vadovas Antanas Laukaitis detroitiečius pasveikino, tardamas tris kartus “Sveiks”! Po kiekvieno “Sveiks” nuskambėdavo “Valio”

Jonas Kazėnas, Australijos lietuvių sportininkų vardu, prie paminklo Žuvusiems dėl Lietuvos Laisvės išmeigė Lietuvos vėliavėlę.

“St. Butkaus” Šaulių kuopos pirmininkas Vincas Tamošiūnas svečiams išdalino 82 Detroito “Tulpės” išleistas atvirutes, kurios buvo įdėtos į vokus su užklijuotais pašto ženklais. Atvirutės vaizdavo: Pilėnuose pastatytą Žuvusiems dėl Lietuvos Laisvės paminklą, Aušros Vartų Mariją ir Šokėjų porą.

Su svečiais į Dainavą ir Pilėnus kartu vyko ir sporto “Kovas” pirmininkas Algis Rugienius ir Lietuvių Bendruomenės Detroito apylinkės narė Nijolė Rožinskaitė.

Birželio 10 d. įvykusiame Dievo Apvaizdos parapijos Kultūros Centre su australiečiais sportininkais atsisveikinimo vakare “Švyturio” jūros šaulių kuopos pirmininkas Br. Valiukėnas įteikė australiečiams sportininkams dovanų 100 dol., o sportininkai jam — sportininkų knygą.

Joninių lauzas Pilėnuose

Į Joninių šventę, birželio 18 d., “Švyturio” jūros šaulių kuopos stovykloje Pilėnai, žmonės pradėjo rinktis iš pat ryto. Kuopos valdyba ten gyveno jau nuo penktadienio vakaro. Diena buvo saulėta ir viliojo į gamtą. Pavakarėje į Pilėnus — Joninių šventę atvyko Dainavos jaunimo stovyklos administratorius dr. R. Kriaučiūnas, kuriam kuopos pirmininkas Bro-

nus Valiukėnas aprodė Pilėnų stovyklą ir jos pastatus.

Joninių šventė pradėta banketo pobūdžio vakariene. Vakarienės metu kuopos pirmininkas Bronius Valiukėnas pasveikino atvykusius ir papasakojo apie Jonines Lietuvoje, švenčiamas nepriklausomybės laikais, mintimis nuvesdamas svečius net į Rambyno kalną; padėkojo šeiminkams šaulėms už vakarienės parngimą ir stovyklos gražinimui aukojusiems Jūratei ir Mariui Sajauskams, Liudai ir Romui Macioniams ir Zelmai ir Petriui Jociams. Iškviėtė vakarienėje dalyvaujančius Jonus: Joną Morkų ir Joną Laurinavičių. Jiems sesės Šaulės prisegė po raudoną rožę, o visi sugiedojo “Ilgiausių Metų”.

Stasys Garliauskas padeklamavo savo sukurtus 4 eilėraščius ir švelniai per dantį patraukė “Švyturio” kuopos vadovybę, Detroito žurnalistus ir kitus, turinčius ryšį su Pilėnais asmenis. Neaplenkė net ir svečio, jaunimo stovyklos Dainavos administratoriaus dr. R. Kiaučiuo. Savo humoristiniais eilėraščiais St. Garliauskas sukėlė visiems skanaus juoko.

Po vakarienės susirinkom prie Joninių laužo. Jį užkūrė dr. R. Kriaučiūnas ir Salomėja Grigaitienė. Dainininkams susimetus į krūvelę, ilgai dar skambėjo lie-

tuviškos dainos. Dainininkų tarpe buvo ir Šv. Antano parapijos choro choristų. Vėliau stovyklos salėje vyko šokiai. Joninių šventė buvo darniai ir gražiai pravesta. Tai rodo, kad kuopos vadlyba nesnaudžia ir visi vieningai dirba.

Atšvęstas Broniaus Valiukėno gimtadienis

Liepos 16 d. “Švyturio” Šaulių kuopos stovykloje Pilėnai buvo atšvęstas kuopos pirmininko Broniaus Valiukėno gimtadienis. Susirinkus gražiam būreliui svečių, Stasys Garliauskas humoristinėje formoje papasakojo Br. Veliukėno biografiją. Sugiedota ilgiausių metų. Susėdus prie stalo vyko vaišės ir po jų šokiai. Tai tikrai gražiai atšvęstas Br. Valiukėno gimtadienis.

A. Gr.

“STASIO BUTKAUS” ŠAULIŲ KP. VALDYBOS POSĖDIS

“St. Butkaus” Šaulių kuopos valdybos posėdis įvyko liepos 20 d. Kazimiero Sraugausko namuose. Posėdį atidarė ir jį pravedė kuopos pirmininkas Vincas Tamošiūnas, sekretoriavo Lidija Mingėlienė. Dalyvavo: kun. Alfonsas Babonas, Stefanija Kaunelienė, Danutė Petronienė,

LŠST CV vicepirmininkas kultūros
reikalams, rašytojas Anatolijus Kairys.
Nuotr. V. Noreikos

Laidotuvių namuose prie karsto stovint "Žalgirio" šaulių kuopos garbės sargybai, velioniui Antanui Čiuprinskiui atsisveikinimo žodį tarė kuopos vicepirmininkas Stepas Butrimas. Nuotr. V. Bacevičiaus.

Edvardas Milkauskas, Matas Baukys, Kazys Sragauskas ir Antanas Grinius. Posėdyje buvo pateikti valdybos narių raportai ir apsvarstyta kuopos veikla.

Nutarta rugpiūčio 21 d. suruošti Sofijos ir Adolfo Vasiulių sodyboje išvyką. Išvykai numatytos darbščios šeimininkės, kurios paruoš skanų lietuvišką maistą. Ten bus: dešrų su kopūstais ir prieskoniais, balandėlių su bulvėmis, kugelio, virtinukų, kavos ir pyragų. Veiks baras ir bus išdalinta daug dovanų.

Spalio 9 d. surengti Šv. Antano parapijoje "St. Butkaus" šaulių kuopos 25 metų sukakties paminėjimą. 10:30 val. Šv. Antano parapijos bažnyčioje kun. Alfonsas Babonas šaulių intencija aukos šv. mišias. Akademija, meninė dalis ir pietūs bus parapijos salėje 4:00 val. Paskaitą skaitys Edvardas Milkauskas, meninę dalį atliks sol. Danutė Petronienė ir pianistė Audrutė Mingailaitė. Programą praves Stefanija Kaunelienė. Po programos pietūs. Minėjimo metu parapijos mokyklos klasėje Aldona Salmaninkienė, iš Hartfordo, suruoš šiaudinukų parodą. Minėjimo programoje numatoma įdėti Vlodo Pūtvio ir Stasio Butkaus fotografijas.

Po posėdžio buvo paminėtas kuopos pirmininko Vinco Tamošiūn vardadienis.

A. Gr.

FLORIDOS ŠAULIŲ KP VEIKLA

Šauliai ir šaulės lanko karių ir šaulių kapus

Šiais metais, Kapų Puošimo dieną, Pompano ir Fort Lauderdale šauliai ir šaulės aplankė karių ir šaulių kapus. Ant kiekvieno kapo buvo uždėtos gėlės, lietuviškos vėliavėlės ir sukalbėtos maldos. Čia yra palaidoti šie kariai ir šauliai: plk. A. Liutermoza, buvęs Lietuvo kariuomenės pulko vadas, vėliau Kretingos komendantas ir Šaulių Rinktinės vadas, leitenantas E. Petrauskas, karys Rudaitis, C. Mošinskienė, šaulys Ungarė ir šaulė E. Geštarienė.

Vėliau plk. Liutermozos našlė Ona pakvietė kapų lankytojus vaisėms. Vaisės buvo puikios su šiltais ir šaltais patiekalais.

Š. m. gegužės pradžioj kuopos "Aušra" šauliai ir šaulės suruošė išvyką gegužinę į Lake Worth, šaulių Mazoliauskų sodybą. Kuopos pirmininkas Mykolas Vitkus painformavo apie šaulių veiklą ir pasiteiravo visų nuomonės apie rengiamą kuopos penkmečio minėjimą ir Kariuomenės šventę.

Šaulė poetė G. Kodatienė paskaitė keletą ištraukų iš Vlodo Pūtvio raštų. Šaulės atsivežė iš Miami skanių užkandžių ir su vaišingų šeimininkų talka visus skaniai pavaišino. Šaulių Mazoliauskų sodyba Lake Worth yra 60 mylių į šiaurę nuo Miami.

K. P.

A. A.

"ŽALGIRIO" KUOPOS ŠAULYS A. A. ANTANAS ČIUPRINSKAS

Š. m. gegužės 19-tos dienos rytą Euclid General ligoninėje su šiuo pasauliu išsiskyrė Suvalkijos sūnus, mylimas vyras, tėvas, "Žalgirio" kuopos šaulys Antanas Čiuprinskas. Paliko liūdinčius žmoną Oną, du sūnus, dukrą, keturius anūkus, du brolius ir tris seseris Lietuvoje.

Velionis Antanas Čiuprinskas gimė ir augo Lietuvoje, Vištyčio valsčiuje, ūkininko šeimoje. 1944 metais rusų raudonajai armijai antrą kartą vėžiantis į Lietuvą, velionis Antanas su žmona, kaip ir daugelis, pasitraukė į vakarus — į Vokietiją.

Pasibaigus karui apsigyveno amerikiečių zonoj vienoj stovykloj, o susidarius sargybų daliniams, stoji į juos ir išbuvo iki išvykimo į JAV. Apsigyvenęs Klevelande Acme Corp. dirbo mašinistu iki išėjo pensijon. Tačiau neilgai teko Antanui džiaugtis užtarnautu poilsiu. Ėmė varginti širdis ir kojų venų negalavimai.

Atsikūrus LŠST ir įkūrus "Žalgirio" šaulių kuopą Klevelande, velionis Antanas su žmona Ona ir sūnumi Antanu įstoji į ją ir išbuvo joje iki mirties. Buvo darbštus ir pavyzdingas šaulys.

Su velioniu paskutinis atsisveikinimas įvyko Jakubs ir Sūnaus laidotuvių namuose. Susirinkus daugybei a. a. Antano draugų ir pažįstamų, laidotuvių maldas sukalbėjo Dievo Motinos Nepaliaujamos Pa-

galbos parapijos vikaras kun. Leonas Zarembe ir stovint prie karsto "Žalgirio" šaulių kuopos garbės sargybai, atsisveikinimo žodį tarė kuopos vicepirm. Stepas Butrimas, o pensininkų vardu Br. Nainys. Sekančią dieną ilga automobilių vilkstinė ir daugybė žmonių palydėjo į Dievo Motinos Nepaliamojamos Pagalbos bažnyčią, kur už jo sielą buvo atlaikytos gedulinės šv. mišios. Ta proga gražų atsisveikinimo žodį tarė parapijos klebonas kun. G. Kijauskas. Po šv. mišių kūnas nulydėtas į Visų Sielų kapines amžinam poilsiui.

Su velioniu Antanu susipažinau "Žalgirio" šaulių kuopos susirinkimuose ir renginiuose. Velionis buvo labai gero būdo, mėgo darbą ir tvarką, buvo nuolatinis žmonos Onos, kuopos parengimų vadovės, talkininkas. "Žalgirio" kuopa neteko darbštaus šaulio, o Klevelando apylinkė dorą lietuvio. Ilsėkis ramybėj, Broli Antanai, svetimoj, bet svečioj Amerikos žemelėj.

E. Pranckus

SU ZELMA JOCIUS ATISISVEIKINANT

Po ilgos ir sunkios ligos, liepos 13 d., Oakwood ligoninėje atsiskyrė su šiuo pasauliu "Švyturio" jūros šaulių kuopos aktyvi narė Zelma Jocius (Jociuvienė), sulaukusi 70 metų amžiaus.

Zelma Jocius buvo gimusi 1912 m. rugpiučio 30 d., Tauragės apskr., Lietuvoje, ir karo audrų išbokšta, 1950 m. atvyko į Ameriką ir apsigyveno Detroite.

Pašarvota buvo Yolandos Zaparackienės vadovaujamuose laidotuvių namuose. Gale karsto stovėjo "Švyturio" jūros šaulių kuopos vėliava ir pulte sudėti vokeliai su aukomis: Lietuvos Fondui, Tautos Fondui ir šv. mišioms. Liepos 15 d. atsisveikinimą pravedė ir šeimai Balfio vardu užuojautą pareiškė Yolanda Zaparackienė. "Švyturio" jūros šaulių kuopos vardu atsisveikino ir šeimai užuojautą pareiškė kuopos pirmininkas Bronius Valiukėnas, kaimynų vardu Albertas Misiūnas. Sugiedotas Lietuvos himnas.

Liepos 16 d. buvo nulydėta į evangelikų liuteronų bažnyčią, kuriai velionė priklausė ir sąžiningai ją lankė. Po atlaikytų bažnyčios kunigo pamaldų, 22 automobilių vilkstinės, amžinam poilsiui buvo nulydėta į Holy Sepulchre (Švento Kapo) kapines. Kunigui sukalbėjus maldas, dėdami ant karsto po gėlytę, atsisveikinome su velione Zelma Jocius.

Nuliūdime liko: vyras Petras, sūnūs, trys dukros, septyni vaikaičiai, du broliai Amerikoje, brolis ir sesuo Lietuvoje.

A. Grinius

A. A.

SALOMĖJA PETRAUSKIENĖ

Po trumpos sunkios ligos, 1982 m. Kallėdų dieną, mirė šaulė Salomėja Petrauskienė. Velionės staigi mirtis apgaubė gedulo šydu visus ją pažinojusius. Netikėta — nelaukta mirtis daug skaudžiau išgyvenama ne tik giminių, artimųjų, bet ir šaulių bendraminčių.

Taip jau gyvenime yra, kad asmenį pradėdame labiau įvertinti, kuomet jo netenkame. Velionės asmeny netekome daug pasidarbusios ne tik Lietuvoje, bet ir tremtyje šauliškoj veikloj.

Salomėja Petrauskienė buvo gimusi 1910 m. gruodžio 20 d. Burbų vien., Ilguvos valsč., Šakių apskr. Velionė vos būdama 19 metų amžiaus jau buvo šaulė. Šaulių eilėse jau tada pasižymėjo savo darbštumu — vaidino, dainavo ir kur tik buvo reikalas, talkino šauliškiems darbams.

Atvykusi iš Pietų Amerikos į Čikagą, tuojau su savo vyru Juozu ir sūnumi Kęstučiu įstojo į "Vytauto Didžiojo" šaulių kuopą. Nuo pat įstojimo dienos buvo irgi labai aktyvi šaulė. Ji daug kartų buvo išrinkta į valdybas ir keleta kadencijų buvo moterų vadovė. Ji buvo gera aktorė ir dainininkė.

Be jos neapsiejo nei vienas suvažiavimas, parengimas, stovyklos ar šventės. Jos vadovybėje visi tie parengimai buvo kuo pavyzdgingiausiai ir sėkmingiausiai paruošti ir praveisti. Todėl jos nuopelnai

Šaulė Salomėja Petrauskienė

ir darbai "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinei yra neapskaičiuojami, sakyčiau, neįkainuojami. Tai buvo darbšti bitelė, kuri dirbo ir aukojosi daug valandų ir triūsė, kad "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinė būtų kuo geriausiai reprezentuojama.

Tai reto gerumo ir nusipelnusios sesės šaulės Salomėjos darbai. Lietuvos Šaulių S-ga, įvertindama velionės darbus, buvo ją apdovanojusi šaulių garbės žymenimis — Š. Ž. medaliu ir ordinu.

Algirdas Budreckas

JUOZAS MIKŠTAS

VILNIAUS AUŠROS VARTŲ MARIJAI

*Žingsniuoją amžiai, keičiasi valstybės, kartos.
O Tu dar visi budi Aušros didžiųjų stebuklų Vartuos,
Marija, Dievo Motina Skaisčiausioji,
Galinga Užtarytoja pas Viešpatį Aukščiausiąjį.*

*Ir okupanto priespaudoje "visagalėje"
Prieš Tavo Veidą linksta tikinčiųjų keliai,
Taip jau nuo amžių Tau ištikimybę atnašaudami,
Ir kruvinomis ašaromis vis tebemaldaudami:*

*Tegu praeina šie laikai, nelaimėmis aptemę.
Gražink, Marija, džiaugsmo aušrą šventai Savo
žemei.*

*Tu blogio žaltį Savo kojomis pamynei,
Sutrypk Tu jį ir MŪSŲ LIETUVOJ TĖVYNĖJE.*

*Žydės Tau meilės dėkingumo rožės Vilniuj, Šiluvoj;
Nuo prieš, nuo baisaus, išgelbėtoj visoj šaly
laisvoj.*

— Judriems taktiniams veiksmais prieš Varšuvos pakto masinį tankų puolimą, NATO valstybės gamina vieno kovotojo lengvus prieštankinius ginklus, nes turimi yra sunkūs ir trukdo pėstininkų judrumą.

Amerikiečiai pagamino 70 mm "Viper", bendro 4 kg. - 8.8 sv. svorio, vamzdžio ilgis 112 cm, raketos svoris 1.8 kg. tikroji ugnis iki 300 m. pramuša iki 40 cm plieno šarvą. Prieš rusų sunkiuosius T-72 ir T-80 tankus "Viper" bus tinkamas kauti tankų šonuosna ir užpakalinėn dalin, kur plonesni šarvai. Sunkesniems šarvams pramušti bus naudojamos MBT ir "Dragon" raketos, tolianaša iki 3 km, 70° kampu raketa pramuša 50 cm storio šarvą. 1983 m. pabaigoje amerikiečių ginklavime bus apie 150,000 "Viper".

Amerikiečius pasekė prancūzai nauja prieštankine "Apilas" raketa, apie 9 kg bendro svorio, kuri 300 m. atstume pramuša 70 cm storio šarvą bet kurio kliudymo kampu. "Apilas" numatoma naudoti ir įtvirtinimų ardymui. Pėstininkų ginklavime "Apilas" raketos bus 1983 metais.

Anglai pagamino LAW-80, didelio galin-gumo užtaisui, 8 kg bendro svorio, tolianaša 300 m., gali pramušti ir priekinius tankų T-72 ir T-80 šarvus.

Vakarų vokiečiai pagamino du lengvo tipo pėstininkų raketų laidytojus — "Jupiter" 70 mm bendro svorio 12 kg. vamzdžio ilgis apie 115 cm tikra ugnis 300 m. raketos pradžios greitis 180 m/sek. svoris 3,5 kg. pramuša visus žinomus tankų šarvus. Turi infra-raudonų spondulių taikymo įrengimą. Antrasis "Panzerfaust 3" yra 60 mm kalibro, kiti duomenys artimi "Jupiter" prieštankinio raketos svaidžio išskyrus raketos svorį — 7 kg, taip pat pramuša visų žinomų tankų šarvus.

Rusai taip pat lengvina pėstininkų prieštankinius ginklus; II Pas. kare vokiečių naudotų "Panzerfaust" pavyzdžiu pagamino RPG-2 ir RPG-7 prieš-tankines raketas, tolianaša, atitinkamai, 150 ir 300 m. bendro svorio apie 10 kg

pramuša iki 30 cm šarvą; sunkesnio tipo RPG-16 ir RPG-75 nuo trikojo laidomomis raketomis.

Technologijos pažanga ir "mažų karų" patyrimai verčia ginklavimą keisti pagal besikeičiančias aplinkybes, pavyzdžiui, kad šiuo metu atsvertų tankų — kovotojų santykį. NATO pusėje yra 84 divizijos su 2.6 milijono kovotojų, 13,000 tankų, 10,500 artilerijos pabūklų; Varšuvos pakto — 180 divizijų, su 4.7 milijono kovotojų, 50,000 takų, 31,500 artilerijos pabūklų. Išvedant santykį — vienam Varšuvos pakto tankui tenka 50 NATO kovotojų, 0.2 art. pabūklo, arba 5 tankai prieš vieną art. pabūklą; vienam NATO tankui tenka 360 Varšuvos pakto kovotojų, 2.5 art. pabūklo. Iš skaičių matome, kad tankų — kovotojų santykis toli prašoka tankų nenaudai, todėl ir kovotojų ginklavimas prieštankiniais ginklais ir skaičiumi ir kainos atžvilgiais yra prasmingas (1973 m. Sinajaus karo patyrimas).

— Jau 1969 metais, papildymui U-2 ir vėliau ST-71 strateginės žvalgybos lėktuvų, pasirodė D-21 lėktuvas, su "ramjet" varikliais, varomais skystu vandeniliu; apie 30 kilometrų aukštyje jis gali pasiekti apie 830 m/sek. arba 2980 km/val. kiti duomenys neskelbti. Vienas iš pagrindinių techniškų sunkumų buvo, kaip tonas skysto vandenilio lėktuve patalpinti ir įvairiose išorės temperatūrose ir slėgime skystame pavidale išlaikyti, nes vandenilio dujos virsta skysčiu prie minus 420° F (vos 20° C virš absoliutaus nulio). Gera pusė, kad skysto vandenilio dujos galimas sveria apie 1 svarą, arba apie 8.5 karto mažiau už lėktuvams vartojamą skystą kurą, tačiau van-

denilio šaldymo įrengimai ir skysto vandenilio tankas užima apie du trečdalius viso lėktuvo tūrio, kurį sudaro apie 110 m. liemens ilgis ir apie 6 m liemens skersmuo. Kita bloga savybė, tai skridimo tolis, vos 3200 mylių — 5800 km, tai yra daug mažiau negu strateginiai reikalavimai; kita bloga savybė, kad dėl struktūros, nebuvo galima lėktuvo didinti. Dėl minėtų ribotumų, nuo D-21 buvo atsisakyta, tačiau 1974 metais Davis-Monihan dykumoje buvo sandėliuojama 19, iš jų 17 ten tebėra, laukiantys pagerinimų.

— 1982 m. spalio mėn. šiaurinėje Ramiojo vandenyno dalyje, dalyvaujant "Enterprise" ir "Midway" lėktuvnešiams, amerikiečiai vykdė laivyno manevrus. Pirmą kartą istorijoje amerikiečių laivyną "puolė" rusų strateginiai bombonešiai, priartėdami apie 100 mylių iki laivų grupių. 7 laivyno viršininkas adm. Foley pareiškė, kad 12 dienų laikotarpyje, laivyno manevrų aplinkoje "apsilankė" apie 130 rusų įvairių karo lėktuvų. Amerikiečiai tuo reikalu protesto nepareiškė, nes tuo atveju manevrai "Daugiau atatikto tikrovei".

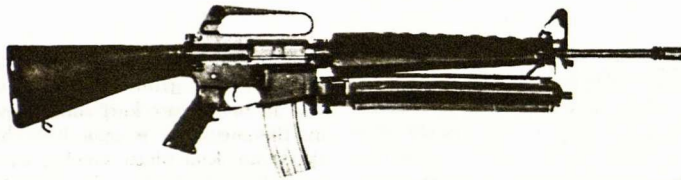
— Šveicarai pasigamino ir išbandė amerikiečių "Maverick" tipo raketą laidomą iš lėktuvų į žemės taikinius. Šveicarų MR raketa turi televizijos pagalba valdymo sistema ir bandyta Alpių kalnuose, blogame ore buvo visai sėkminga. MR skirta kauti šarvuočius, tankus, įtvirtinimus, aerodromuose esančius lėktuvus ir kt. MR raketomis bus ginkluojami tiesioginės pėstininkų paramos taktiniai lėktuvai ("Hawker") ir helikopteriai.

— Vakarų Vokietijos firma MBB/VFW pagamino naujo tipo minų naikintojus "Pinguin"; akumuliatorių energija varomas, tarytum mažas povandeninis laivas, paleidžiamas ir vairuojamas iš laivo, neša dvi mažas torpedas, kuriomis naikinamos vandenyse surasto minos. Torpedos varomos suspaustu oru. Atlikęs uždavinį "Pinguin" grąžinamas į laivą, kur prijungus naujas torpedas, gali būti tuojau panaudotas naujiems uždaviniams. Torpedos taikinį "suranda" didelio jautrumo elektroninių aparatų pagalba.

— Amerikiečiai taktinę aviaciją papildys naujais X29A, priekin nukreiptais sparnais (žiūr. "Karys" Nr. 5, 1982,

Vokiečių
(vak.) 44 mm
"Panzerfaust",
tolinaša 300 m.

Amerikiečių M-16 šautuvas su laserio taikymo įrengimu (cilindras apačioje)

pslp. 228) naikintuvais; pradiniais bandymams skirta apie \$71 milijonas.

— Brangių ir sudėtingų kovos lėktuvų (pav. F-15) pilotų apmokymui, pagaminti pagerinti "simulatoriai", turintys visus lėktuvų (atitinkamų) kabinų įrengimus ir vaizdams trijų matavimų ekranus. Tokius įrengimus Goodyear Aerospace Co. parėdavė vieną Saudi Arabijai ir septynis J.A.V. karo aviacijai. Dar du gaminami Saudi Arabijai ir trys J.A.V. karo aviacijai. "Simulatoriai" turi eilę pagerinimų pritaikytų paskutiniams lėktuvų modeliams, kurie dar neišėję iš bandymų laikotarpio.

— "Craig" Co. Mass. pagamino ant ratų, naudojamui taktiniame skaidinyje, elektroninių įrengimų stotį, atsparią branduolinių ginklų sprogimams (atlaiko 7 svarus kvadratiniam coliui spaudimą — overpressure), pėstininkų ginklams, artilerijos skeveldroms, cheminėms ir biologinėms dujoms. Vežiojamos "slėptuvės" vidaus ilgis yra apie 12 pėdų, plotis — 7, aukštis — 7 pėdos. Postovio vietoje apsaugoti nuo apvertimo "slėptuvė" kabeliais pritvirtinama prie žemės.

— Pagerintais F-15 vienviečiais ir F-15D dviviečiais taktiniais naikintuvais (viso apie 75) papildyta pirmoji taktinė naikintuvų grupė, šiuo metu esanti Virginijoje. Naujieji F-15 naikintuvai talpina 67% daugiau kuro ir be papildymo gali nukristi virš 3000 mylių; pagerinta lėktuvų struktūra leidžia kilti su 34 tonomis bendro svorio (ankstyvesni — 28 to) pagerinta radaro sistema greičiau "suranda" taikinius, turi priedinius žymeklius, nusakančius taikinio rūšį, o judėsio kryptį ir reliatyvų greitį, visi duomenys tikslesni, veikia visose oro ir laiko sąlygose.

— Keliantis per upes dažnai pasitaiko sunkiai prieinami krantai; minkšto dirvožemio ir pelkėtos prieigos, amerikiečiai numato panaudoti vežiojamus kelio gindinius. Akordeono formoje, apie 8 pėdų pločio grindinys, pakraunamas ant sunkvežimio platformos, nugabentas į reikiamą vietą išsiemas, tokiu būdu pionieriams susidaro galimybė su reikiama priemonė greitai ir patogiai prieiti prie upės tilto, arba pantoninių keltų įrengimui, gi vėliau nutiestas kelias naudoja-

mas transporto priemonėms prie upės tilto ar keltu privažiuoti ir kitame krante nuvažiuoti. Apie 1000 pėdų ilgio grindinį vidutiniai nepalankiose sąlygose galima nutiesti per 45 minutes. Tokios rūšies grindiniai naudotini taktinių veiksmų ribose ir gali "pernešti" apie 3000 sunkvežimį.

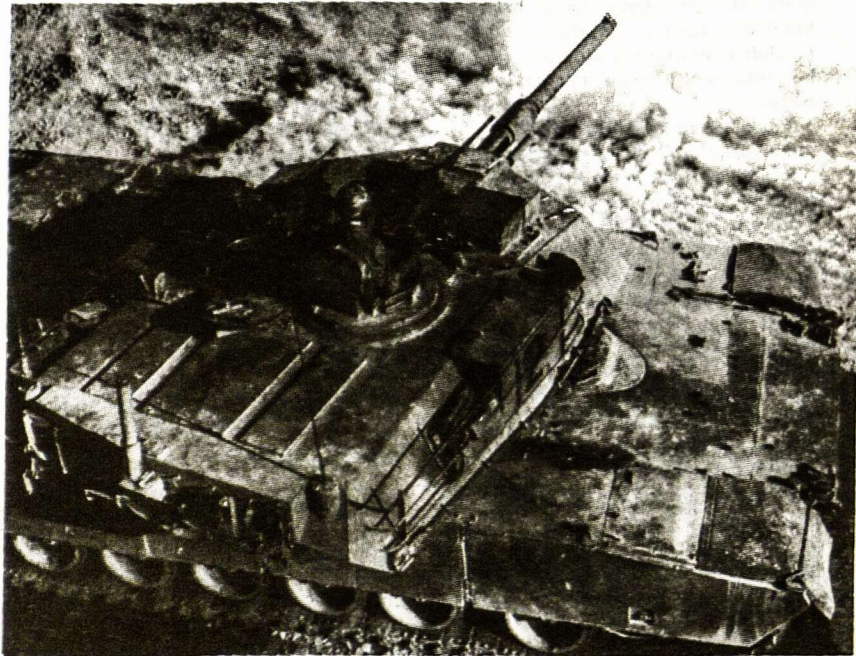
— Lebanone žydai naudojo amerikiečių gamybos grupines (cluster) bombas naikinimui palestiniečių atsparo punktų, tačiau didžiama minėtų bombų krito ant civilių gyventojų. Tai 8 colių skersmeniu rutulinės bombos, išmetamos iš lėktuvų viename kiaušte, panašiam į torpedą, kuri nukritus tam tikram aukštyje virš taikinio, "atsidaro" ir paskleidžia, tarytum žirnius, rutulines bombas, kurios atsimušę į žemę ar pastatus sprogs.

Panašiu principu amerikiečiai pagamino orą torpedas pakrautas parašiuotinėm bombom, skirtom kauti šarvuotųjų ir transporto telkinius. Torpeda paleista iš lėktuvo, panašiai kaip automatinė raketa (cruise missile), nusileidžia mažan aukštini

ir "skutamu" skridimu virš žemės kontūrų skrenda link taikinio. Priartėjus tam tikrą atstumą, pakyla virš taikinio kelių šimtų pėdų aukštini ir paskleidžia įvairių paskirčių parašiuotines bombas, kurios specialiu įrengimų pagalba "suranda" atskirus taikinius.

— Amerikiečių karo aviacija planuoja 1988 metais iškelti Žemės orbiton savą erdvių lėktuvą; tam tikslui jau 1983 metais buvo skirtas biudžetas. Tai miniatiūrinis "Columbia" erdvių lėktuvo modelis, kuris bus iškeltas į 12 km aukštini ant specialiai pritaikyto "Boeing" 747 lėktuvo nugaros, iš to aukščio savais varikliais ALSV (Air Launched Sortie Vehicle) pakils į 160 km aukštini Žemės orbiton, kur atlikęs skirtus uždavinius, kaip sklaidytuvas grįš nusileidimo vieton. ALSV pradžioje bus bandomas su automatiniu pilotu, vėliau turės astronautų įgulą, kuri atliks erdvėje eilę karinių bandymų. ALSV kilimo parengtyje ant "Boeing" 747 nugaros galės stovėti aerodrome keletą dienų, nes kurui nereikia aušinimo sistemos, todėl ir kilti galės iš bet kurio aerodromo, bet kurioje žemės paviršiaus vietoje; esant reikalui "Boeing" 747 skridimo metu galės pasi-pildyti kurą ore. ALSV skridimai galės būti kartojami su mažu parengimu naujam. Reikia pastebėti, kad su ALSV ateis daug naujenybių technologijoje ir astronautikoje; šiuo metu tenka laukti sėkmingų bandymų. □

Amerikiečių M-1 ABRAMS tankas šaudo į šoninį taikinį.

ANTARKTIKA

1952 metais, keturiolika valstybių, jų tarpe ir Sovietų Sąjunga su J.A.V., pasirašė trisdešimčiai metų sutartį nereikšti pretenzijų į pietų poliaus teritoriją, nevykdyti ten karinių įrengimų ir pratimų, ypačingai ką nors bendro turinčių su branduoliniu energijos ginklais, kad ten būtų galima be kliudymų daryti įvairius mokslinius tyrinėjimus.

Pietų ašigalio žemyno Antarktika vadinama, kurį supa Ramusis, Atlanto ir Indijos vandenynai, bendras plotas siekia apie 14 milijonų kvadratinų kilometrų; vidurį sudaro didžiulis plokštikalnis, padengtas storu amžino sniego sluoksniu, pakraščiais nusitęsia žvarbių vėjų nugairintose kristalinių uolienu kalnų virtinėse, su eile užgesusių ugniakalnių, kurių papėdėse gyvena poliarinių paukščių, ruonių ir žuvų vandenyje, — jų yra gausu pietų Amerikos iškyšulio pusėje. Ten randasi ir eilė išsimėčiusių mažų salelių. A. klimatas yra sausas — apie 30 cm kritulių metuose ir šaltas, temperatūra nepakyla virš -30° C, kurią paastrina nuolatiniai stiprūs vėjai; tokiose sąlygose negali išsilaikyti net ir bakterijos.

Antarktikos žemyną pirmas užtiko keliautojas anglas Cook, 1774 metais įieškodamas naujos Australijos, pasiekė 67° pietų geografinį plotį. 1821 metais rusas Bellinghousenas bandė pasiekti Antarktiką iš Ramiojo vandenyno pusės, tačiau pakeliui aptikęs kelias mažas saleles apie 900 km atstu nuo A. žemyno, grįžo atgal. Vėliau sekė amerikiečių, anglų, prancūzų, vokiečių ir kitų valstybių ekspedicijos, kurios nuo Amerikos žemyno pasiekė 78° pietų geografinio pločio vietas A. žemyne ir toje pusėje nusitęsusių pakraščius. 1909 m. buvo atrastas pietų magnetinis polius apie 2000 km nuo geografinio poliaus 140° g. ilgyje (šiaurės magnetinis polius yra apie 1100 km nuo geografinio, 100° g. ilgyje prince of Wales saloje). 1911 m. norvegas Amundsenas pasiekė pietų polių. Daugiausiai sėkmingų A. žemyno tyrinėjimų atliko amerikietis, R.E. Byrd 1928-39 metais, ištyrinėjęs virš 300,000 kv. km. ir sekančiose dviejuose ekspedicijose 1933-35 m. virš 200,000 kv. km. 1938-39 m. vokiečias A. Ritscher padarė fotogrametinių nuotraukų apie 600,000 kv. km. ploto (nuotraukos darytos specialiu būdu iš oro, pritaikytos gaminti žemėlapius). Po II Pas. karo, jau moderniomis priemonėmis, daugiausiai tyrinėjo amerikiečiai.

Kiekviena ekspedicija, kaip atradimų pradžioje taip ir vėlesniais laikais, poilsio ir pastovio vietose, steigė stovyklas, kuriose buvo tyrinėjamos klimatinės sąlygos, žemės savybės, įieškomi žemės tur-

tai, galimybės juos išnaudoti ir kt. Tokių stovyklų A. žemyno pakraščiuose turi anglai, norvegai, belgai, prancūzai, vokiečiai, rusai, japonai, amerikiečiai, kanadiečiai, australai ir eilė kitų. Jos grupuojasi atskirose srityse, pavadintose valstybių vardais, kaip pav. Australijos, Prancūzijos, Norvegijos, Anglijos, N. Zelandijos ir pan. Kadangi A. žemyne rasta dideli kiekiai žemės turčių, kaip geležies rūdos, akmens anglies, tantaliumo, litiumo, žemės alyvos, ethyleno, methano dujų ir kt. viršijančių kiekiu žinomus išteklius Aliaskoje ir šiaurės ašigalyje, tai eilė valstybių įieško būdų kaip tuos žemės turtus pasisavinti ir išnaudoti. Be to A. žemyno pakrančių vandenys yra gausu krltų (panašūs į mažus šrimpus) turinčių ypatingai daug proteinų; juos žvejoja japonai, rusai, lenkai ir kiti, prie jų prisideda atkeliaujantys banguiniai ir vietiniai ruoniai su pingvinais.

Paskutiniu laiku A. žemyne ypatingai susidomėjo Sovietų Sąjunga. Ji nuolat siunčia ten įvairius tyrinėtojų grupes, didina pastovių stovyklų ir tyrimo stočių skaičių, kuris gerokai pralenkė amerikiečių ir kitų valstybių, nevengdami įsikurti kitų valstybių apleistose stovyklose. Pav. 1981 m. vasario mėn., nusileidimui vietoje ratų aprūpintas slidėmis, rusų lėktuvas IL-14, iš stovyklos "Družnaja", perkėlė 12 rusų tyrinėtojų į amerikiečių įsteigtą, bet tuo metu nenaudojamą stovyklą (J. Anderson, "Russians gain in Antarctica"). Rusų stovyklų dauguma yra Australijos pusėje, pradedant Lozarev ir Novolozereiskaja, 10° g. ilgio iki Oazis stovyklos 100° g. ilgio A. žemyno pakraščiu; nuo čia link poliaus 80° g. pločio nusitęsia beveik tame pačiame g. ilgyje, baigiant stovyklomis Nedastupnosti ir Vostok (1977 m. duomenimis). Nors žemynas ir didelis ir labai žvarbios klimatinės sąlygos, tačiau jis išmargintas vadais žemių bei salų atradėjų, tuo pačiu pažymint ir valstybių teises į anais vardais pavadintas sritis.

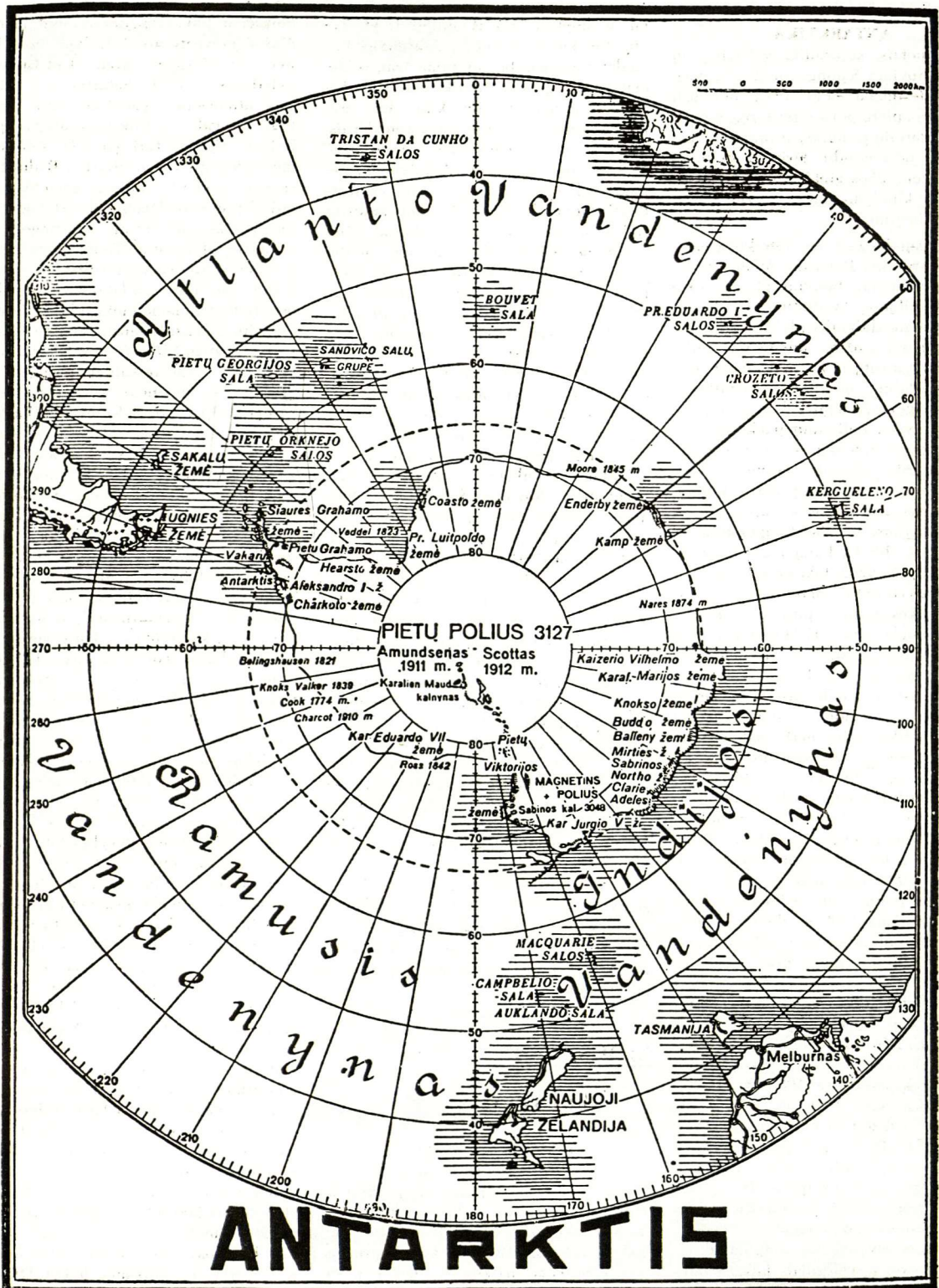
MOKSLAS IR

TECHNIKA

Gyvybės "medžioklė" artimoje Visatoje

Kai astrofizikai atrado, kad Visatoje matomos žvaigždės ir jas supanti aplinka yra tokia pati kaip mūsų saulės (taip pat žvaigždės) sistemos, tai vadovaudamiesi žinomais fizikos dėsniais ir matematiniais skaičiavimais priėjo prie daleidimų, kad kur nors Visatoje turėtų būti gyvybė panaši (?) gyvybei Žemėje

(anksčiau buvęs spėjimas esant marsiečiams — nepasitvirtino). Erdvėliaviai "Pioneer" ir "Voyager" atrado, kad Jupiterio palydovas "Io" ir Saturno — "Titan" turi atmosferas, panašias kaip Žemė, todėl ten gali būti tinkamos sąlygos gyvybei (ir Venera turi panašią atmosferą, tačiau ten gyvybė neatrasta). Radio teleskopai, siekiantys tolimas galaktikas, atrado Visatos medžiaginėje sudėtyje visur tuos pačius pagrindinius (skirtingose formacijose) elementus. Todėl, jeigu Žemėje esame mes su mus supančiu rojumi, kodėl kas nors panašaus negali būti beveik begaliniame kiekyje kitų, Visatoje esančių, panašių į mūsų saulės sistemas kūnų — žvaigždžių (mums suprantamai gyvybės formai reikalinga žvaigždė — Saulė ir ją supančios planetos). Technologiškai pajėgios valstybės, paskutiniame dešimtmetyje skyrė lėšas įrengimams ir ieškojimui "žmogiškų" signalų iš erdvių ir kaip juos suprasti. Tam tikslui naudojami radio teleskopai (Kalifornijoje, Puerto Rike, Ispanijoje ir Australijoje) kurie sudaro tam tikrą sekimo sistemą ir nustato vietas iš kur signalai — radiacija sklinda. Kadangi radiacijos sklindimas pasireiškia įvairiais impulsų dažnumais "bangų ilgiais", juos išskirti naudojami kompiuteriai, kurie vienos sekundės laike gali analizuoti 131 072 radio bangų dažnumus ir "pagavę" atitinkamą signalą, automatiškai nukreipia radio teleskopą — anteną, įieškamos bangos sklindimo versmės vieton. Pradžioje bus sekamos mūsų galaktikos 778 žvaigždės iki 1000 šviesmečių atstumo nuo Žemės. Jeigu jų palyginamai, netolimoje aplinkoje protingos būtybės taip pat ieškomos gyvybės kitų žvaigždžių aplinkoje prieš 1000 metų, t.y., Europos istorijos viduramžių pradžioje, pasiuntė radio (elektromagnetinių bangų) signalus, tai dalis jų šiuo metu jau gali pasiekti Žemės aplinką. Jie savo charakteristika būtų skirtingi nuo iki šiol žinomų (savo fizinėmis savybėmis ir pobūdžiu). Paukščių Tako galaktikoje priskaitoma apie 400 bilijonų žvaigždžių; iš jų apie trečdalis turi planetas, panašias kaip ir mūsų saulė, kas sudarytų apie 130 bilijonų žvaigždžių su apytikriai 300 bilijonų planetų, kurių tarpe galėtų būti gyvybė su techniška civilizacija (C. Segan, "Cosmos" pslp. 300). Jei ten būtų milijonas protingomis gyvybėmis apgyventų planetų, tai astronomams reikėtų stebėti virš 200,000 žvaigždžių, kad iš jų vienos planetos gautų vieną signalą (jė toks būtų pasiųstas atitinkamame Žemėje stebėtojų pasirinktame laike). Didžiuma minėtų stebimų žvaigždžių mūsdiškoje galaktikoje yra iki 50 kartų didesniuose atstumuose (50,000 šviesmečių), negu

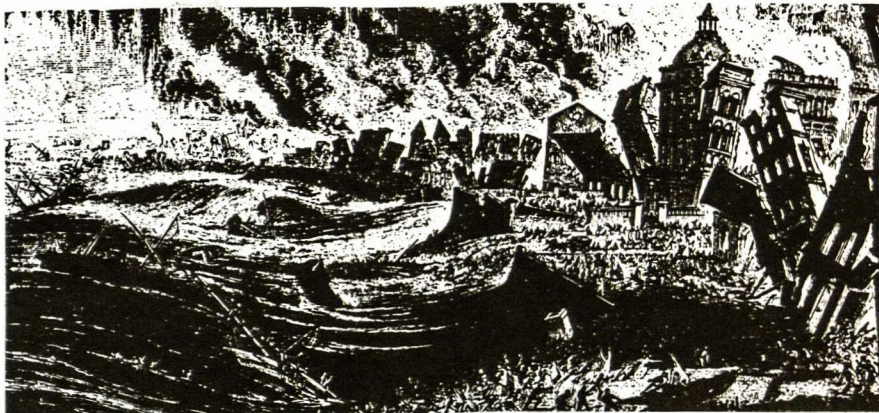

Iš Lietuvių Enciklopedijos I t., 199 psl.

pasirinktos pradiniam stebėjimui, todėl atatinamo stiprumo radio signalui keliauti iki Žemės reikėtų apie 50,000 Žemės metų — tai skaičius, kuris labai toli “nustumia” bet kokio ryšio galimybės, skaičius, kuris žmonijos civilizuo-tame gyvenime yra toli siekiantis ir pra-eitin ir ateitin, gi šiuo laiku ir turi-momis priemonėmis galimybė prilygsta beveik nuliui. Massachusetts Technologi-jos Instituto profesoriaus, fiziko Philip Morrison išsireiškimu: — “Ar kur nors mūsų galaktikoje rasim protingas būty-bes ar nerasim — tačiau kiekvienu atve-ju tos pastangos išjudina mūsų pro-tus”.

“TSUNAMI” — KRANTO BANGA

1983 m. gegužės m. 26 d., japonas žvejys, ties miestu Akita, šiaurės vakariniame Honšu provincijos krante, grįžęs iš žūklės ir rišdamas laivą prie krantinės, kartkartėmis žvelgė, kaip Japonų jūros smėlė-tame krante apie 40 vaikų žaidė lengvose pakrantės bangose. Nebaigęs galutinai pritvirtinti laivo prie krantinės, žvejys pas-tebėjo staigiai kylantį vandenį: “tsuna-mi” išgaštingai pats sau sušuko ir pasi-leido bėgti aukštesnėn kranto vieton (“tsunami” japoniškai — kranto banga). Prabėgęs kelioliką žingsnių instinktyviai žvelgė atgal — smėlėtos pakrantės vietoje milžiniškoje plūstančio vandens masėje plūduriavo skęstantys vaikai. Žvejys staigiu šuoliu metėsi atgal link laivo tikėdamasis gelbėti vaikus, bet tuo pačiu momentu jo laivas iškilo virš krantinės ir tarytum žaislas vartaliuodamasis atsidūrė ant krant-to. Apie 800 mylių nusitęsusi šiaurės vakarinėje Japonijos salos pakrantėje “tsunami” pasiekė apie 90 aukų. Tai buvo išdava vietinio žemės drebėjimo Japonų jūroje (apie 7,7 Richterio skalėje) — staigi banga apie 7 metrų aukščio pakrantėje, “nušlavė” jūron 180 namų ir sugriovė apie 500 įvairių pastatų, užtvindė žemes-nėse vietose laukų pasėlius, suardė ke-lius, geležinkelius, sugriovė 14 tiltų, prie-plaukose nuskandino virš 230 žvejų laivų ir virš 400 žymiai apgadino — “išsine-šė” jūron arba išmetė ant sausumos. Minėta banga ties Koreja ir Sibiru, sie-ksi apie 10 metrų aukščio pakrantėse, žvejams padarė mažesnius nuostolius, nes jie buvo anksčiau įspėti apie sklindančią “tsunami”, gi japonų seisminės stotys ne-suspėjo savus gyventojus laiku įspėti. Su pirmais žemės drebėjimo smūgiais Japonų jūros dugne (kurie jūros dugno paviršiumi sklido didesniu už garso sklidi-mo greitį) sklido ir “tsunami”, kurios greitis siekė 600 mylių per valandą dides-niuose gyliuose mažesne amplitūde ir apie 35 m.p.v. pakrantėse didesne amplitūde (bangos aukščiu). Bangos sklidimo greitis

“Tsunami” Portugalijos pakrantėje, 1775 m. lapkr. 1 d.

yra atvirkščiai proporcingas jūros gylio kvadratinei šakniai, bangos aukštis — atvirkščiai proporcingas kranto seklumai (žiūr. “Karys” Nr. 10, 1981 m. pslp. 467).

Honšu pakrantės drama kartojasi nuo senų laikų visuose Žemės rutulio vande-nyse. Pirmos žinios apie “tsunami” siekia 1450 m. prieš Kristų, kai Thera saloje pietrytiniame Graikijos pakraštyje buvo sunaikinta visa Mino civilizacija. Yra spė-jimų, kad “tsunami” Raudonojoje jūroje išgelbėjo Mozę nuo egiptiečių persekioji-mo. Su “tsunami” rišama ir Plato apra-šytas Atlantis žemyno paskendimas. Yra užsilikęs raižinys vaizduojantis 1775 metų lapkričio 1 dienos žemės drebėjimų ir pa-krančių bangos padarytus milžiniškus nuostolius Portugalijoje, kur žuvo apie 60,000 žmonių daugiausiai besimeldžian-čių bažnyčiose Visų Šventųjų dieną.

1883 m. rugpiūčio m. 26 ir 27 d.d. Karkatoa ugniakalnis (nedidelė saloje į vakarus nuo Javos) “paskandino” salą, sukeldamas 130 pėdų bangą aplinkni-ų salų pakrantėse, nuskandino virš 36,000 gyventojų ir sunaikino daug pa-statų. Minėta banga buvo pasiekusi net Anglijos krantus. 1896 m. Honšu srityje “tsunami” nuplovė virš 10,000 pastatų, nusinešdama virš 27,000 žmonių gyvybių. 1964 m. Aliaskos žemyne įvykęs žemės drebėjimas (8.4 Richterio skalėje) aplin-kiniuose vandenynuose sukėlė apie 10 metrų bangą, siekusią Kalifornijos Cres-

cent miestą (1500 mylių atstu). Havajų salas ir net Antarktiką. Aliaskos pakrantė-se, prie Kodiak, jūros dugnas “nusmuko” virš 10 pėdų; uostuose sunaikino daug laivų. 1946 m. balandžio m. 1 d. dėl Aleutuose įvykusio žemės drebėjimo, Ha-vajų salose “atklydus” banga paskandino apie 160 žmonių, susirinkusių pažiūrėti ateinančios “tsunami”.

Reikia pastebėti, kad vandenynų dug-no žemės drebėjimai mažesnio galingumo pasireiškia daugelyje vietų, sukeldami jū-ros pakrantėse labai staigų vandens lygio pakilimą, atatinamai žemės drebėjimo galingumui (apie 2 ar kiek daugiau Rich-terio skalėje). Tokios bangos — “tsuna-mi” būna vietomis nedidelės, tačiau vie-tomis padaro ir nuostolių. Tos bangos didžiausias griovimo pajėgumas yra kai banga nuo žemyno — kranto grįžta atgal jūron, — nežiūrint sumažėjusio bangos sklidimo pajėgumo, dėl trinties bangos su kranto žeme didėja jos aukštis, didėja viską pakeliui nušluojanti gravitacinė jėga. Žemės drebėjimų sukeltos bangos pakran-tėse yra labai pavojingos kai jie siekia 6 Richterio skalėje, arba daugiau, todėl šiuo metu Žemės paviršiuje įvairiose vie-tose yra išdėstytos sekimo stotys su prie seismografų pritaikytais kompiuteriais, kurių pagalba galima iš anksto nustatyti “tsunami” pasirodymų vietas. Tokių sto-čių yra tankiau, kur pasireiškia didesni žemės drebėjimai. □

Buvusį ilgametį KARIO Štabo narį
JONĄ RŪTENĮ IR JO ŠEIMĄ,
mirus jo broliui
PAULIUI RŪTENIUI
Australijoje, nuoširdžiai užjaučiame.

KARIO ŠTABAS

PASAULIO LIET. DIENOMS PRAĖJUS

Dar iki šiol nebuvusio masto antrosios Pasaulio Lietuvių Dienos jau praeityje. Jų programa su sporto švente, Pasaulio lietuvių seimu, dainų švente, lietuviška opera, Pasaulio lietuvių jaunimo kongresu, įvairiomis parodomis ir visa eile kitų renginių tikrai leido kiekvienam dienų dalyviui pasirinkti jam įdomesnius programos dalykus.

Prieš Pasaulio lietuvių seimą mūsų spaudoje nuskambėję pasisakymai dėl PLB uždavinių ir jos vietos išėivijoje sukėlė kiek aštresnių nuomonių pasikeitimo tuo reikalu, ir veiksmų darnos ieškančios išėivijos tarpe kėlė nerimą dėl dar galimų aštresnių ginčų pačiame seime. Nesigilinant ir nekartojant nesutarimų tarp PLB ir VLIKO priežasčių, jų nesugebėjimas surasti bendrą kalbą vykdant pagrindinius Lietuvos laisvinimo uždavinius, daugeliui atrodė nenormalus, perilgai užtrukęs ir kenkiąs ne tik išėivijos tarpusavei darnai, bet ir patiems laisvinimo darbams.

Visus maloniai nustebino seime paskelbtas PLB valdybos pirmininko Vytauto Kamanto ir Vliko pirmininko dr. Kazio Bobelio pareiškimas, kurį čia ir pacituoju: "Pasaulio Lietuvių Bendruomenės ir Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto atstovai, susitikę VI Pasaulio Lietuvių Bendruomenės seimo proga, sutarė

bendro respekto, lygiateisiškumo ir koooperacijos dvasioje tartis dėl Lietuvos laisvinimo veiklos. Numatyta, kad artimoje ateityje abiejų institucijų valdybos paskirs po tris asmenis tokio pasitarimo detalizuotam paruošimui. Paruošus planą abi valdybos susitinka bendros veiklos nustatymui. Parašai. Čikaga, IL, 1983 m. birželio 30 d."

Reikia tikėti ir linkėti, kad šis susitarimas neliks tik gražiais žodžiais, o abiem pusėms parodžius geros valios ir abipusės pagarbos, sudarys pagrindą vieningai tolimesnei veiklai ir padarys galą patriotinės išėivijos tarpusaviem ginčam.

Gal kai kam ir nemalonu buvo patirti, bet Lietuvių Bendruomenė pademonstravo sugebėjimą ne tik suorganizuoti tokio masto Lietuvių Dienas, bet jas ir tvarkingai ir organizuotai įvykdyti Pasaulio Lietuvių Dienų šūkis — Vienybėje su kovojančia tauta — parodė, kad LB ryž-

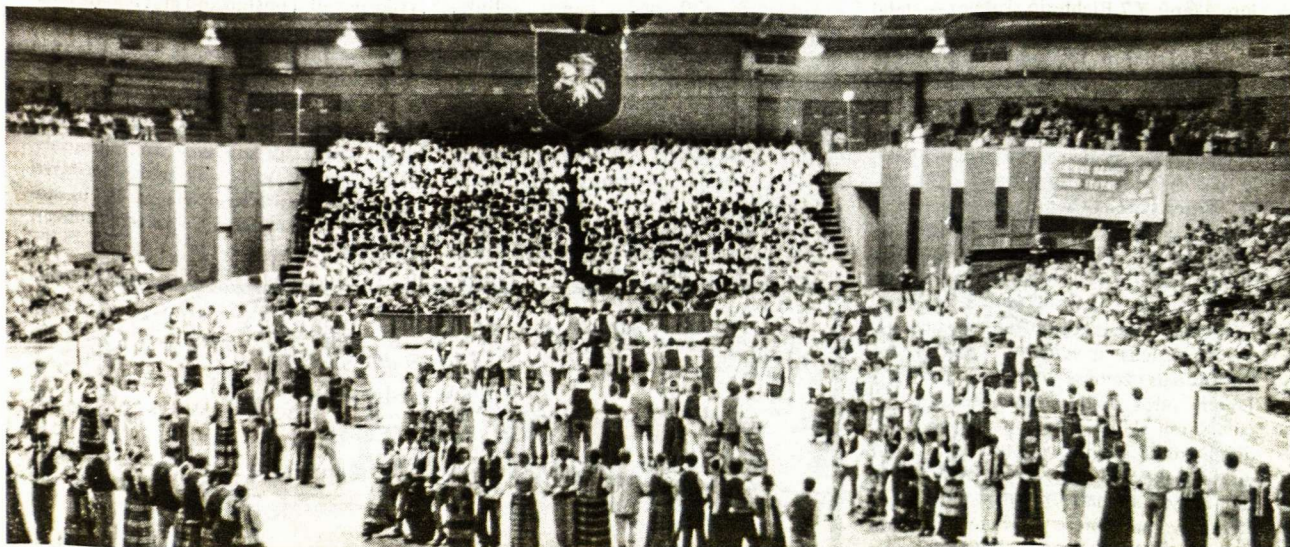
tingai vykdo savo pagrindinius tikslus: išlaikyti išėiviją lietuvišką, padėti pavergtai lietuvių tautai kovoti už jos teises ir rūpintis Lietuvos nepriklausomybės atstatymu.

Savaime suprantama, kad Pasaulio lietuvių seimas sudarė pagrindinę šių dienų dalį. Jo metu vyko kelios reikšmingos ir gerai paruoštos paskaitos ir čia per kelias dienas vyko gyvos diskusijos ir pasisakymai įvairiais lietuviškais reikalais. Džiugu, kad pasisakymai buvo kultūringi, neuzgaulūs ir dalykiški.

Pasaulio Lietuvių Dienos rado atgarsį ir amerikinėje spaudoje ir JAV vadovaujančių asmenų tarpe. Jas telefonu sveikino krašto prezidentas Ronald Reagan, senatorius Charles Percy, Čikagos arkivyskupas kardinolas Joseph Bernardin, Illinois gubernatorius James R. Thompson, Čikagos burmistras Harold Washington ir visa eilė kitų.

Į naują Pasaulio Lietuvių Bendruomenės vadovybę kandidatavo du sąrašai — vienas iš Kanados ir antras iš JAV. Balsuojant 68 balsais prieš 43 buvo išrinktas JAV sąrašas. Jos pirmininku ir toliau kitiems penkeriems metams lieka Vytautas Kamantas. Kiti PLB valdybos nariai yra: Mykolas Drunga, Algimantas Gečys, Birutė Jasaitienė, Romualdas Kudukis, Milda Lenkauskienė ir Tomas Remeikis. □

1983 m. liepos 3 d. Čikagoje — Jungtinė taut. šokių grupė. P. Bivainio nuotr.

ARTINKIME PABALTIEČIŲ APSIJUNGIMĄ

Vilkai gerai žino prigimtį: iš kaimenės atsiskirti vieną, greitai pavaikyti, išgaudinti ir pasipiauti. Taip buvo okupuotos Pabaltijo valstybės 1940 metais plėšriosios Sovietų Sąjungos. Ji, vos nugirdusi apie tų valstybių bandymus ar pastangas apsiungti, tuojau įniršusiai šokdavo, melagingiausiai šaukdama, esą, ruošiamas Estijos-Latvijos-Lietuvos sąjunga gręsianti taikai ir bus pavojinga Sovietų Sąjungai...

Ypatingi yra artimi lietuviai ir latviai. Iš tiesų, tai buvo viena tauta. Ilgainiui kiek pamašyta, skirtingai apkrikštyta, o per keletą šimtmečių pradėjo netgi truputį skirtingai kalbėti. Buvo praleista geriausia proga apsiungti 1918 metais į vieną valstybę, gal ir kalbas kiek apvienodinti.

Pasirodo, apie lietuvių-latvių vienybę, artimą bendravimą buvo rašyta jau lietuviškos spaudos draudimo laikais. Prūsų Lietuvoje leidžiamoje "Ausroje" 1884 metais, nr. 7-8 Jonas Šlūpas paskelbė rašinį:

"Baltijos Vėstnesis" yra daug kartu padavinėjęs įtalpą "Ausros" su persergėjimais maloningais ir gražiais. Linksmu, kad vadovai latvistės neužmiršta paliginti gyvenimą Lietuviu su savųjų. Tokiu juk būdu ir galima vienas su kitu gerai susipažinti. Norime, kad bicziulistė, kuri senovėje gaivino szirdis Latviu ir Lietuviu, ir sziandien neatausztu: blogai butu, jeigu broliai savaitarpe nesutiktų". (280 psl.)

Po kelių dešimčių metų vėl tik gražiais žodžiais dalintasi, vienybėn neapsijungta.

Nepriklausomybės laikotarpiu daug žymių asmenų bandė visas tris valstybes sujungti, ne tik vieni kitų vėliavas iškelti (kas buvo daroma tautinių švenčių dienomis). Atsiminimuose skaitėme, nors ne visi suspėjo užrašyti — pasimirė. Gen. Stasys Raštikis savo knygoje, labiausiai IV tome "Lietuvos likimo keliais" (išl. 1982 m.) tai pakartotinai iškelia, nesutarimus pakreipia link kitų.

Užsienyje pabaltiečiai drauge mini bausiosius birželio mėnesio išvežimus, vykdytus Sovietų Sąjungos, ir kitaip bendrauja. Argentinoje lietuvių-latvių-estų kariai: sudarė ir pasirašė draugiškumo sutartį, net su visų trijų valstybių tautiniais ženklais, skaitlingais parašais. (žiūr. "Karys" nr. 6, 1971 m.). JAV-ėse pabaltiečiai sudarė atskirą jungtinį — Santalką. Iš lietuvių pusės atžymėtiną sutartį pasirašęs dr. K. Valiūnas, tuometinis VLIKo pirmininkas.

Ne vien lietuviai stengiasi artimiau bendrauti. Latvių istorikas dr. Edgars Andersons panašiomis temomis senokai rašo. Sakysime, 1971 m. J. G. Herder Institut Marburg/Lahn (Vokietijoje), savo leidiniuose atspausdino minėto autoriaus studiją "Die Baltische Frage und die Internationale Politik der Allierten und Assoziierten Maechte bis zum November 1918". Kitas jo rašinys, ten pat, 1977 m. Karinį tų valstybių klausimą jis nagrinėja Institutum Balticum 1969 m. rašinyje "Die militaerische Situation der baltischen Staaten". Psl. 145-155 rašoma Lietuvos karinio pajėgumo tema ir pan. Kariuomenėje Lietuva turėjusi 24,000 vyrų, iš kurių 1100 karininkų, 1400 puskarininkų. Pasienio sargybos 3500 vyrų, šauliai — 55,000 vyrų. Teoretiškai Lietuva būtų galėjusi mobilizuoti iki 250,000 vyrų. Ir t.t.

Dr. E. Andersons žurnale "Scandinavian Studies" nr. 54/1, 1982 rašo anglų kalba, kad Pirmojo Pasaulinio karo pabaigoje Suomijai atsistatyti kariniai padėjusi Vokietijai, iš dalies net Estijai ir Latvijai. Gi Lietuva į Vokietiją žiūrėjusi kaip į prispaudėją (53 psl.).

Galvota apie Skandinavijos ir Pabaltijo sąjungą, dar gal įtraukiant Lenkiją su Rumunija. Artimesnė atrodė Suomijos-Estijos jungtis, ir Latvijos-Lietuvos, nes tos valstybės giminingos. Latvijos-Estijos sąjunga gyvavusi iki 1923 metų (55 psl.).

Nemanau ieškoti ištraukų, citatų, nesileisiu į nagrinėjimus, svarstymus. Jungties siekiantieji patys suras vienokių ir kitokių motyvų. Betgi gyvesniam padėjimui reikia parengti gerą knygą, nušviečiančią bent Lietuvos-Latvijos-Estijos sąjungos pastangas ar savotišką būvimą, įskaitytinai karinį bendravimą. Žmonės keičiasi, vadovai keičiasi, mirtis visus iškerta. Atėję nauji asmenys pradeda iš naujo, stokoja duomenų, nežino buvusio ar istorinio pagrindo, gali klaidžioti, verstis senų popierių krūvose, iki suranda senai žinomą sutarimą ar mintį, ar pasižadėjimą. Nei joks advokatas, nei joks teisėjas negali deramai vykdyti įsipareigojimų, po ranka neturėdamas detališkų knygų, raštų.

Todėl siūlau lietuviams imtis iniciatyvos tokią knygą apie Lietuvos-Latvijos-Estijos pastangas apsiungti rinkti, sudaryti, išspausdinti. Tai būtų labai svarbus vadovas tų valstybių tolesnei jungčiai. Gal tatai darytų Santalka, jau dabar jungianti visų trijų valstybių žymius

asmenis. Gal jie nutars parengti ir antrą sąjungos tomą, įjungiant kai kurias kitas valstybes. Kiekviena valstybė galėtų sau pasirinkti redaktorių, kuris parengtų jo kalba rašinius ir taip visų trijų (ar daugiau) valstybių atstovai. Žiūrėti, kad nebūtų didokų prieštaravimų. Ir vieną rašinį reiktų parengti bendrai visiems redaktoriams.

Su tokia knyga, tarsi Pabaltijo naujuoju Aukuru, privalėtų sėsti prie posėdžių stalo ir vykdyti kas surašyta ir ieškoti tolesnių bendravimų. Į Pabaltiečių knygą — Aukurą, nors gal parinks kitą vardą — įtraukti bendravimus nuo pat mažens nuo skautų ir t.t. Gal kalbininkai rastų būdų kaip vieni kitiems tų kalbų mokytis. Gal lietuviai-latviai kalbininkai rastų šių kalbų artėjimui pagrindų. Toliau studentų, sportininkų bendravimai, kas nuolatos vyksta, tuo tenka nuoširdžiai džiaugtis.

Labai jautri tema: jaunimo bendravimas. Kur kas naudingiau, jei vykytų vedybos tarp pabaltiečių (lietuvių ar latvių, ar estų), negu su visai svetimos tautybės asmenimis, kaip dažnai būna, kažin kodėl nesuradus iš savo tautos patinkamų. Tuo būtų užkirstas ar gerokai pri laikytas nutautėjimo dalgis. Tėvai irgi daug mieliau į savo šeimą priims ką iš pabaltiečių, o ne brazilą, australą ar vokietį.

Būtų kas kita, jei lietuviai, lietuvaitsės, sukūrę šeimą su svetimaisiais, juos iš kart sulietuvintų, išmokytų savo kalbos, aiškintų papročius, įpratintų skaityti lietuvių kalba parašytas knygas ir t.t. Dėl lietuvių tautos silpnumo taip tik labai retai įvyksta, o dažniausiai mišrios lietuvių šeimos nueina velniop — tiesiai į kitos tautos katilą. Čia kalti ir tėvai, leisdami savo vaikams meilikautis su svetimaisiais. Jie turėtų nuo pat jaunystės savo vaikams gerai išaiškinti, kad svietimieji galėtų bendrauti tiktai drauge mokydamiesi lietuviškai. Menka nauda iš "maišyto lietuviško kraujo šeimos", jei tokie nekalba lietuviškai, negalvoja lietuviškai, neveikia lietuviškai. Žiūrėkite, iš savo žemių išvaryti arabai nori kovoti, nori būti sužeisti, nori mirti už savo būsimą laisvą tėvynę. Panašių pavyzdžių pilna. O lietuviai?

Nebūtų pikta, jei iš maišytų lietuvių-latvių šeimos užaugtų pabaltietiška galvojančias, jug toks nebus lietuvių tautai prietas.

Vienų lietuvių yra mažai. Mišriose šeimose negalima žūti, nes tuo patys sau kertame galvas. Junkimės, pabaltiečiai, draugėn, bendrai kovokime. Parenkime gerą knygą, kuri būtų tarsi kelrodžiui didesnei kelionei.

Algirdas Gustaitis

RAMOVĖNAI AUSTRALIJOJE (LKVS "Ramovės" Adelaidės skyrius)

Prasidėjus emigracijai iš Vokietijos stovyklų, tarp dešimties tūkstančių į Australiją atvykusių lietuvių, buvo nemažas skaičius ir buvusių Lietuvos kariuomenės karių. Jau pirmaisiais metais buvo daromi žygiai šiuos vyrus koku nors būdu suburti krūvon. Adelaidėje šios iniciatyvos ėmėsi būrelis buvusių karininkų, kurie 1951 m. birželio 10 d. įsteigė buvusių Lietuvos karininkų Savišalpos Draugiją. Netrukus Amerikoje susiorganizavo LKVS "Ramovė", kuri ragino visuo-

se kraštuose gyvenančius buvusius karius steigti šios organizacijos skyrius, kurių nariais turėtų būti visi buvusieji kariai. Ši Savišalpos Dr-ja nedelsiant persiorganizavo į LKVS "Ramovės" Adelaidės skyrių.

Skyriaus steigėjais buvo: A. Levickis, T. Lasauskas, A. Urnevičius, A. Rūkštelė, K. Taparas, ir Č. Zamoiskis. Pirmame susirinkime išrinkti: A. Levickis, K. Taparas, A. Rūkštelė ir Č. Zamoiskis. Keletą pirmųjų metų skyrius gyvai reikėsi visuomeniniuose ir politiniuose baruose. Rengė viešus kariuomenės atkū-

rimo minėjimus, savo kukliais ištekiais rėmė savaitgalio mokyklą ir jaunimo organizacijas ir t.t. Tačiau, prasidėjęs išskirtimo laikotarpis, žymiai pristabdė visokeriopą veiklą, įskaitant ir ramovėnus. Šiai laikinai stagnacijai turėjo įtakos ir įsivyravusi nuomonė, kad ramovėnai, neturėdami prieauglio, yra pasmerkti neišvengiamam sunykimui. Žinoma, šios nuotaikos, palietė ne vieną ramovėną. Bet po kiek laiko pats gyvenimas įrodė, kad tokios nuomonės nevisiškai yra pagrįstos. Dažnos organizacijos egzistencija ir likimas daugeliu atveju priklauso ne nuo

L. K. V. Sąjungos Ramovės Adelaidės skyriaus nariai.

laiko ir aplinkos sąlygų, bet nuo asmenų, kurie tai ar kitai organizacijai vadovauja. Be iniciatyvos ir neveikli valdyba per trumpą laikotarpį gali sužlugdyti kartais gana pajėgią organizaciją. Su polėkiu ir energingi vadovai ta pačią organizaciją gali ne tik prikelti gyvenimui, bet ir išvesti jį į pirmaujančių eiles. Kaip tik taip atsitiko ir su šiuo skyriumi.

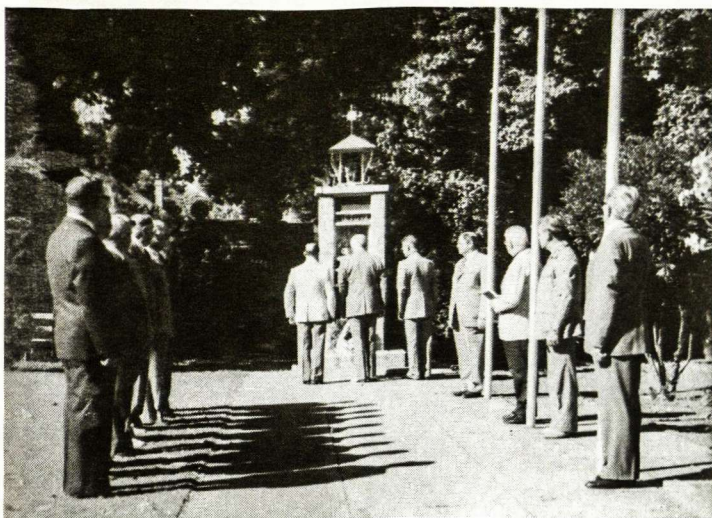
Po ilgoko merdėjimo ir kalbų apie skyriaus likvidavimą, 1961 m. į skyriaus valdybą buvo išrinkti: Č. Zamoiskis, pirm., A. Levickis, sekr. ir J. Jasytis, izd. Su šia valdyba prasidėjo skyriaus "prisikėlimas". Atgaivinant skyriaus veiklą daug iniciatyvos parodė ir įdėjo širdies tuometinis pirmininkas Č. Zamoiskis. Nedelsiant buvo susigrąžinti atkritę ar išbraukti ir pritraukti nauji nariai. Iš keliolikos narių

skyrius netrukus paugėjo iki šešiasdešimt.

Buvo dažniau šaukiami susirinkimai — su paskaitomis ir diskusijomis. Vėl aktyviai įsijungta į bendruomeninę ir politinę veiklą. Ramovėnai buvo sumanytojai ir iniciatoriai Adelaidės Lietuvių Namų sodely pastatyti paminklą žuvusiems už Lietuvos laisvę. Turėta minty Karo Muzėjaus sodely buvusio nežinomam kareiviui paminklo kopija idėjine ir apeigine prasme. Buvo priimtas skulptorės I. Pocienės projektas. Statybą prižiūrėjo arch. K. Reisonas. Ramovėnai teikė darbo jėgą ir lėšas. 1968 m. paminklas buvo galutinai užbaigtas ir kun. A. Kazlauskio pašventintas. Į paminklo pamatą įmūryta titulinė akmens plokštė, po kuria įdėtas statybos aktas, Lietuvos žemėlapis, "Ramovės" ženkliukas, gabalas gintaro, penkių litų moneta ir sauja Lietuvos žė-

mės. Šis paminklas yra virtęs visų mūsų tautinių švenčių susikaupti vieta. Po kiekvienų tautinės reikšmis iškilmių, visi dalyviai renkasi prie paminklo. Ilga eile išsirikiavus ramovėnams, nuleidžiamos šventės proga iškeltos vėliavos, giedant maldą ir Tautos Himną. Ši kukli tradicija yra tapusi jaudinančiomis apeigomis.

Adelaidės ramovėnai yra susikūrę ir daugiau tradicijų, kurių rūpestingai laikomasi, ir kurios yra giliai jaugusios į skyriaus gyvenimą. Pav., ramovėnus, sulaukusius 65, 70, 75 ar 80 m. amžiaus, skyriaus valdyba viešai susirinkime pasveikina ir įteikia tam tikslui paruoštus adresus. Mirus nariui, bažnyčioje karstas apdengiamas tautine vėliava. Prie karsto per pamaldas stovi ramovėnų garbės sągybą. Karstą neša taip pat ramovėnai.

Adelaidės ramovėnai padeda vainiką prie Lietuvos Žemės paminklo Šv. Kazimiero bažnyčios sodelyje, Adelaidėje.

Kiekvienais metais lapkričio 11 d. (minint I. D. Karo pabaigą) Australijos karo veteranai prie jų žuvusiems paminklo pievelėje susmaigsto mažus kryželius su žuvusių pavardėmis. Ramovėnams taip pat buvo leista įsmeigti tokius pat kryželius su žuvusių ar mirusių lietuvių karių pavardėmis. Šis gražus paprotys ramovėnų rūpestingai kartojamas kiekvienais metais.

1962 m. Adelaidėje gyvenę Lietuvos kariuomenės savanoriai (dabar visi jau išmirę) padovanojo skyriui vėliavą. Įteikimo akte įrašyta, kad ši vėliava būtų ir pasilikta ramovėnų darnaus darbo ir dvasinės vienybės ženklui; nuolatos jų širdyse žadintų savosios Tautos ir Tėvynės meilę

ir lydėtų skyrių jo darbuose ir siekimuose už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. Vėliava laikoma Lietuvių Namų muzėjuje. "Ramovės" ir tautinių švenčių metu vėliava su palyda dalyvauja pamaldose ir minėjimų iškilmėse.

Adelaidės skyrius iškėlė reikalą artimiaus bendradarbiauti tarp savęs visiems Australijoje esantiems "Ramovės" skyriams. Šiam tikslui buvo sukviestas pirmas skyrių atstovų suvažiavimas 1962 m. Adelaidėje, tuometinio skyriaus valdybos pirm. Č. Zamoiskio sodyboje. Suvažiavime dalyvavo 20 atstovų. Buvo aptarti Australijos ramovėnų bendri ir specifiniai reikalai. Prieita išvados, kad tokie suva-

žiavimai yra reikalingi ir naudingi.

Vėliau dar du tokie atstovų suvažiavimai įvyko Adelaidėje ir po vieną Melbourne ir Sidnėjuje. Šie suvažiavimai turėjo nemažą įtakos tolimesnei skyrių veiklai išjudinti ir juos suartinti.

Prie skyriaus narių skaičiaus augimo daug iniciatyvos parodė penkis metus buvęs skyriaus pirmininkas K. Taparas. Jo iniciatyva į skyrių buvo pritraukta nemaža buvusių karių. Šiuo metu skyriuje yra apie šimtas narių. Švenčiant skyriaus 32 metų sukaktį, galime pasidžiaugti, kad pranašavimas apie šio skyriaus sūnykimą nepasitvirtino. Priešingai, skyrius yra pačioje savo veiklos aukštumoje.

Skyriaus valdyba įvairiais būdais, bet dažniausia ruošiant įvairius parengimus, kas metai sutelkia gana stambias pinigų sumas, kuriomis remia jaunimo organizacijas. Vasario 16 gimnaziją, įvairius fondus, spaudą ir k. Buvo išplatinta žymus skaičiai egzempliorių visų trijų tomų "Kovos už Lietuvos laisvę". Šių knygų išleidimui Adelaidės skyrius yra paaukojęs netoli tūkstančio dolerių. Bendrai, kas metai tuo būdu išdalinama įvairiom institucijom virš tūkstančio dolerių, o tai Australijos sąlygomis yra gana imponuojanti suma.

Skyriaus valdybos darbui talkina ramovėnų žmonos. Jų pastangomis paruošiami pietūs, įvairios vaišės, kurios atneša gana apčiuopiamų pajamų.

Laiko slinkyje daug kas užmirštama ir nueina į praeitį nepalikus pėdsakų. Retai beprisimenami ir asmenys kantriai nešę savo pareigų našta skyriaus valdybose ir tuomi apčiuopamai prisidėję prie skyriaus augimo ir jo egzistencijos. Nėra įmano-

Tautos Šventės iškilmėse, nuleidžiant vėliavas prie Žuvusių už Lietuvos Laisvę paminklo, Lietuvių Namų sodelyje. Deš. išsirikiavę Adelaidės ramovėnai.

ma išminėti visus skyriaus valdybose buvusius ramovėnus. Per visą tą laikotarpį valdybos pirmininkais buvo: A. Levickis, Č. Zamoiskis, V. Patašius, J. Stačiūnas, K. Taparas, P. Mikužis, B. Kryžanuskas ir pastaruosius ketvirtus metus V. Vosylius.

Skyriuje viešpatauja solidarumas, draugiškos nuotaikos ir gyva bei nuoširdi veikla. Galima tikėtis, kad skyrius ir ateityje bus gajus ir veržlus. Kai daugelis išeivijos organizacijų silpsta ar jau yra sunykusios, Adelaidės "Ramovės" skyrius gali būti pavyzdžiu kitom organizacijom, kaip galima darniai ir našiai dirbti ir pasitarnauti savajai bendruomenei ir tautai.

B. Straukas

KOMPOZITORIUS KLEMENSAS VYTAUTAS GRIAUZDĖ

Šių metų gegužės 31 dieną, Vilniuje mirė kompozitorius Klemensas Vytautas Griauzdė. Žurnalo KARYS puslapiuose jį dera prisiminti net dviem atvejais: pirmasis — jis 12 metų buvo P.L.P. Karo mokyklos žygio dainų instruktorius ir mokyklos choro dirigentas; antra — jis bene vienintelis rūpinosi ir daug parašė žygiui tinkamų dainų, kurios iki šiol tebėra populiarios kiekvieno Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės kario širdyje. Kas gi nežino populiariosios SUTEMS TAMSINAKTUŽĖLĖ, arba Tra-Ta-TA... KAI UŽGROJA, arba O PATRANKA, PATRANKĖLĖ..., arba smagios ALUTIS (Padariau alutį vienų avižų...).

Klemensas Griauzdė gimė 1905 metais birželio mėn. 1 d. Rygoje, Latvijoje. Kilus Pirmajam Pasauliniam Karui jo tėvą, Petrą Griauzdę, vėl pašaukė caro kariuomenėn (karinę prievolę jau buvo atitarnavęs ir išėjęs atsargon puskarininkio laipsniu). Visa šeima buvo evakuota ir atsідūrė Vitebsko mieste. Ten jis lankė lietuvių gimnaziją Tulavoje. Pilnos gimnazijos kursą baigė prie Švietimo Ministerijos — externu 1936/37 metais. Tėvas visą laiką buvo Karpatų fronte. Buvo pakeltas į viršilios laipsnį (feldfelbelio). Kilus 1917 metų revoliucijai, grįžo į Vitebską ir buvo Vitebsko lietuvių batalijono sąstata. Į Lietuvą buvo parvežtos trys didesnio formato nuotraukos iš bataliono gyvenimo ir padovanotos V. D. Karo muziejui.

1918 m. visa šeima grįžo vėl į Rygą. Tėvas užmezgė ryšius su tėviške Lietuvoje (Saločių valsč.) ir rengėsi kuo skubiausia grįžti ir įsijungti į kuriamą Nepriklausomos Lietuvos kariuomenę. Deja, ligos pakirstas mirė 1919 m. Palaidotas Rygoje.

K. V. Griauzdė

Visa šeima į Lietuvą grįžo 1919 m. gruodžio mėn. Būsimasis kompozitorius Klemas buvo jau anksčiau grįžęs. Trumpai sustojus Saločių valsčiuje, persikėlė gyventi Šiaulių apskritin į Linkuvos miestelį. Ten, iš motinos pusės, gyveno daugiau giminių. Nelengvas ten buvo gyvenimas, tačiau visi nedatekliai buvo nugalėti. Be Klemo, kaip paprastai, sutrumpintai ji šeimoje vadino — šeimą sudarė našlė motina, sesuo ir trys broliai. Netrukus Klemensas pradėjo mokytis vargonininkauti pas Linkuvos gimnazijos mokytoją ir vargonininką (lankiusį Rygos konservatoriją) K. Jovaišą. Savistoviai pradėjo vargonininkauti 1924 m. Lauksodžio parapijoje) 17 km į šiaurę nuo Linkuvos). Tobulinosi toliau, lankė vargonininkų kursus. Jau dirbdamas Lauksodyje organizavo jaunimą, chorą ir net su jaunu choru koncertavo. Pašauktas kariuomenėn, karinę prievolę atliko kariuomenės Teisme. Atsargon išėjo 1927 m. vyr. pusk. laipsniu. Vėliau buvo pakeltas į viršilios laipsnį. Būdamas kariuomenėje pradėjo lankyti Kauno Konservatoriją.

Apie muziką - kompozitorių, Lietuvių Enciklopedijos septintame tome (481-482 psl.) muzikas Jeronimas Kačinskas rašo:

“Nuo 1926 mokėsi Kauno konservatorijoje, kurioje baigė chorvedybos, vargonų ir kompozicijos klases. Kompoziciją baigė pas kompozitorių Juozą Gruodį, 1928 - 40 Karo mokyklos Kaune muzikos skyriaus vadovas. Muziką dėstė Augštuosiuose Kūno kultūros kursuose, IV Kauno gimnazijoje ir kurį laiką vargoninkavo studentų bažnyčioje Kaune, bei vadovavo Jaunosios Lietuvos s-gos centriniam chorui, su kuriuo koncertuodamas yra aplankęs kaimynines Pabaltijo valstybes. 1937 dirigavo jungtinį chorą J. L. s-gos dainų šventėje Kaune. 1941 m. G. buvo pakviestas VDU chorui vadovauti. Nuo 1940 Kauno konservatorijos muzikos teorijos lektorius. Kelerius metus buvo Jaunimo teatro ir Jaunojo dramos teatro dirigentas. G. pasižymėjo kaip chorvedys ir organizatoras — parašęs daug dainų solistams ir chorams. Žymiausieji jo kūriniai yra Variacijos ir Fuga fortepijonui solo ir kantata Jaunoji Lietuva. G. kūryba tautinio-romantinio charakterio. Šalia tiesioginės muzikinės veiklos G. aktyviai dalyvavo Lietuvos periodinėje spaudoje, keldamas įvairius muzikinius klausimus.”

Už nuopelnus kultūrinėje veikloje, Nepriklausomoje Lietuvoje, buvo apdo-

Karo Mokyklos choras Kauno Radiofone, 1938 m. Vasario 16 d. Viduryje K. V. Griauzdė ir plk. Šarauskas.

vanotas: Dešimtys metų Lietuvos Nepriklausomybės Medaliu, D.L.K. Gedimino IV laipsnio ordenu, Jaunosios Lietuvos žymenių ir Latvijos ordenu (jo laipsnio ir pobūdžio giminės nebeprisimena)

Būdinga, kad sovietinėje spaudoje, tiek minint Kompozitoriaus 75 m. amžiaus sukaktį ("Literatūra ir Menas" 1980 m. Algimantas Acevičius) tiek jam mirus ("Literatūra ir Menas" 1983 m. Vaclovas Juodpušis) nepamini, kad Klemensas Vytautas Griauzdė buvo Karo Mokyklos lektorius - instruktorius žygio dainom o taip pat ir mokyklos choro dirigentas net dvyliką metų.

Antra — tuose straipsniuose jam neprikergiamos sovietinės panegyrikos ir sovietiniai liaupsinimai. Paminėta tik, kad tai nusipelnęs LTSR artistas. Peršasi išvada, kad jis sugebėjo išlikti tyros sąžinės Lietuvos sūnum, visą savo energiją ir talentą skyręs muzikai. Matyt, tai buvo darbšti, kasdieninė, bet labai reikalinga, vargo pelė — niekam neužkliūvanti.

Tenka dar pridurti, kad kompozitorius K. Griauzdė buvo reiklus pedagogas, auklėtojas — vyresnysis draugas, plačios erudicijos muzikas. Mėgo tuos, kurie noriai sėmėsi gyvenimo patirties, o buvo principingas, kai studento darbe pastebėdavo abejingumą.

Šias eilutes rašančiam, amžinos atminties K. V. Griauzdė prisimintinas iš 1932 ir 1936 m. esant P.L.P. KARO MOKYKLOJE ir dažnai jam talkinant žygio dainų mokyme.

Jonas Rūtenis

J.A. Ginkl. . . atkelta iš 363 psl.

pozicijos tam tikrais laikotarpiais į kitą, kurių yra apie 23 kiekvienai raketai. Tokiu būdu, rusai iš satelitų sekdami raketų laidymo pozicijas, negalės tiksliai nustatyti raketos MX buvimo vietos. Visų tos rūšies raketų pozicijų išdėstymo plotas siekia apie 45,000 kvadratinų mylių — 116,000 kv. km. Tokių raketų, su daugeliu laidymo pozicijų, numatoma pagaminti apie 200 ir tam reikalui paskirta 33 bil. dol. Galutinė MX raketų gamybos ir pozicijų įrengimų programa numatoma baigti 1990 metais.

Prie strateginės MX raketos, prijungiama mažesnė strateginė raketą "Pershing" II, vežiojama ant laidymo platformų, branduolinės energijos užtaisui, skirta papildyti NATO strateginius ginklus Europoje. Numatytoms 108 "Pershing" II raketoms pagaminti skirta 1,7 bil. dol. ir NATO valstybių ginklavime jos bus tik 1984 metais. "Pershing" II tolinas — 1000 mylių — 1600 km., raketos pagerintos elektroniniais valdymo įrengimais, kurių pagalba bus atsiekta didesnis taikinio kludymo tikslumas.

Keturiolikai prekinių laivų, kurie yra pritaikyti vežioti karinius reikmenis, skirta 1,8 bil. dol. Ginklai,

šaudmenys, kuras, aprūpinimas ir kiti reikmenys bus pakrauti specialiuose įpakavimuose ir laivas, bet kurioje prieinamoje pakrantėje, galės be dokų išsikrauti. Šių laivų tarnyba bus išskirtinai civilinė. □

LAIŠKAI KARIUI

Dėl Stasio Griežės laiško KARIO redakcijai, paskelbto KARY 4 Nr. (1983)

Spaudos etikoj yra įsivyravęs paprotys, kad minint spaudoje asmenį, pridedamas jo turimas ar turėtas aukščiausias mokslinis ar karinis laipsnis, neatsižvelgiant, kokį laipsnį turėjo aprašomuoju laiku, ypatingai rašant apie asmenis, kurių nebėra gyvųjų tarpe. Visai nebūčiau prasižengęs spaudos etikai, jei tame rašinyje A. Gustaitį būčiau pavadinęs generolu, o Praną Gudyną kapitonu; bet aš pasirinkau vidurį ir pavadinau tais laipsniais, kokius jie turėjo, kai tekdavo susitikti (nors su kpt. Pranu Gudynu mūsų ryšiai nenutrūko iki jo žuvimo).

Kadangi S. Griežė dėl J. Pajaujo nepakėlimo į karininkus nenurodo jokios priežasties, turiu papasakoti gan sudėtingą nepakėlimo ir Karo mokyklos viršininko sprendimui pasipriešinimo istoriją.

Pirmiausia, turiu pasakyti, kad J. Pajaujis buvo prasikišęs savo išsilavinimu, nes buvo Vakarų Europos Universitetų auklėtinis, be to, mokėjo trumpą ir lengvai galėjo sekti dėstomas paskaitas — vadovėlių nebuvo. Dažnai jo užrašų nuorašais daug kas naudojosi; be to, jis

buvo rimtai pasiryžęs tapti karininku ir, išrinkus jį į Steigiamąjį Seimą, atsisakė Seimo nario vietos, o pasiliko baigti Karo Mokyklą, kai kiti — Kazys Biliūnas ir dar pora išvyko į Seimą nebaigę Karo Mokyklos.

Nepakėlimo priežastis

Mokyklos kursas buvo pasibaigęs, naujų dalykų nebedėstė: svarbesnių paskaitų rašto darbai buvo grąžinti, tik buvo ne-grąžintas taktikos rašto darbas, bet tema buvo lengva ir nekėlė rūpesčio kam nors suklupti. Budėjau Mokykloje būdinčio karininko pavaduotoju. Atėjęs mokyklos viršininkas pulkininkas lt. Tvaronas paliepė mokyklos auklėtinius surinkti į vieną salę, kur jis atnešė taktikos rašto darbus. Mokyklos auklėtinius surinkau 1-os kuopos valdyklon ir nuėjęs pas budintį karininką pranešiau, kur mokiniai susirinko. Mokyklos viršininkas iš lektorių kambario atsinešė pluoštą rašto darbų ir mano lydymas, ėjo į 1-os kuopos valgyklą. Lipdamas laiptais atsiskleidė vienas rašto darbas, ir rodydamas, sako: “Praš mok. Purnas, aš mok. Pajauju pastačiau penkis su pliusu”. Ir sąsiuvinyje spindėjo raudona penkiukė su raudonu pliusu. “Bet jo karininku neišleisiu”. Tą atskleis-tą rašto darbą jis rodė visai mokyklai. Priėjo prie Pajaujo ir paduodamas rašto darbą, pasakė: “Ką tamsta čia prirašei, tamsta daugiau moki už mokytojus?”... Ir matėsi, kad Mokyklos viršininkas laukia atsiprašymo ir pasiteisinimo dėl nukrypimo nuo dėstomos taktikos reikalavimų; tačiau J. Pajaujis vietoj atsiprašyti, pasakė: “Galim pasiginčyti, aš savo tezę apginsiu”. Toks pasakymas buvo Mokyklos viršininko dėstomos pozicinio karo taktikos atmetimas ir plk. lt. Tvaronas nebegalėjo tokio įžeidimo pakęsti ir įsakė J. Pajaujui tuojau apleisti salę, eiti į Mokyklos raštinę, kur rasiąs atleidimo ir paskyrimo raštus. J. Pajaujis norėjo dar kalbėti, bet viršininkas nebeleido ir įsakė tuojau apleisti salę ir J. Pajaujis nusiminęs išėjo...

Greit paaiškėjo, kokį rašto darbą J. Pajaujis parašė. Mokykloje buvo dėstoma pozicinio karo taktika, pagal rusų generolą Drogomirovą, o J. Pajaujis, mokėjęs vokiečių ir prancūzų kalbas, parašė apie visai naują, karo mokslė tik atsiradusią, partizaninio karo taktiką, pagal generolą Fošo, iš kovų su rifkabilais.

Išleistuvių puotai rengti komitetas, kurin buvo paskirti: 1-os kuopos Chmeliaus-kas, Urbšas, S. Darius ir iš 2-os kuopos pora auklėtiniai, pasiryžo gelbėti J. Pajaujį. Pirmuoju smuiku griežė Chmeliauskas, nes jis, kaip buvęs karo valdininkas prieš įstojant Mokyklon, dirbo aukš-tose pareigose, turėjo pažįstamų aukšt

laipsnio karininkų. Dėl J. Pajaujo nepakėlimo į karininkus, įsikišo Vyriausias Štabas pranešdamas, kad auklėtinio pakėlimą ar nepakėlimą į karininkus sprendžia auklėtojų taryba balsų dauguma. Plk. lt. Tvaronas, matydamas mokytojų taryboj savo pralaimėjimą, gavo pasimatymą pas Prezidentą Stulginskį ir Stulginskis savo partijos priešų neužtarė. Iš Prezidentūros atėjo raštas, kad dėl auklėtinių pakėlimo į karininkus galutinis žodis yra Mokyklos viršininko. Pralaimėjęs pastangas dėl J. Pajaujo pakėlimo į karininkus, puotai rengti komitetas pakvietė J. Pajaujį į išleistuvių puotą garbės svečiu. Mokyklos viršininkas užprotestavo, bet jam buvo pasakyta, kad gali sugriūti visa puota, nes daug auklėtinių puotoje nedalyvavus. (Mūsų būriui paty-lom buvo pranešta, jei J. Pajaujui neleis sėdėti prie garbės stalo, tai būrys puotoje nedalyvaus). Mokyklos viršininkas buvo priblokštas tokio auklėtinių elgesio ir nežinojo kas daryti. Bet Prezidentūra, per Seimo narį K. Biliūną, sužinojus, kad Prezidento sprendimu yra labai nepatenkinti Mokyklos lektoriai ir būsimieji karininkai, patarė Mokyklos v-kui leisti J. Pajaujui sėdėti prie garbės stalo, nes prezidentas puotoje negalės dalyvauti. Taip užsibaigė byla ir J. Pajaujis išleistuvių puotoje sėdėjo prie garbės stalo, nors pagal pareigas kairiajam sparne.

Prezidentas A. Stulginskis išleistuvių puotoje nedalyvavo: dalyvavo A. Smetona, kuriam prezidentaujant IV laida pradėjo mokslą, todėl ir jis buvo pakviestas.

Garbingos atminties dr. Juozas Pajaujis ne tik išklaušė visą IV laidos mokslo kursą, bet karinėmis žiniomis už mus visus buvo stipresnis. Jis nesiriboja mokykloje dėstomomis žiniomis, bet skaitė Vakarų Europos valstybių karinę spaudą, ieškodamas mažai vasylybei tinkamesnio kariavimo būdo, nei pozicinis karas, nes ir mūsų Nepriklausomybės kovos buvo ne pozicinio karo, bet susitinkamos kautynės, panašios į partizaninį karą, bet ne į pozicinį. Už tai jis taip susidomėjo prancūzų generolo Fošo partizaninio karo taktika, iš kovų su rifkabilais, ilgai ją studijavo, pašvėsdamas savo laisvalaikius, kol įsitikino, kad mažai vasylybei, gintis nuo daug stipresnių kaimynų — priešų, galima atsispirti tik partizaniniu, bet ne poziciniu, karu.

Matomai, jis visiškai buvo tikras savo išvedžiojimų teisingumu, kad išdrįs išeiti prieš Mokykloj dėstomą pozicinio karo taktiką, kurią dėstė pats Mokyklos viršininkas... Tas J. Pajaujo rašto darbas buvo jo šviesaus, toli permatančio proto ir ilgų studijų vaisius. Gaila, kad per visą vėlesnį Lietuvos Nepriklausomybės laikotarpį, neatsirado nei vieno kariuomenės

vado, kuris būtų rimtai susirūpinęs Lietuvos sienų gynimu ir pasidomėjęs partizaninio karo pranašumu, prieš pozicinį karą. O kai pradėjom organizuotis 41 metų sukilimui, pamatėm, kokią didelę klaidą darė Vyriausias štabas ir kariuomenės vadai, neparengdami nei Tautos, nei kariuomenės partizaniniam karui...

Pabaigai turiu pasakyti, kad tos jumoristinės dainos trečio posmo galutinė redakcija — mano. Siūlau pasijdomauti, kokiais metais A. Gustaitis ir Pranas Gudynas buvo pašalinti iš Aukštųjų Karininkų kursų ir už ką? Tada sužinosite, kokiais metais ta daina buvo sukurta ir kokius jie turėjo laipsnius ir neberekės vadinti melagium.

P. Purnas

Siunčiu ištrauką iš š.m. birž. 23 d. “Dirvos” Nr. 25. Gal nepastebėjote? Ten (vm — Vytautas Meškauskas) rašo: “Negalima sakyti, kad mūsų spaudai trūktų išradingumo, nors dėl to kartais pame-tamas saiko jausmas. Štai prieš akis guli KARIO 4-tas Nr. Viršelis papuoštas ažuolo ar laurų lapų vainiku, iš kurio žiūri dailus Lietuvos kariuomenės priešlėktuvinės rinktinės viršila... Taip pagerbtas žmogus, kuris... atkreipė dėmesį į labai pakilusias išlaidas ir parėmė mūsų žurnalo leidimą dosnia tūkstančio dolerių auka”. Bravo! Žmogus tikrai vertas pagarbos, padėkos ir paminėjimo, bet grafiškai jį atvaizduoti kaip kritusį prieš 40 ar 50 metų? Kiek reikėtų paaukoti, kad geradarį įpaušytų į Matejkos Žalgirio mūšio paveikslą?” (Pabaiga citatos).

Visiškai sutinku, kad saikas čia yra reikalingas. Imti tūkstantinę už laurų lapų vainiką, tai tikrai yra daug! Tačiau iš

kitos pusės, jokiū būdu nesutikčiau, kad p. (vm) būtų įpaisytas į Žalgirio mūšio paveikslą už mažiau kaip tūkstantinę. Jokiū būdu! Nebent į Ulricho v. Jungingeno vietą.

L. M.
Petersburg, Fla.

AŠ SAVO DALĮ ATLIKAU

Benvenuto Ramanausko, O.F.M. knyga, 800 metų sukaktį nuo šv. Pranciškaus Asyziečio gimimo minint. Joje yra NIHIL OBSTAT Fr. Corneliuso Bučmio O.F.M. J.C.D. kaip knygų cenzoriaus (gal tik pranciškoniškų), yra IMPRIMATUR Fr. Pauliaus Baltakio, O.F.M. (vicarius), kalbą prižiūrėjęs Leonardas Žitkevičius, viršelį apipavidalino T. Placidus Barius.

O.F.M., išleido ir spaudė Pranciškonų spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207, 1983 metais.

Knygoje daug iliustracijų iš šv. Pranciškaus gyvenimo, kas teikia knygai, gyvumo, vaizdingumo, meniškumo ir net gyvenimiškos artumos. Knyga pradeda pratarme ir eina skirniais su atskirais pavadinimais iš šv. Pranciškaus gyvenimo įvairių atvejų, ateinant iš lengvo ir betikslio jaunuolio gyvenimo, iki jo mirties jau šventuoju, perėjusiu pranciškonų įkūrimo keliu, susidariusiu maldingumo, artimo meilės, galestingumo, neturto ir t.t. pranciškoniškas tradicijas bei nuostatus, turėjusio artumos su popiežium, vidine savo galia veikusio moterų vienuolynų įsikūrimą pranciškonišku pa-

vyzdžiu, paveikusių įtakingų turtuolių atžalas sekti jo pavyzdžiu, įkūrusio pasauliečius tretininkus.

Eiliniam žmogui, šiuolaikiniam pasaulyje atrodo net naryvūs ar vaikiški kai kurie jo gyvenimo veiksmai, elgesys ir t.t., bet anuomet taip tobulinosi šventieji. Mūsų laikų šventieji eina šių laikų papročių keliais pasiekdami didelių Dievo malonių ir šventumo, o šv. Pranciškaus laikų papročiai buvo reikalingi jo nueito kelio.

Knygą įdomu skaktyti. Stilius nesunkus, veik beletristinis, nupasakojimai vaizdingi remiantis religine medžiaga.

Knyga baigiama panaudotų šaltinių ir iliustraciję nuorodomis.

Audronė

LIETUVOS MIESTŲ HERBAI PRAŠOSI Į JŪSŲ NAMUS

Pagaliau turime 14-kos LIETUVOS MIESTŲ HERBUS. Juos nupiešė žinomas lietuvių dailininkas Telesforas Valius Algirdo Gustaičio sudarytam LIETUVOS ŽEMĖLAPIUI, kurį Lietuvos Šalių Sąjunga Tremtyje ir Lietuvių Istorijos Draugija išleido Čikagoje, 1982 metais.

LIETUVOS MIESTŲ HERBAI atspausdinti atskiruose lapuose tokio didumo, kaip dailininko buvo sukurti, naudojantis senais originalais. Parankus didumas aprėminimui, patalpų papuošimui. Būtinai kultūrininkams,

mokslo įstaigoms.

Pardavinėjami tikta serijomis, ne pavieniui.

Visa 14-kos Lietuvos miestų herbų serija tikta trys (3) doleriai. Pinigus — ir kiek serijų užsakoma — siųsti LŠST CV-bos įzd. Adresu: p. S. Bernatavičius, 1513 South 48 Court, Cicero, Illinois 60650, U.S.A.

Tuo pat adresu kviečiama užsisakyti minėtą, ilgai lauktą, labai svarbų LIETUVOS ŽEMĖLAPIŲ 1:1.000.000 mastelio. J.A.V-ėse ir Kanadoje tikta 12 dol., kitur užsienyje 13 dol. su persiuntimu.

Žemėlapis ir herbai yra puikios dovanos įvairiomis progomis.

KARIO ADMINISTRACIJOJE dar galima gauti, užsakant, šias knygas:

A. Rukša, KOVOS DĖL LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĄS III tomas — \$17.00.

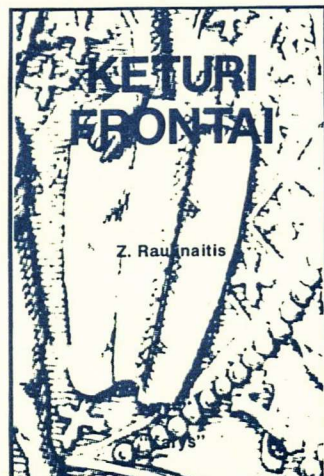
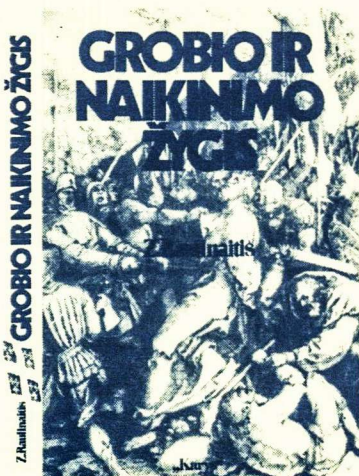
Z. Raulinaitis, GROBIO IR NAIKINIMO ŽYGIS

Z. Raulinaitis, KETURI FRONTAI — kiekviena po \$7.50 (su persiuntimu)

Dr. Antanas Rukša

KOVOS DĖL
LIETUVOS
NEPRIKLAUSOMYBĖS
1920 - 1923

Tomas III

AUKOJO KARIUI:**\$75.00**

Detroito savanoriai kūrėjai, ramovėnai ir
birutietės per išd. V. Tamošiūną.

\$33.00

P. Genys, Anglija

\$25.00

Alf. Šešplaukis-Tyruolis, S. Kuzmickas-
Kuzė, Australia (1 p.p. kariams atminti).

\$23.00

J. Kratavičius, ONT

\$10.00

A. Bulota, CA

\$9.00

M. Dambras, AR

\$8.00

A. Ivanauskas, MI

\$3.00

P. Gudelis, Vokietija
Alg. Gustaitis, CA
L. Jurkūnas, N.Y.
K. Martinkus, IL
Edv. Petkevičius, NY
G. Žemaitis, OH

\$50.00

J. Stankūnas, MI

\$25.00

A. Firavičius, ONT.

\$24.00

Pr. V. Urbutis, FL

\$20.00

St. Kaslas, IL
S. Veiverys, Vokietija

\$10.00

J. Citulis, OH
A. Grušienė
L. Klausutis, NY
J. Naujokaitis, OH
D. Žiogas, ONT.

\$8.00

V. Mamaitis, NJ
Kun. J. Pragulbickas, NJ

\$7.00

P. Vyšniauskas, OH

\$6.00

J. Giedraitis, Australia
A. Masiulis, ONT.

\$5.00

A. Klimaitis, Australia
K. Leknickas, IL

\$4.00

L. Chmieliauskas, Australia

\$3.00

A. Ambraziejus, IL
J. Bastys, NY
J. Baubinas, Australia
V. Bieliauskas, Australia
R. Grybauskas, MD
St. Ingaunis, AR
K. Kilikauskas, CA
K. Kuzmickas, Australia
A. Kairaitis, MI
S. Lipčius, Australia
B. Matečiūnas, Australia
A. Ragauskas, Australia
A. Rocius, Australia
A. Šeputis, ONT.
A. Šova, IN
A. Shukis, FL
J. Vizbaras, Australia

\$2.00

J. Pažėra, CA
P. Račiukaitis, MD

Aukojusiems KARYS nuoširdžiai dėkoja!

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.

90.735407